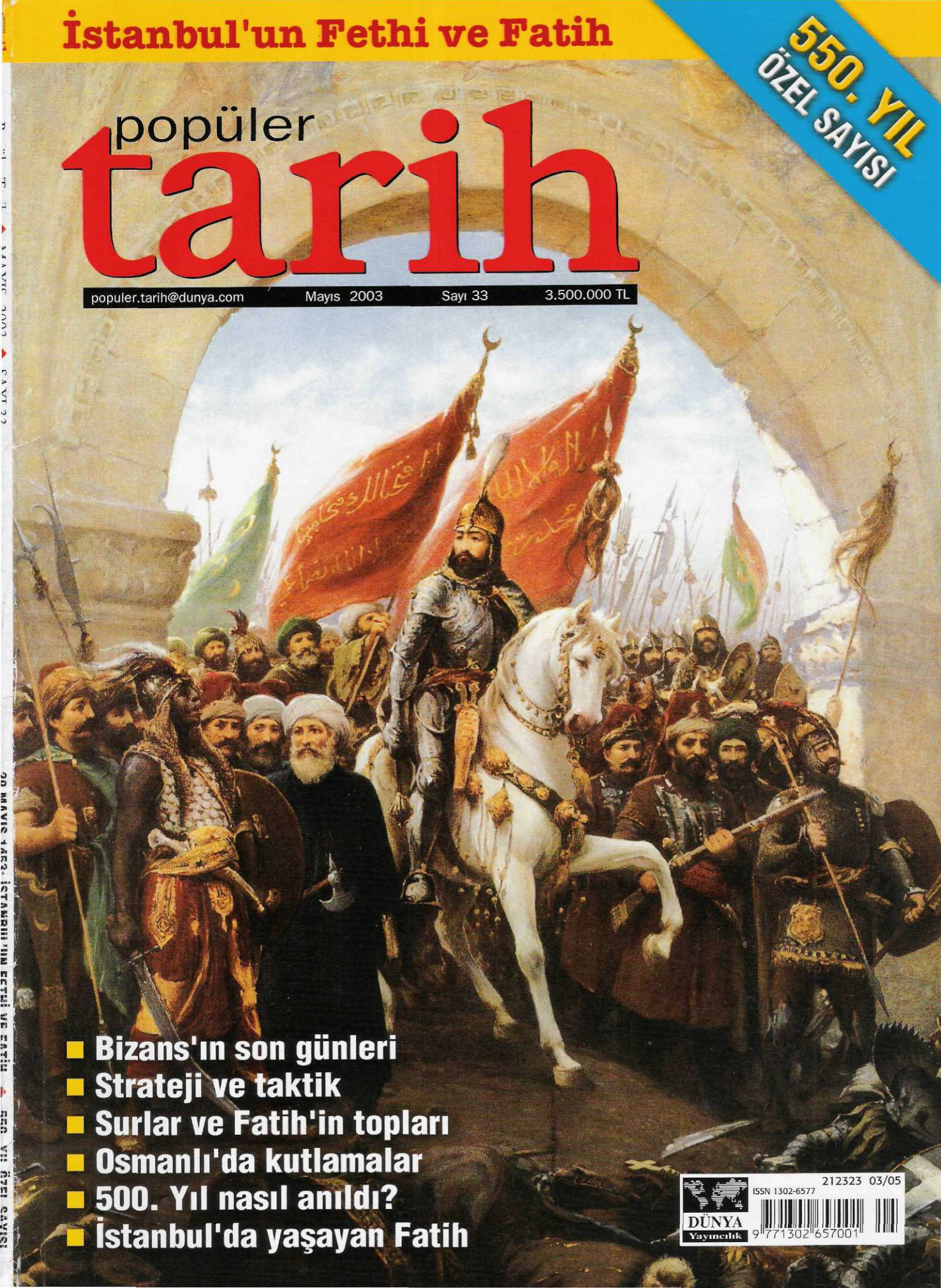
İstanbul'un Fethi ve Fatih

550. YIL ÖZEL SAYISI

popüler
tarih

populer.tarih@dunya.com Mayıs 2003 Sayı 33 3.500.000 TL

- Bizans'ın son günleri
- Strateji ve taktik
- Surlar ve Fatih'in topları
- Osmanlı'da kutlamalar
- 500. Yıl nasıl anıldı?
- İstanbul'da yaşayan Fatih

212323 03/05
ISSN 1302-6577
DÜNYA Yayıncılık
9 771302 657001

29 MAYIS 1453: İSTANBUL'UN FETHİ VE FATİH ▲ 550. YIL ÖZEL SAYISI

İçindekiler

Mayıs 2003

9 Editörden

10 Ayın Tarihi

14 Basında Bu Ay

16 Karakutu
Kansu Şarman

18 550. yılında Fatih ve Fetih

Abdülhak Hâmid'in "Fatih'in Türbesini Ziyaret" şiirini Popüler Tarih okurları için, Refik Durbaş sadeleştirip, günümüz Türkçesi'ne uyarladı.

20 Fatih Öncesi...
Ortaçağ'ın sonlarında dünyada neler oluyordu?

22 İlk adımlar...
Şehzadelikten tahta Fatih

24 Yeni Çağa Doğru...
Fatih'in saltanat döneminde, 30 yıla sığan işler

26 Fetih Öncesi: Bizans'ın son günleri...
29 Mayıs 1453 Salı günü, Türk fethiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı olan İstanbul, o günden tam 1123 yıl önce, yine bir Mayıs günü, Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti ilan edilir. Böylece Bizans'ın Fetih ile bitecek olan öyküsü başlar...
Işın Demirkent

32 On Soruda: İstanbul kuşatmaları ve Fatih
Fatih Sultan Mehmed'den önce İstanbul, tam 28 kez kuşatılmıştı. Bizans daha önceki kuşatmalarda ya kendini savunur ya da büyük paralar ödeyerek kuşatmacıları savuşturur.
Erhan Afyoncu

38 Siyasi Coğrafya
Fatih'in dönemindeki devletler ve hükümdarlar
Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed döneminde, gerek Doğu'da İslâm dünyası gerekse de Batı'da Hıristiyan dünyası, oldukça dağınık ve çekişmeli bir siyasî coğrafya içindeydi.
Fahamettin Başar

44 Strateji ve taktikler...
İmparatorluğa giden yolda... Fetih, neden gerekliydi?
Anadolu topraklarıyla Rumeli arasındaki Bizans kalıntısını barındıran İstanbul, genç Osmanlı devletinin boğazına saplanmış bir kılçık gibiydi... Fatih, bunu gördü. Stratejisini bu gerçeğin üzerine oturttu.
M. Tanju Akad

50 İstanbul Surları...

Ortaçağ'ın en güçlü savunma hattı
Yalnız bir askeri tahkimat örneği değil, aynı zamanda estetik bakımdan bir 'sanat eseri' değerine sahip olan İstanbul'un kara tarafı surları, Haliç'in yukarı ucundan Marmara'ya kadar uzanır.
Semavi Eyice

56 Surların karşısında...
Fatih: İlk büyük topçu
Fatih Sultan Mehmed, topçunun savaştaki büyük gücünü ilk kez kavrayabilen ve bu gücü en iyi biçimde kullanabilen komutandır.
Buğra Tokatlı

60 Fatih'in çevresi...

Bilginleri tartıştıran padişah
Erhan Afyoncu

64 İlk Fetih Kutlamaları...
11 Haziran 1914...
İstanbul'da müstesna bir gün
Osmanlı, İstanbul'un fethini, II. Meşrutiyet sonrasında, 1910'dan itibaren kutlamaya başlar.
Vahdettin Engin

80 İstanbul'da yaşayan Fatih
Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak devirlerinin bir simgesi olarak yaşamaktadır. Ama bir de İstanbul'da, kentin bir parçası olarak yaşayan Fatih vardır.
Buğra Tokatlı

85 Fatih'e dayanan İstanbul Üniversitesi'nin 550. yılı
Fahamettin Başar

87 İnternet: 'Şehr-i İstanbul'un internet adresleri...
Serhat Ayan

88 Kırk Ambar: Gül Cami
Haliç'teki eski bir Bizans kilisesinin 'Gül Cami' adıyla

camiye dönüştürülmesinin farklı öyküleri vardır.
Feza Kürkçüoğlu

90 Kitap: Yahya Kemal gündemde
Lütfi Tınç

92 Ajanda
Devrim Çakır

100 Sinema: 'Hititler' belgeseli
Kansu Şarman

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

68 500. Yıl Kutlamaları...
1953'te neler yaşandı?
Komisyonlar kurulup büyük projeler hazırlandı. Ama savaş sonrası şartları her şeyi etkiledi.
Ertan Ünal

Törenler, yayınlarla taçlandırıldı
Kültürel etkinlikler ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, yoğun bir 'armağan kitaplar' kampanyası '500. Yıl'ı taçlandırdı.
Fahamettin Başar

popüler tarih

Yıl: 3 Sayı: 2003/33 Mayıs 2003
Her ayın başında yayımlanır

DÜNYA YAYINCILIK A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT ERSİNAN

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Haber Merkezi
DEVRİM ÇAKIR

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Müdürü
AYŞE BIYIKLI TUNCA

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
ÜMİT BAYAZOĞLU • YÜCEL DEMİREL
IŞIN DEMİRKENT • EDHEM ELDEM
VAHDETTİN ENGİN • ALPAY KABACALI
HAYDAR KAZGAN • ÖMER KOÇ
ORHAN KOLOĞLU • MURAT KORALTÜRK
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
ORHAN DURGUT, İZZET KERİBAR
VURAL YAZICIOĞLU, MİRHAN BİLİR

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

Ofset hazırlık ve baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Tel: 0.212. 629 08 08 (40 hat)
Yazı İşleri dahili: 1638 - 1639
Reklam dahili: 1629
Abone dahili: 1305 - 1306
Fax: 0.212. 629 46 25
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

'550. Yıl' için ne yaptılar?

Türk Tarih Kurumu'nun, ayrıntılarını geçen sayımızda verdiğimiz '550. Yılında Fetih ve İstanbul' konulu uluslararası sempozyumunun yanı sıra, farklı kurumlar '550. Yıl' için, Mayıs sonunda ve Haziran boyunca birçok etkinlik düzenleyecek... Gelin, hızlı bir döküm yapalım.

Aynı zamanda kendi kuruluşunun da 550. yılını kutlayacak olan İstanbul Üniversitesi, "Bizans ve Osmanlı" sempozyumu; Galatasaray Üniversitesi, "İstanbul'un Fethi" kolokyumu; Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü, "İstanbul'un Fethi" sempozyumla bu etkinlikler içinde... Bu arada, İ. Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi de Fatih dönemi İstanbul'unun sosyal yaşamı ve ekonomik yapısı hakkında bir toplantıya hazırlanıyor...

Mayıs ayı boyunca, Tarih ve Tabiat Vakfı, seçkin bir kadronun kotardığı sekiz yayını okura ulaştıracak: Bunlar; Prof. Dr. Kemal Beydilli'nin çevirileriyle, "Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği" ve Fatih dönemine ilişkin "Bir Yeniçeri'nin Hatıraları"; Hikmet Ülker'in yayına hazırladığı "51 Numaralı Mühime Defteri"; Doç. Dr. Fahamettin Başar ile Yard. Doç. Dr. Mahmut Ak'ın çalışması "Fetih Kronolojisi"; Prof. Dr. Feridun Emecen'in hazırladığı "Tarih-i Lebiba"; Dr. Abdurrahman Sağırlı'nın "Nuhbetü't-tevarih" yayını; Hasan Çelebi'nin hatlarını içeren "Hattın Çelebisi" ve Nilüfer Kurfeyz'in yayına hazırladığı "Tarihî Tezhip Sanatı"... Ayrıca vakıf, Yard. Doç. Dr. Erhan Afyoncu'nun hazırladığı bir "Fatih ve Fetih Albümü" çıkartıyor.

Tarih ve İslam Araştırmaları Vakfı ise, Cengiz Tomar'ın çevirisiyle "Çağdaş Bizans Kaynakları'na Göre İstanbul'un Fethi" kitabını yayımlarken, Altunizade Kültür Merkezi'nde de Mayıs'ın son haftasında hat, tezhip ve ebrulardan oluşan 'Osmanlı Güzel Sanatları Sergisi'ni düzenliyor. Bu arada vakıf, yurtdışındaki tek nüsha Osmanlı tarihlerinin mikrofilm ve fotokopileriyle, Tulûî İbrahim Çelebi'nin yine tek nüsha olarak İngiltere'de bulunan ve 17. Yüzyıl'ın olaylarını aktaran 'Paşanâme'sini getirtiyor.

İstanbul Fetih Cemiyeti de 6 önemli yayınla 550. Yıl'ı selamlıyor: Bu kitaplar; Osmanlı Mimarisinde Kanuni Devri, İstanbul (Dr. İ. Aydın Yüksel); La Coduda di Costantinopoli (İstanbul'un Fethi, Agostino Pertusi'den çeviren Prof. Dr. İ. Mahmut Şakiroğlu); Khronikon (İstanbul'un Fethi / Kronik, Georgios Sfrantizisis'ten çeviren Dr. Levent Kayapınar); 1005/1596-97 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (yayına hazırlayan Doç. Dr. Mehmet Canatar); Risale-i Mimariye (Cafer Ağa, yayına hazırlayan Dr. İ. Aydın Yüksel); Fatih Sultan Mehmed Döneminde Musıki ve Musıkişinaslar (Mecmua-i Güfte, yayına hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu). Ayrıca Fetih Cemiyeti, Prof. Dr. Ali Yardım tarafından hazırlanan 'Alanya Kitabeleri'ni de baskıya vermek üzere...

Görüldüğü gibi, üniversiteler ve vakıflar, '550. Yıl' için çalışıyorlar. Biz duyup öğrenemedik belki de; ama anlaşılan, başka cenahlarda pek bir etkinlik yok!

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

1 MAYIS: İstanbul Taksim Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamaları, topluluğun üzerine ateş açılması sonucu kanlı bitti. Miting sona ermek üzereyken, çıkan arbedede 37 kişi yaşamını yitirdi, yüzlerce kişi yaralandı (1977).

2 MAYIS: Türkiye'de düzenlenen ilk profesyonel otomobil yarışı, Ankara Hipodromu'nda yapıldı. 1931'den 1947 modele kadar, 6-7 silindirli her marka açık ve kapalı otomobiller yarışa katıldı (1949).

3 MAYIS: İngiltere'deki seçimlerde, Muhafazakar Parti, İşçi Partisi'ni ağır bir yenilgiye uğrattı. Margaret Thatcher, ülkenin ve Avrupa'nın ilk kadın başkanı olarak tarihe geçti (1979).

4 MAYIS: İtalya'nın Torino futbol takımı oyuncuları, bir uçak kazası geçirdi. Kazada 18 futbolcu ve 13 yönetici ile bazı gazeteciler hayatlarını kaybetti (1949).

5 MAYIS: Türk Kadınlar Birliği'nin girişimiyle, her yıl Mayıs ayının ikinci Pazar gününün 'Anneler Günü' olarak kutlanmasına karar verildi. Bu konudaki ilk resmi öneri, 1872'de, Amerikalı Julia W. Howe'dan gelmişti (1955).

6 MAYIS: Dünyanın en büyük zeplini olan Hindenburg, havalandıktan kısa bir süre sonra alev aldı ve yanarak yere çakıldı. 35 yolcunun yaşamını yitirdiği kazadan sonra, bu taşımacılık yönteminden vazgeçildi (1937).

7 MAYIS: II. Dünya Savaşı, Avrupa'da sona erdi. Almanya, Reims'te, Müttefik Kuvvetler Komutanı General Eisenhower'in karargahını kurduğu tuğladan yapılmış küçük bir okulda, kayıtsız şartsız teslim olduğunu bildiren anlaşmayı imzaladı (1945).

8 MAYIS: Cumhuriyet Halk Fırkası, 4. Büyük Kurultayı'nda, 'Alkı Ok' daha ayrıntılı bir şekilde tanımlandı. 'Partinin güttüğü bütün bu esaslar Kemalizm prensipleridir' dendi ve böylece, 'Kemalizm' ilk kez resmi olarak tanımlandı (1935).

10 MAYIS: Afrika Ulusal Kongresi lideri Nelson Mandela, ülkenin ilk siyah devlet başkanı olarak göreve başladı. Mandela, 18 Nisan'da yapılan seçimlerde oyların yüzde 62'sini almıştı (1994).

11 MAYIS: 'CHP mallarının hazineye devredilmesi' ve 'Tahkikat Komisyonu' kurulması gibi suçlamaları içeren 'Anayasası İhlal' davasına, Yassıada'da başlandı. Yargılamalar 15 Eylül'de sona erdi (1961).

13 MAYIS: Gazeteci Abdi İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca, Vatikan'ın San Pietro Meydanı'nda vaaz veren Papa II. Johannes Paulus'a, 9 milimetrelik Browning marka tabancasıyla ateş etti ve onu ağır biçimde yaraladı. Papa, 5 buçuk saat süren bir operasyonun ardından kurtarıldı (1981).

14 MAYIS: Filistin'deki manda yönetiminin sona ermesinin ardından, Yahudiler İsrail devletini kurdular. 'Mukaddes topraklar'daki İngiliz egemenliği böylece sona ererken, ABD İsrail devletini tanıdığını açıkladı (1948).

Louis B. Mayer ve bir grup sinemacı tarafından kurulan 'Sinema Sanat ve Bilimleri Akademisi', 15 Mayıs'ta, ilk 'Oscar' ödüllerini sahipleriyle buluşturdu. Buna göre 'Wings', 'en iyi film'; Frank Borzage, 'en iyi yönetmen'; Emil Jannings *(altta)*, 'en iyi erkek oyuncu' ve Janet Gaynor da *(üstte)* 'en iyi kadın oyuncu' ödüllerini aldı (1928).

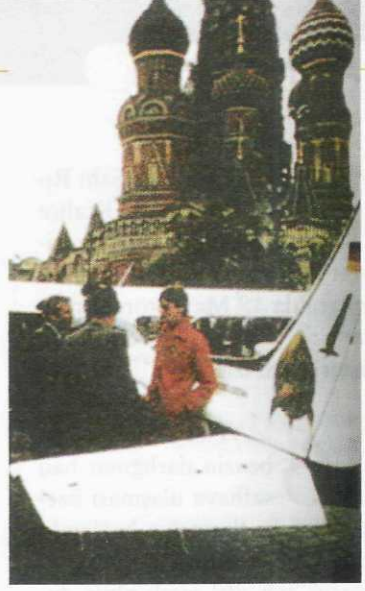

İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom, 23 Mayıs'ta, Nişantaşı'ndaki bir apartman dairesinde, şakağına sıkılan 3 kurşunla öldürülmüş olarak bulundu. Elrom, 17 Mayıs'ta kısa adı THKP-C olan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi üyelerince kaçırılmış; polis, kamuoyunda büyük tepki yaratan olayla ilgili olarak geniş çaplı bir operasyon başlatmıştı (1971).

29 Mayıs'ta oynanan, Liverpool ile Juventus takımlarının Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası final maçında, Liverpool taraftarlarının İtalyan seyircilere saldırmasıyla, büyük bir panik yaşandı. Stat duvarlarından biri çöktü; 38 kişi öldü, 350 kişi yaralandı (1985).

19 yaşındaki Mathias Rust adlı bir Batı Alman genci, 28 Mayıs'ta, tek kişilik uçağıyla, Sovyet hava sahasını geçti ve Kızıl Meydan'a indi. Rust'un, hiçbir engelle karşılaşmadan Sovyet hava sahasına girebilmesi, SSCB'yi de karıştırdı. Politbüro, Hava Kuvvetleri Başkomutanı Koldunov'u, görevinden aldı (1987).

1 Mayıs işçi bayramı, İstanbul Taksim Meydanı'nda yapılan büyük bir mitingle kutlandı. DİSK'in düzenlediği miting, hem 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlandığı ilk etkinlik oldu hem de Türkiye'deki kitlesel 1 Mayıs'ların başlangıcını teşkil etti (1976).

Modern tarım yöntemleri konusunda örnek oluşturması amaçlanan 'Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş çalışmalarına, 5 Mayıs günü başlandı. Çiftlik, 1937'de, Atatürk tarafından, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağışlanmıştı (1925).

Arjantin'in Falkland Adaları'nı işgali üzerine, İngiltere, 1 Mayıs'ta Arjantin kuvvetlerine karşı saldırı başlattı. Arjantin, bir buçuk ay süren çatışmaların ardından teslim olurken; ülkedeki askeri yönetimin lideri General Galtieri ve yandaşları istifa etti (1982).

Yunanistan, 15 Mayıs'ta, İzmir'e asker çıkarmaya başladı. 16 Mayıs tarihli tüm gazetelerde yer alan İzmir'in işgal edilmesi haberi, tüm Türkiye'de büyük bir heyecan ve tepki yarattı. 23 Mayıs'ta, İstanbul'daki Sultanahmet Meydanı'nda, 'işgale karşı' bir proteste mitingi düzenlendi (1919).

15 MAYIS:: İran Şahı Rıza Pehlevi ve Kraliçe Süreyya, resmi bir ziyaret için Ankara'ya geldiler. Ankara'da 19 Mayıs törenlerini, İzmir'de Hava Kuvvetleri'nin gösterilerini izlediler (1956).

16 MAYIS: İstanbul'da benzin darlığının had safhaya ulaşması üzerine, benzin 'karne'ye bağlandı. Buna göre, benzin dağıtımı plakaların 'tek-çift' sayılı olma durumuna göre, 10'ar litreden yapıldı (1979).

17 MAYIS: İstanbul, Kadıköy'de, 80'li yılların ilk kitlesel kadın yürüyüşü yapıldı. 'Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü' adını taşıyan eyleme, Kadın Çevresi ve diğer feminist gruplara mensup 2 bin kadın katıldı (1987).

18 MAYIS: Trabzonspor, İzmir'de Göztepe ile berabere kaldığı maçtan sonra şampiyonluğunu ilan etti. Lig bitmeden şampiyonluğunu ilan eden Trabzonspor, bir Anadolu takımı olarak, 'üç büyükler' efsanesini yıktı (1976).

21 MAYIS: 'Spirit of St. Louis' adlı uçağıyla New York'tan havalanan ABD'li pilot Charles Lindbergh, hiç durmadan 33 buçuk saat uçarak, Paris'e ulaştı. Lindbergh, bu başarısının ardından, Okyanus'un iki yakasında da kahraman oldu (1927).

22 MAYIS: Sovyetler'in Afganistan'ı işgaline karşı çıkmak amacıyla Moskova Olimpiyatları'nı protesto eden ABD'nin çağrısına uyan Bakanlar Kurulu, Türkiye'nin de olimpiyatlara katılmaması yönünde karar aldı (1980).

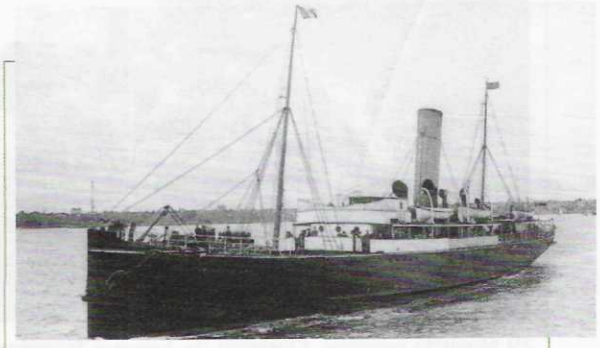
24 MAYIS: Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu göç başladı. Bulgaristan'dan sınır dışı edilen 300 Türk, Viyana ve Belgrad'da Türkiye'ye geçmek için beklemeye başladı. Başbakan Turgut Özal, Bulgaristan'la kapsamlı bir göç anlaşması yapılacağını açıkladı (1989).

26 MAYIS: Orduyu isyana teşvik ettikleri gerekçesiyle haklarında soruşturma açılan 9 subayın (Samet Kuşçu, Hasan Sabuncu, İlhami Barut, Cemal Yıldırım, Ahmet Dalkılıç, Kazım Özfırat, Ata Tan, Faruk Güventürk, Naci Aşkın) yargılanmasına başlandı (1958).

27 MAYIS: Ankara Radyosu'ndan yapılan bir anonsla, ordunun yönetime el koyduğu bildirildi. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Çankaya Köşkü'nde, Başbakan Adnan Menderes de Kütahya'da gözetim altına alındı. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, harekâtın lideri ilan edildi (1960).

28 MAYIS: Türkiye'nin ilk nükleer araştırma ve eğitim merkezi açıldı. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'na bağlı olarak kurulan Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin, tıp, biyoloji ve kimya alanlarında hizmet vermesi amaçlanıyordu (1962).

31 MAYIS: İstanbul Darülfünunu'nun kapatılıp yerine Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yeni bir üniversitenin kurulmasına ilişkin kanun kabul edildi. İstanbul Darülfünunu ve ona bağlı tüm kurumlar lağvedildi. MEB, 'İstanbul Üniversitesi'ni kurmakla görevlendirildi (1933).

İstanbul'da tutuklanan İttihat ve Terakki ileri gelenleri, 28 Mayıs günü, İngiliz vapuru 'Princess Ena' ile *(üstte)* Malta'ya, sürgüne gönderildiler. Bu ilk kafilede 66 kişi yer alıyordu. Sürgünler, aralıklı olarak 20 Kasım 1920'ye kadar sürdü. Fotoğrafta, Malta sürgünleri, adadaki Osmanlı mezarlığının kapısında görülüyor... (1919).

'Ölüm Meleği' adıyla anılan Dr. Josef Mengele, Heinrich Himmler'in emriyle, Polonya'daki Auschwitz toplama kampına, başhekim olarak atandı. Burada, 'arî ırkı' çoğaltmak amacıyla, doğurganlığı artıracak yöntemler üzerinde çalışan Mengele, 24 Mayıs'tan itibaren, tutuklular üzerinde korkunç deneyler yapmaya başladı (1943).

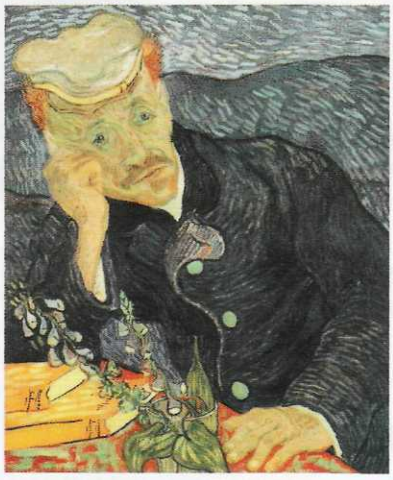

Aziz Nesin'in öncülüğünde hazırlanan, 'Demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işlemesi amacı'nı taşıyan 'Aydınlar Dilekçesi', 15 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e sunuldu. 21 Mayıs'ta, dilekçeyi imzalayan 56 kişi hakkında soruşturma başlatıldı (1984).

'Türk-Elen Dostluk Derneği', 5 Mayıs'ta resmen kuruldu. Dernek fikri, Yunanistan Başbakan Vekili S. Venizelos'un Türkiye ziyareti sırasında gündeme gelmişti. Başbakan Adnan Menderes, bu gelişmenin ardından Yunanistan Kralı Paulos'u ziyaret etti (1952).

Yaşamı boyunca yalnızca bir tablosunu satabilen Vincent Van Gogh'un 'Doktor Gachet'nin Portresi' adlı yapıtı, 15 Mayıs günü, o güne kadar, bir resim için ödenen en yüksek fiyatla, 82,5 milyon dolara satıldı. Van Gogh, 27 yaşında resim yapmaya başlamıştı (1990).

Türk parlamenterlerin yetki belgeleri, Avrupa Konseyi Parlamenterler Assamblesi'nde 8 Mayıs'ta onaylandı. 1981'den beri Konsey Meclisi'nde temsil edilmeyen Türkiye ile Konsey ilişkileri, böylelikle yumuşama yoluna girmiş oldu (1984).

Askeri hekim yetiştiren Osmanlı öğretim kurumu 'Mekteb-i Tıbbıye-i Şahane', 14 Mayıs günü resmen açıldı. Tanzimat'la etkinliğini artıran 'Mekteb-i Tıbbiye', 1909'da, Haydarpaşa'daki binasına *(altta; bugünkü Marmara Üniversitesi)* taşındı (1839).

'Voltaire' adıyla bilinen yazar François-Marie Arouet; din ve krallık karşıtı yazılarından ötürü, Orléans Dükü II. Philippe tarafından, Bastille hapishanesine gönderildi. Voltaire, 'Aydınlanma' çağı öncesinde, Avrupa'yı etkileyen aydınlardandı (1717).

100 YIL ÖNCE

800 OKKALIK BALIK

Evvelki gün Karadeniz'de Fener sahilinde kalkan balığı avlamakta olan balıkçıların ağına çok büyük bir nesne takılmıştır. Balıkçılar ağları çekmekte zorlanınca sahildeki kömürcülerden yardım istemişler ve ağlar çekilince 5 arşın uzunluğunda ve 800 okka ağırlığında bir balık yakalanmıştır. Balık İstanbul'a getirilerek Balıkhaneye teslim edilmiştir. Daha sonra parçalanarak taliplerine satılmıştır.

(Sabah, 7 Mayıs 1903)

ET FİYATI

Et fiyatı gittikçe arttığı gibi, kasaplar kalitesiz eti de fahiş fiyatla satmaktadırlar. Et fiyatlarının artmaması, padişahımızca irade buyurulduğundan, et dağıtımına dair nizamnamenin değiştirilerek, artışların önüne geçecek yeni bir nizamnamenin hazırlanmasına başlanmıştır.

(Sabah, 10 Mayıs 1903)

DENİZ KAZASI

Ereğli'den yüklediği kömür ile dün sabah limanımıza gelip Azapkapı önünde bulunan kömür ambarına boşaltma yapmak üzere Sirkeci önünden geçmekte olan Paris vapuru, paket taşı yüklü bir mavnaya çarpmıştır. Büyük bir yara alan mavna içerisine hücum eden sulara mukavemet edemeyerek yükü ile beraber batmıştır. Mürettebat kurtarılmıştır.

(Sabah, 5 Mayıs 1903)

TATAVLA MENBA SULARI

Tatavla ve civarında bulunan menbalarda gerekli tamiratın yapılarak suların Kasımpaşa'ya isal edilmesi (ulaştırılması) kararlaştırılmıştı. Bu konu ile ilgili olarak gerekli alet ve edevat hazırlanmış ve kimyagerlerden oluşan bir de heyet kurulmuştur.

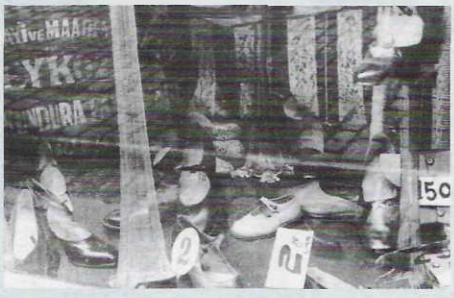
(Sabah, 20 Mayıs 1903)

75 YIL ÖNCE

HAYAT PAHALILIĞI

Geçen gün İstanbul vilayetinde ziraat ve orman müdürleriyle ziraat odası üyelerinden oluşan bir heyet toplanarak, yapmış oldukları araştırmanın sonucu olarak, hayat pahalılığı hakkında bir cetvel tanzim etmişlerdir. Buna göre, 1914 senesinden 1928 senesine kadar olan

sürede, toptan eşya 1'e karşı 18.38 ve perakende eşya da 21.66 misli artmıştır. Perakende eşyada artışın daha fazla olması, bazı vergiler ve aracılar sebebiyledir.

(Cumhuriyet, 11 Mayıs 1928)

AFGAN KRALI

Kardeş Afganistan'ın hükümdarları dün şehrimize geldiler ve İstanbul halkı tarafından candan tezahürat ile karşılandılar. Emanullah Han: "Türkler, siz bizim göz bebeğimizsiniz. Burada, kardeş bir milletin içinde bulunmaktan dolayı çok memnunum" demişlerdir.

(Cumhuriyet, 20 Mayıs 1928)

AMELE BAYRAMI

1 Mayıs Amele Bayramı sükunetle geçti. Bizde bir hadise olmamış, Avrupa'da bazı komünistler tevkif edilmiştir. Bayram sırasında Cibali'de bazı beyannameler yapıştırılmıştır. Bu beyannameler makine ile tab edilmiş olup 'Yaşasın Amele Bayramı' cümlesiyle başlamaktadır. Polis şüphe üzerine beş kişiyi tevkif etmiştir.

(Cumhuriyet, 3 Mayıs 1928)

ULUSLARARASI RAKAMLAR

Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen kanun gereğince, 1 Haziran 1928 tarihinden itibaren memleketin her tarafında uluslararası rakamlar kullanılmaya başlanacaktır. Kanun gereğince, Arapça sokak isimlerinin ve sokak numaralarının yerini de, yeni harfler ve sayılar alacaktır.

(Cumhuriyet, 26 Mayıs 1928)

50 YIL ÖNCE

İSTANBUL'DA TAŞITLAR

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Trafik Şubesi Müdürü Orhan Eyüboğlu, sayfiye mevsiminin başlaması nedeniyle, şehir trafiğinde önlemler alınacağını açıkladı. Eyüboğlu, İstanbul'da 15 bin 117 motorlu taşıt ve 7 bin at arabasının mevcut olduğunu söyledi.
(15 Mayıs 1953)

ZEYTİNYAĞI TACİRLERİ

Polis, piyasada düşük asitli olarak satılması gereken zeytinyağının, karışık ve fazla asitli olarak satıldığına dair aldığı ihbarı değerlendirerek toptancılara baskın düzenledi. Soruşturma sonucunda, 11 firma mahkemeye verildi.
(12 Mayıs 1953)

J. F. DULLES TÜRKİYE'DE

Ocak 1953'te, ABD Başkanı Eisenhower tarafından Dışişleri Bakanlığı'na atanan John Foster Dulles, Ortadoğu gezisi kapsamında, Ankara'ya geldi. Dulles, Başbakan Adnan Menderes ile yaptığı görüşmede, Ortadoğu'da kurulması öngörülen yeni askeri örgütlenme modeli içinde, Türkiye'nin öncülüğü üstlenmesi gerektiğini söyledi.
(25 Mayıs 1953)

KARİYE'NİN MOZAİKLERİ

ABD'de Bizans Enstitüsü Müdürü olan Prof. Paul Underwood, İstanbul'daki Bizans dönemine ait Ayasofya ve Kariye camilerindeki son derece kıymetli mozaiklerin ortaya çıkarılması için çalışmalar yapmak üzere Türkiye'ye geldi. Bu çalışmanın yaklaşık 4 yıl süreceği belirtiliyor.
(7 Mayıs 1953)

25 YIL ÖNCE

ALDO MORO CİNAYETİ

Kızıl Tugaylar tarafından 16 Mart'ta kaçırılan İtalya eski Başbakanı Aldo Moro'nun cesedi, Roma'daki meydanlardan birine park edilmiş Renault marka bir otomobilin bagajında bulundu.
(9 Mayıs 1978)

SENDİKALARIN TEPKİSİ

Başbakan Ecevit'in, "Toplu sözleşme düzeni çığırından çıkacak hale geldi; bazen yüzde 100-200 oranında zam isteniyor" şeklindeki açıklamalarına, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ten yanıt geldi. Baştürk, Ecevit'in bu açıklamasının 'kontrollü sendikacılık' yanlısı olduğunu belirtti.
(11 Mayıs 1978)

HOLDİNGLER ZARAR ETTİ

Kurumlar Vergisi kapsamına giren şirketlerin, 1977 yılı için verdikleri beyannameler açıklandı. Ünlü holdinglerden Hacı Ömer Sabancı, Ercan, Transtürk ve Sinangil, 1977'yi zararla kapattıklarını bildirdiler.
(8 Mayıs 1978)

YİBA ÇARŞISINDA YANGIN

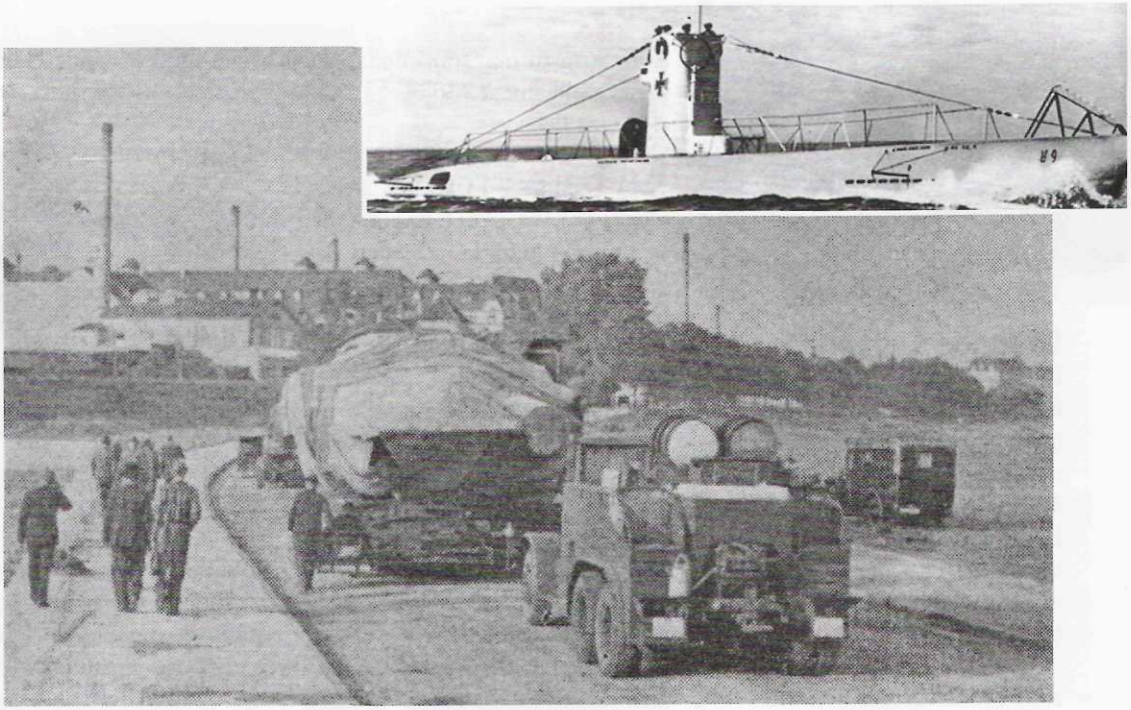
1964'te hizmete açılan Ankara'nın Dışkapı semtindeki YİBA Çarşısı, yangın sonucu tamamen yandı; 42 kişi, yanarak veya dumandan boğularak, yaşamını kaybetti. Yangının, çarşının çok kalabalık olduğu bir saate rastlaması ve binada yangın merdiveni bulunmayışı, can kaybını artırdı.
(12 Mayıs 1978)

ÇİÇEK PASAJI ÇÖKTÜ

İstanbul'un içkili lokantalarıyla ünlü mekanlarından Çiçek Pasajı, sabaha karşı büyük bir gürültüyle çöktü. Tarihi binaların yıkıntıları arasından 12 ceset çıkarıldı. Tüm lokantalar, saat 02.00'de kapandığından, büyük bir facianın önüne geçildiğini belirten yetkililer, binaların eskilik nedeniyle çöktüğünü açıkladılar.
(10 Mayıs 1978)

İkinci Dünya Savaşı'nda Karadeniz'de

Karadan yürütülen denizaltılar

Fatih'in gemilerini Haliç'e indirmesinden yaklaşık 500 yıl sonra, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya, gemi ve denizaltılarını Kuzey denizinden karayoluyla Karadeniz'e indirdi.

KANSU ŞARMAN

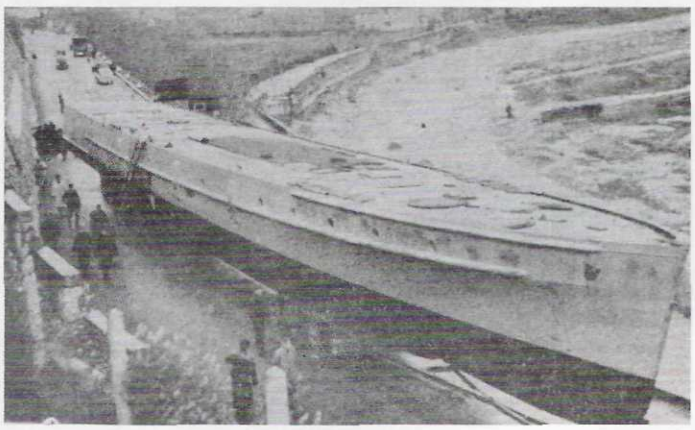
Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki yayılma süreci, 1941 kışında, bütün hızıyla sürüyordu. Alman ordusu doğuya doğru ilerlettiği işgal harekâtında, Karadeniz'in batı sahillerine varmıştı. Aynı aylarda Sovyet donanması da Karadeniz'in doğu sahillerine çekiliyor ve götüremediği tüm deniz araçlarını imha ediyordu.

Almanlar bölgedeki limanları ele geçirdiklerinde, deniz saldırılarında veya nakliyatta kullanabilecekleri hiçbir araç bulamamışlardı.

Karadeniz'e giden deniz yolu ise İngilizlerin kontrolündeki Cebelitarık ve tarafsız Türkiye karasularındaki Boğazlar'dan geçtiği için, Almanlar gemilerini bölgeye ulaştıramıyorlardı.

Bu durumda, Alman Genelkurmayı'nın kullanabilece-

ği tek yöntem, yaklaşık 500 yıl önce, İstanbul'un fethi sırasında Türklerin kullandığı, gemileri karadan yürütme yöntemiydi.

Bu durum karşısında, Alman Donanma Komutanlığı bir ağır nakliye grubu kurdu. Nakliye ve yükleme uzmanları, şoförler, gemi inşaatçıları, telsizciler, kılavuzlar, nehir nakliyatı için mürettebat ve trafik polislerinden oluşan 600 kişilik bu grup, gemilerin Karadeniz'e, kara ve nehir yoluyla ulaştırılmasını sağlayacaktı.

Plana göre, Kuzey ve Baltık denizinden Karadeniz'e kadar tasarlanan yol, Hamburg'tan Dresten kentine kadar Elbe nehri üzerinden, ardından İngolstadt'a kadar karayolu ve sonrasında ise Köstence'ye kadar Tuna Nehri üzerinden kat edilecekti.

Hazırlıklara hızla başlandı. Taşınacak gemilerin ağırlıkları azaltıldı. Silah ve motor aksamları başka araçlara yüklendi. 121 adet traktör, 43 römork, çok sayıda kamyon ve servis araçları hazırlandı. Nehir taşımaları için de su römorkörleri kiralandı.

Nakliye operasyonu başladığında, gemiler planlandığı gibi, Elbe Nehri'nde su römorkörüne yedeklenerek Dresden'e getirildiler. Gemiler burada hidrolik vinçler yardımıyla kara römorkörlerine konuldu ve çekici traktörlere bağlandı. Buradan yola çıkan konvoylar Nuremberg üzerinden 250 millik yolu iki gün iki gece aralıksız giderek İngolstadt'a vardılar. Burada, Tuna Nehri'ne indirilen gemiler Linz tersanesine kadar nehir romorkörleriyle yedeklendiler ve Linz'den itibaren de suyun derinliği arttığı için, Karadeniz'e kadar kendi makineleriyle seyrettiler. Ancak bu nakliyatta sorun çıkaran bölüm, denizaltılar oldu. Almanya, U-9, U-18, U-19, U-20, U-23 ve U-24 denizaltılarından oluşan 6 U-Bott'luk filoyu Karadeniz'deki Sovyet denizaltılarına karşı kullanmayı planlıyordu. Fakat denizaltıların bu yolla taşınması, gemiler kadar kolay olmadı.

Karadeniz kapanınca...

Kara yoluyla Karadeniz'e indirilen ve Köstence'de üstlenen 30. Denizaltı Filotillası'nın akıbetinden de kısaca söz etmek gerekir: Sovyet gemileriyle kıyasıya bir savaşa tutuşan ve tarihteki ilk 'su üstü roketli saldırı'yı Rus limanlarına karşı gerçekleştiren bu U-Bott'lar, Almanya, Karadeniz kıyılarını kaybettiğinde, kendilerine çıkış yolu bulamadılar... Altı denizaltının üçü, Köstence yakınlarında batırılırken, U-19, U-20 ve U-23 denizaltıları *(altta)*, 10 Eylül 1944'te Sovyetler'in eline geçmemeleri için, Türkiye'nin Ereğli ilçesi açıklarında, kendi personelleri tarafından batırıldı.

Elbe Nehri'nin derinliğinin denizaltı seyri için uygun olmaması, karayolundaki köprü altı geçişleri nedeniyle U-Bott'lar için özel çözümler üretilmesi gerekti.

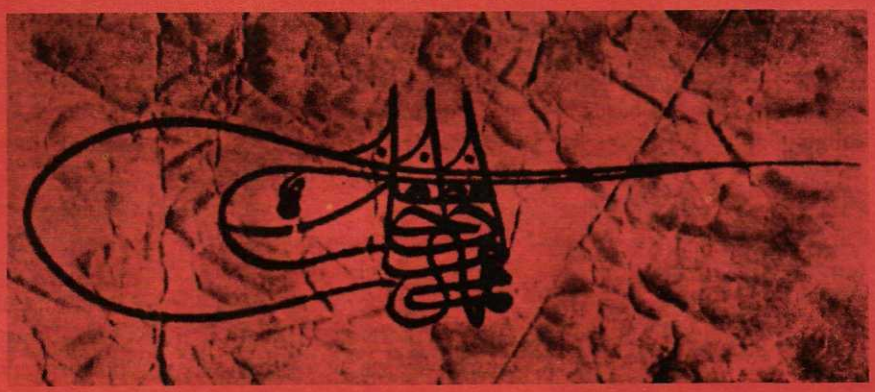
Denizaltıların makine aksamları tamamen çıkarıldı ve silah teçhizatı da söküldü. Denizaltılar 'U-Bott ambalajı' denilen bir biçimde, yan yatırılarak nehir römorkörlerine konuldu. Karayoluna gelindiğinde de denizaltılar yine yatık şekilde römorklara yüklendi ve Tuna Nehri'ne kadar getirildi. Burada da Linz'e kadar, yatık taşınan U-Bottlar, Linz'de tüm parçaları yeniden monte edilerek Tuna Nehri'nin derin suyundan kendi motorlarıyla Karadeniz'e çıktılar.

Almanya savaşın sonuna kadar aynı yol üzerinden Karadeniz'e, tam 428 gemi ve U-Bott nakletti. ■

U-9 denizaltısı (sol sayfada, en üstte), römorkör üzerinde yan yatırılmış şekilde, karayolundan Karadeniz'e taşınıyor (sol sayfada). Alman mayın tarayıcı gemiler, römorkörler üzerinde Karadeniz'e taşınıyor (sol üstte). Bir Alman MFP çıkarma gemisi Dresden'den kara yoluyla Tuna nehrindeki Ingolstadt'a römorkörlerle taşınıyor (solda).

550. yılında FATİH VE FETİH

Abdülhak Hâmid'in "Fatih'in Türbesini Ziyaret"i

Her köşesinde cihanın, korkulur adından
Çok uygundur denilse âlem senin mezârın

Sen ki şahların şahısın bu soylu ümmete
Büyük kent bahşişindir, haberler yadigârın

Harp alanı saydın sen ululuk başkentini,
Askerdi hep silahlı sayısız uşakların.

Geçmiş, o görünmez perde, huzura yol açan;
Gelecek, o karanlık yol, geçmeye hazırsın

Amacın İslâm ile halkı birleştirmekti,
Birleşti bu uğurda ilminle iktidarın

Tanrı evine konmuş boyun eğilen rütben,
Durmuş başında bekler, bir kavm türbedârın

Kemerinde parlar hep anlamın kanıtları,
Bâkidir sırları sanatla yapılan bu vatanın.

Sana her zaman açıktır rahmetin kapıları
Türbendir en yücesi fethettiğin diyarın...

Yoktur senin gurubun, ey melâlin ışığı!
Var dehanın ateşinden bin ışıklı yıldızın...

Sensin kurtuluş kapısı, ey fetheyleyen Fatih,
Anahtar yaptı ancak kadri yüksek soybaşın...

Bir siyaset noktası buldun akıllara uygun
Parlak ufuklarından dağınık parçaların...

Mü'minlerin ruhudur yıldızlar kadar meşale,
Türbenin yüceliği aydınlatır mezarın...

Her kararın açıklamıştı Tanrı ayetini
Alnında görünürdü eserleri Dört Halife'nin

Titrerdi secdegâhın oldukça sen cebinsây
Hâlâ gelir zeminden tekbiri zâr zârın...

Açtı sana kollarını bâkilik sevgilisi
Kucaklayıp sardı canı cihansipârın...

Yüceliğinin sevabına bağlandı gönlüm, ey Şah!
Affeyle kusurunu sen bu günahkârın...

Seni övmede şâirane esinler gerektir,
Tarifi yerde bitmez arşa çıkan kibarın!

Fatih Sultan Mehmed Portresi, Gentile Bellini, 1480

Hâmid'i, Refik Durbaş günümüz Türkçesine uyarladı

"Şair-i Azâm" diye anılan ve 19. Yüzyıl sonu ile 20. Yüzyıl başı Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Abdülhak Hâmid Tarhan *(solda; Münif Fehim'in çizgileriyle)*, Fatih Sultan Mehmed'in türbesini ziyaret ederek "Türbe-i Fatih'i Ziyaret" adlı şiirini kaleme alır. Coşkun bir ruhun ilhamı olan bu on yedi beyitlik şiiri, okurlarımız için, şair ve yazar Refik Durbaş, sadeleştirerek günümüz Türkçesine uyarladı...

Ortaçağ'ın sonlarında

1314-1319

Önce Flander'de, daha sonra Metz ve Floransa'da barut kullanıldı.

1322

Osmanlı, 8 bin kişilik bir kuvvetle ilk kez Rumeli'ye geçti. 1331'de ise Orhan Bey'in 15 bin kişilik bir kuvveti, Trakya'ya çıktı.

1325-1349

Faslı İbn-i Batuta, Afrika, Orta Asya, Çin, Hindistan ve Orta Asya steplerini gezip gördü.

1337-1453

Fransa ve İngiltere arasında, 1453'e kadar sürüp gidecek olan 'Yüzyıl Savaşları' başladı.

1346

Stefan Duşan (ölm. 1355), Üsküp'te büyük bir Sırp devleti kurdu ve imparatorluğunu ilan etti.

1348

Kırım'dan gelen bir İtalyan gemisinden Avrupa'ya yayılan 'kara veba' salgını; İtalya, Fransa ve İngiltere'de,

Ağustos, Eylül, Ekim aylarında kitlesel ölümlere yol açtı.

1349

Akdeniz ticaretinde, Venedik ile Cenova arasında, 80 yıl sürecek rekabet başladı.

1352

Orhan Gazi, Cenovalılara ticarî ayrıcalıklar tanıdı.

1358

Avrupa'da, önce Fransız köylüleri arasında başlayan sonra İngiltere'ye sıçrayan büyük köylü ayaklanmaları yaşanmaya başlandı.

1362

I. Murad, Edirne, Çorlu, Keşan, Dimetoka, Lüleburgaz, Babaeski ve Gümülcine'yi fethetti. Edirne 'başkent' ilan edildi.

1364

I. Murad *(altta)* döneminde, Macar, Sırp ve Bosna krallarıyla Ulah prenslerinin

ordularına karşı, Hacı İl Bey, Edirne civarında 'Sırp Sındığı' zaferini kazandı.

1371

Osmanlı güçleri, Meriç üzerindeki Çirmen'de, Makedonya Sırplarını yenerek Sofya ve Niş'i aldı.

1381

Osmanlı, Venedik ile ticari ilişkilerini başlattı.

dünyada neler oluyordu?

1389

Sultan I. Murad'ın, bir Sırp suikastçının hücumuna uğradığı I. Kosova Savaşı'nda *(üstte)* Osmanlı, Sırplara karşı "çok gürültülü küçük toplar" kullandı. Bunlar, Venediklilerin Balkanlar'a getirdiği bir yenilikti.

1390

Ahmedî, 8 bin 506 beyitten oluşan ve Türk edebiyatında yazılmış ilk manzum İskender öyküsü olan 'İskendernâme'yi bitirdi.

1396

Yıldırım Bayezid *(altta)*, Haçlılara karşı Niğbolu'da büyük bir zafer kazandı;

Mısır'daki Abbasî halifesi, Bayezid'e 'Sultan-ı Rûm' unvanını verdi.

1400

Ateşli silahlar, özellikle de çakmaklı tüfekler yaygınlaştı ve gelişti. Barut topa uyarlandı; ilk ufak çaplı toplar yapıldı. Daha sonraları, hareketli hale getirilecek olan toplar, gemilerle uyumlaştırıldı.

1402

Bayezid ve Timur arasındaki Ankara Savaşı'nda, dönemin en güçlü iki ordusu karşı karşıya geldi *(üstte)*.

1406

'Mukaddime' adlı başyapıtıyla, dindışı ilk tarih felsefelerinden birini geliştiren en büyük Arap tarihçisi İbn Haldun, Kahire'de öldü *(altta)*.

1420

Floransa *(altta)*, Ortaçağ kültürünün ötesine geçerek Eski Yunan ve Roma

kültürünü canlandırdı. Medici ailesinin de katkılarıyla, Rönesans anlayışı filizlendi.

1431

Britanyalılarla birleşen Burgonyalılar, Fransızlarda memleket sevgisini canlandıran 'Orléanslı Bâkire' Jeanne d'Arc'ı (1412-1431), 30 Mayıs günü, 'büyücülük' suçlamasıyla Rouen'de diri diri yaktılar.

Şehzadelikten tahta doğru

Çocukluğundan beri 'İmparatorluk' ülküsüyle büyüyen II. Mehmed, şehzadeliğinde ve tahta geçtiğinde bu ülküye çok yakın olduğunu biliyordu.

6. Osmanlı padişahı II. Murad'ın dördüncü oğlu II. Mehmed, 1432 yılının 30 Mart Pazar günü, bir seher vakti, Edirne Sarayı'nda *(üstte)* dünyaya gelir. Bazı kaynaklar Dimekota, Manisa veya Bursa'da doğduğunu da kaydeder. İkinci Mehmed'in annesi Hümâ Hatun'dur. Şehzade'yi, Daye Hatun isimli bir dadı büyütür.

Şehzade başlangıçta dikbaşlı ve sert olmasına rağmen zamanla öğrenme bilincine varır. Çok iyi bir eğitim görür. Molla Hüsrev, Molla Gürani gibi devrinin önemli alimleri tarafından yetiştirilir.

1443 yılında Şehzade Mehmed, Osmanlı geleneklerine göre, devlet yönetimini öğrensin diye, Manisa'ya vali olarak gönderilir. Kasapzâde Mahmut ve Nişancı İbrahim Abdullah isimli iki lalası vardır.

Burada devlet yönetimini öğrenirken babasının tahttan çekilmesi üzerine, 1444'te 12 yaşındayken tahta çıkar. İki yıllık bir hükümdarlık döneminin ardından, Çandarlı Halil Paşa'nın aleyhine tertipleri sonucu, tahtı tekrar babasına bırakmak zorunda kalır. Bu olay genç şehzade üzerinde derin bir izler bırakır. Babasının 1451'deki ölümüne kadar Şehzade Mehmed. 5 yıl boyunca, Manisa Sancakbeyliği yapar. 1451'de tahta çıktığında, 19 yaşındadır.

Fatih Sultan Mehmed'in sofrasında neler bulunurdu?

1478'de, Fatih Sultan Mehmed'in saray halkı, "eşekçibaşı bile dahil olmak üzere" 726 kişi idi. Kendinden sonraki padişahların saray ahalisine oranla, bu rakam son derece mütevazı kalır. 1473 yılı Ağustos ayına ilişkin 'matbah-ı amire' defteri, Fatih'in 45 yaşında bulunduğunu ve neler yediğini, ayrıca sarayın mutfak masraflarının miktarını anlamak için, önemli bir vesikadır. Bu defterdeki kayıtlara göre, Fatih Sultan Mehmed'in sarayında, 1473 yılında, her gün mutlaka 10 akçalık balık, 4 akçalık istiridye, 3 akçalık karides yenmesi 'âdetten' idi. Fatih Sultan Mehmet yemeğini yalnız başına yerdi. Sarayda Fatih Sultan Mehmed için pişen yemeklerde bol miktarda yumurta kullanılırdı. Örneğin tavuk kızartmasında, 'lâpa-i hassa'da, peynirli 'pide-i hassa'da en çok harcanan, yumurtaydı. Fatih'in hassa sofrasında yenen etler arasında; koyun eti, tavuk, kaz, baş, paça ve işkembe vardı. Fatih'in yediği yemekleri 'mönüleştirmek' gerekirse, şöyle bir genel liste çıkabilir:

- **Ana yemekler:** Lapa-i hassa, pide-i hassa (peynirli), pide-i hassa (ıspanaklı), mantı-i hassa, burani-i hassa, çorba-i hassa, börek-i makiyan-ı hassa, mastave-i hassa, dutmaç, börek.
- **Tatlılar:** Bal, muhallebi, zerde, kaymak, baklava, helva, sütlü kadayıf.
- **Meşrubat:** Şerbet, pekmez, boza, naneli üzüm şerbeti.
- **Meyve:** Mevsime göre, armut, nar. Bol miktarda badem.

Fatih...

Hükümdarın giysileri

Bir dönem, Fatih Sultan Mehmed'in giysileri, Topkapı Sarayı'ndaki Çinili Köşk'te kurulan "Fatih Müzesi"nde teşhir edilmişti. İnce bir zevk ve sade bir üslupla dikilmiş olan bu giysiler, merasim kaftanı, kaftan, iç kaftan tarzındadır. Haluk Şehsuvaroğlu'na göre, son giydiği kaftanın uzunluğundan, Fatih'in 1.78 boyunda olduğu anlaşılmaktadır. Bu giysiler, sırasıyla, altın veya gümüş telli iri motiflerle süslü kemhâ, düz ipek, sık dokunmuş ipek, kadife, atlas, sof, pamuklu türünden düz, yollu veya nakışlı kumaşlardan dikilmiştir. Zeminleri kırmızı-beyaz, krem, üvez, nohûdî, yeşil, mavi çivîdî mavi, lacivert, eflatun renklerinden olan bu kumaşların üzerinde ince çizgi, bulut, yol, mühr-i Süleyman, gül, lâle, karanfil, çeşitli çiçekler ve nar motifleri bulunmaktadır.

II. Murad'ın oğluna öğütleri

Yaşama ve devlet yönetimine ilişkin deneyimlerini, II. Murad, öğütler biçiminde, oğlu Şehzade Mehmed için yazdırmıştır. 'Nasihatü Sultan Murad' adını taşıyan bu eser, Abdullah Uçman tarafından "Fatih Sultan Mehmed'e Nasihatler" adı altında yayımlanmıştır.

Bu eserde II. Murad *(sağda; yağlıboya bir tablosu, Topkapı Sarayı Müzesi)*, oğluna şöyle seslenir:

"Ey oğul, şunu iyice öğrenmelisin:

■ Herhangi bir şeyin, devamlı olarak kaba kuvvet, kılıç, kahramanlık ve ezici güç zoruyla meydana gelmesiyle, akıl, tedbir, sabır, ileri görüşlülük, imtihan ve yorucu tecrübeler sonucu dilediğimiz şekilde meydana gelmesi arasında büyük farklılıklar vardır. Birinci yol her zaman geçerli olmadığı gibi, sakıncaları da çoktur.

■ Bir adam bir bahçe dolusu meyveyi yemek için bir bahçeye girdiğinde, henüz olmamış ham meyveleri koparıp ağzına atsa, yemek istediği şey meyve değil belki de zehirdir. Fakat olgunlaşmasını bekleyip ondan sonra koparıp yese, yediklerine ancak o zaman meyve denebilir. Aklın gücü daima kılıçtan üstündür. Ben nice yiğitlerin akıllarını kullanamadıkları, sırf kılıçlarına güvendikleri için yok olduklarını gördüm. Güçlü kuvvetli olmak iyidir. Ancak kuvvet aklın emrine verilmelidir.

■ Benim ecdadım, benim sayemde ölümden kurtulmuşlardır. Ben de, senin doğuşunla ve senden doğacak olanlarla ölümden ve daimi bir yok oluştan bir bakıma kurtulmuş sayılırım. Sen de öyle olacaksın."

Topkapı'dan önceki 'Eski Saray'

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u aldıktan sonra, ilk önce 'Eski Saray'ı inşa ettirir *(sağda; Matrakçı Nasuh'un minyatüründe)*. Eski Saray'ın inşasına 1454'te başlanır; saray tamamlanıncaya kadar Fatih, Edirne Sarayı'nda oturur. Sarayın inşası 1457 yılında tamamlanır. Sultan Mehmed, Yeni Saray'ı (Topkapı Sarayı) yaptırıncaya kadar, burada oturur. Topkapı'da bugün bizim 'Topkapı Sarayı' diye andığımız 'Yeni Saray' yapıldıktan sonra padişahlar "Saray-ı Cedidi mire" denilen bu mekânda otururlar. Eski Saray da, önceki padişahların valideleriyle, hasekilerin ve padişah hemşirelerinin ikametlerine tahsis edilir.

Fatih'in saltanat döneminde

30 yıla sığan işler...

'Fatih' unvanı, Sultan II. Mehmed'e yalnızca İstanbul'u fethettiği ve Bizans İmparatorluğu'nu noktaladığı için verilmemiştir. Fatih, 30 yıl süren saltanat döneminde, giriştiği her savaşı kazanmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını her yönde genişletmiştir.

1451

Şubat'ın beşinci günü, Sultan II. Murad'ın ölümünün ardından, dördüncü oğlunun II. Mehmed adıyla, ikinci kez, 19 yaşında tahta çıkışı *(altta; Hünernâme'den bir minyatürde)*.

1452-1453

Rumelihisarı'nın yapılması.

1453

İstanbul'un fethi; Ayasofya'nın camiye çevrilmesi; Mora despotluğu, Sırp krallığı, Trabzon Rum İmparatorluğu ve Ragusa Cumhuriyeti ile Sakız ve Limni'deki Cenevizlilerin vergilerle Osmanlı devletine bağlanması.

1454

İstanbul'da, bugünkü Beyazıt'ta, 'Teodos Meydanı' yıkıntıları üzerine 'Eski Saray'ın yapımı; Arnavutluk'taki Berat'ın alınması; Sırbistan Seferi sonucunda, Sırp Kralı Yorgi Brankoviç'in, Macar Kralı'na sığınarak barış istemesi ve Sırbistan'ın bağlılık vergisinin 12 bin dukadan 30 bin dukaya çıkarılması.

1456

Enez Ceneviz Kolonisi topraklarıyla Semadirek ve Taşoz adalarının fethedilmesi. Sakız Cenevizlilerin ve Boğdan Voyvodalığı'nın Osmanlı'ya bağlanması.

1458

Mora Seferi ve Mora'nın fethedilmesi.

1459

Eyüb Camii ve türbesinin inşasının tamamlanması.

1460

Eflâk Voyvodası Vlad'e ('Kazıklı Voyvoda') karşı savaş açılması. Savaşın ardından, Eflâk'ın Osmanlı ülkesine bağlanması.

1461

Arnavutluk'ta isyan eden İskender Bey'le *(altta)* ateşkes ilan edilmesi; Amasra'nın Cenevizlilerden alınması.

1462
Trabzon Rum İmparatorluğu'nun fethedilmesi; Candaroğulları Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılması; Midilli Adası'nın fethi *(üstte)*.

1463
Fatih Camii ve külliyesinin temelinin atılması; Bosna'nın fethedilmesi ve Hersek'in Osmanlı'ya bağlanması; 16 yıl sürecek Osmanlı-Venedik Savaşı'nın başlaması.

1466
Arnavutluk Seferi'ne çıkılması; ertesi yıl, Arnavutluk'ta Kroya (Akçahisar) Kuşatması ve İskender Bey'in ölümü; Konya'nın Osmanlı'ya katılımı.

1468
Anadolu'da Karamanoğulları Beyliği'nin egemenliğine son verilmesi; İstanbul'da Topkapı Sarayı'nın yapımı.

1469
Eğriboz Adası'nın fethedilmesi; Anadolu'da Ermenak, Aksaray ve İçel'in Osmanlı topraklarına katılışı.

1471
Fatih Camii ve külliyesinin açılması; Alanya'nın kazanımı.

1472
Silifke'nin Osmanlı'ya katılımı; İstanbul'da Çinili Köşk'ün yapımı.

1473
Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a karşı Otlukbeli Zaferi'nin kazanılması *(altta)*.

1474
Kırım'da Benli Giray Han'ın, Osmanlı devletine tâbi bir hükümdar olarak Kırım Hanlığı tahtına oturtulması.

1475
Boğdan Seferi'nin zaferle sonuçlanması.

1476
Belgrad'ın kuşatılması *(üstte; Hünernâme'den bir minyatürde)*.

1477
Arnavutluk'ta Kroya'nın fethi.

1478
Venedik'le barış antlaşması yapılması; darphanede ilk altın paranın bastırılması.

1479
Osmanlı-Venedik barışı sonrasında Venediklilere, Trabzon ve Kefe'de ticaret yapma hakkının tanınması; Gürcistan Seferi.

1480
Hersek'in Osmanlı topraklarına katılması; Gedik Ahmed Paşa'nın İtalya seferiyle Otranto'ya çıkışı ve başarısız kalan Rodos Kuşatması'nın yapılması.

1481
İki imparatorluk, 14 devlet, 200 şehir fethetmiş olan yedinci Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed'in 3 Mayıs günü, saltanatının 30. yılında ve 52 yaşında ölümü; Osmanlı'da taht kavgalarının başlaması...

Bertandon de la Broquière'in, 15. Yüzyıl'ın ilk yarısındaki Yakındoğu gezisini aktardığı elyazmasında, İstanbul'un Fethi'nden iki yıl sonra yapılmış bu minyatür yer alır (detay).

Bizans'ın son günleri

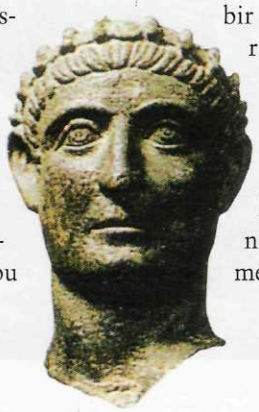
29 Mayıs 1453 Salı günü, Türk fethiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı olan İstanbul, o günden tam 1123 yıl önce, yine bir Mayıs günü Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti ilân edilir.

IŞIN DEMİRKENT

Bizans'ın son imparatoru, 1449'da tahta çıkan XI. Konstantinos Dragazes, cesur ve enerjik bir adamdı. Ama II. Murad'ın ölümünden sonra babasının yerini alan Osmanlı hükümdarı II. Mehmed, cesaret, azim, enerji ve dirayet bakımından onun üstündeydi.

Genç Sultan, Osmanlı devletinin Anadolu ve Rumeli'deki toprakları arasında yer alan İstanbul'u fethe ve böylece ülkesinin içinde Bizans adını taşıyan bu yabancı unsuru ortadan kaldırmaya kesin kararlıydı. Daha önceki kuşatmalarda sonuca ulaşmayı engelleyen bütün sebepleri göz önüne alarak, İstanbul'un fethine büyük bir dikkat ve itina ile hazırlanıyordu.

II. Mehmed'in şehre Karadeniz yönünden gelebilecek yardımı önlemek üzere, Anadoluhisarı'nın karşısına yeni bir kale, Rumelihisarı'nı inşa ettirmesi, Bizans halkını dehşete düşürdü: Devletin sonunun geldiği hakkında söylenen bütün kehanetlerin gerçekleşmekte olduğunu hisse-

İstanbul'un kurucusu İmparator Konstantinos (sağda).

Bizans'ın son imparatoru XI. Konstantinos Dragazes (en solda). Bizans döneminde Hipodrom (solda).

diyorlardı. İmparatorun tek yapabildiği, bunu protesto etmek oldu.

Bu arada; Batı'ya acil yardım çağrıları yapıyordu. Avrupa hükümdarlarına, Cenova ve Venedik'e, Mora'daki kardeşlerine ve Papa'ya arka arkaya elçiler yollamaktaydı.

Ancak İmparator bütün yalvarmalarına, pratikte pek az cevap alabildi. O da kendinden önceki imparatorlar gibi, papanın kiliselerin birleştirilmesi teklifini kabul ile Batı'nın yardımını sağlamaya çalıştı. Papanın elçisi Kardinal Isidoros İstanbul'a gelerek 12 Aralık 1452'de Ayasofya'da kilise birleşmesini ilân etti ve Roma usulünde âyin yaptı.

Fakat Ortodoks Bizans halkının buna tepkisi büyük oldu. Bizanslılar, Müslüman Türklere teslim olmak istemiyorlardı; ama ruhlarını Roma'ya satmaktansa, Türk hâkimiyetini kabul etmek onlara daha akıllıca görünüyordu.

Birleşme aleyhtarları arasında bulunan Grandük Lukas Notaras, "İstanbul'da Kardinal şapkası yerine Sultan türbanı görmek daha iyidir" derken, işte halkın bu duygularını dile getiriyordu.

Bu arada İmparator Konstantinos, kaçınılmaz Türk hücumunun çok yakında başlayacağını bildiğinden, bin yılı aşkın süredir İstanbul'u koruyan şehir surlarını tamir ederek savunmayı güçlendirmeye ve savunma sırasında gerekli olacak gıda malzemesini depolamaya çalışıyordu.

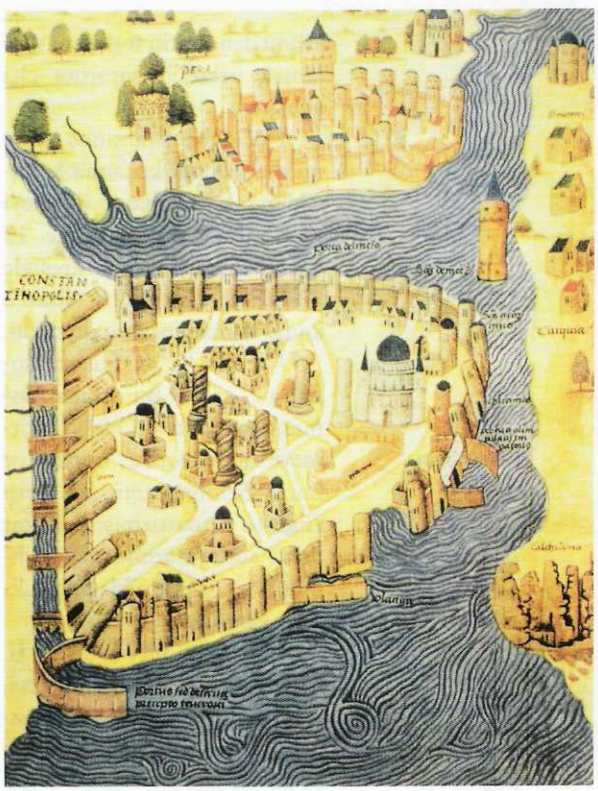

Şehri savunan Bizans kuvvetlerinin yanında, Venedikli ve diğer ülkelerden yabancı asıllı 2 bin asker de vardı. Kuşatma başlamadan az önce, kumandan Giovanni Giustiniani idaresinde iki gemiyle 700 Cenovalının İstanbul'a gelişiyse, herkesi sevindirmişti. İmparator kara surlarının savunulması görevini onlara verdi.

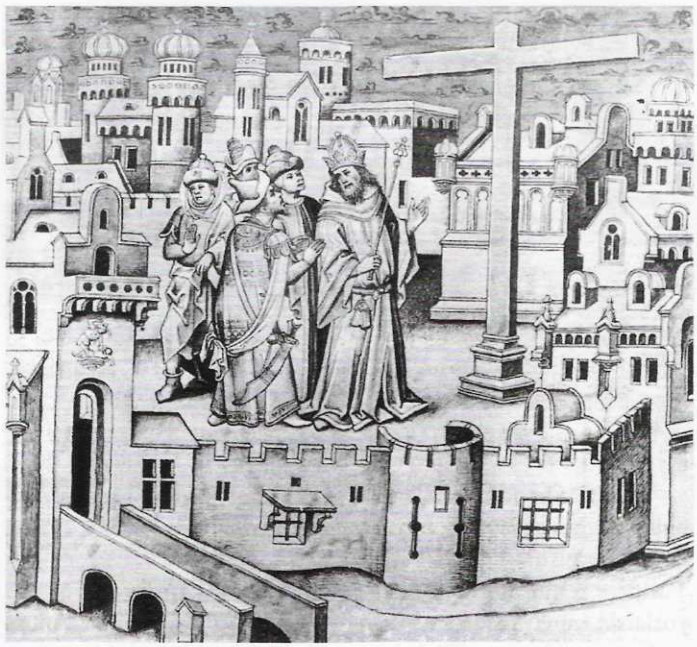
FİLO HALİÇ'TE

1453 ilkbaharında Sultan II. Mehmed büyük bir orduyla Edirne'den İstanbul üzerine yürüyüşe geçti. 5 Nisan'da şehir önüne gelerek karargâhını kurdu. Aynı günlerde Osmanlı donanması da Dolmabahçe sularına demir attı. Taarruz başlamadan Sultan, İslâmî geleneğe uygun olarak, kan dö-

Cristoforo Buondelmonti'nin kitabından 15. Yüzyıl başlarına ait bir İstanbul minyatürü: Şehrin Latin istilasından sonraki, Fetih öncesi durumu (altta). Bizans'ın arması, çift başlı kartaldı (sol altta).

İlk imparator Helena'nın oğlu Konstantinos, Helena'nın bulduğu 'gerçek haç'ı gösteriyor (sağda; bir 15. Yüzyıl elyazmasında). Bizans paralarında, İmparator Konstantinos ve İmparatoriçe Helena (altta).

külmeden şehrin teslimini sağlamak üzere imparatora elçi gönderdi.

Fakat Konstantinos teslimi reddederek kuşatma kaldırıldığı takdirde haraç ödemeyi vaat etti. Bunun üzerine 12 Nisan günü, topçu ateşiyle hücum başladı ve 18 Nisan'a kadar surlar devamlı dövüldü.

Ne var ki bu hücum sonuçsuz kaldı. Bu sırada Osmanlı gemileri de Haliç'e girmeye uğraşıyordu. İmparator bunu tahmin etmiş ve girişi zincirle kapattırmıştı. Fakat deniz surlarına hücum için filonun bir kısmını Haliç'e sokmak gerekliydi.

Dahiyane bir buluşla, II. Mehmed'in mühendisleri, Tophane'den Galata'nın arkasındaki tepeyi aşıp Kasımpaşa'ya ulaşan güzergâha döşenen, yağlanmış yuvarlak ağaçlar üzerinden gemileri yürütecek kızaklı bir yol yaptılar.

22 Nisan sabahı İmparator ve halk, dehşet içinde 70 Türk gemisinin Haliç sularında seyrettiğini gördü. Venediklilerin Türk gemilerini ateşe verme çabaları ise facia ile neticelendi.

Şimdi Haliç surlarının da savunulması gerekiyordu. Bu görev Lukas Notaras'a verildi. Ayrıca yiyecek stoku da tükenmekteydi; çok para ödeyemeyenler açtı. İmparator adamlarına, kilise ve zenginlerden para toplayıp yiyecek almalarını ve fakirlere dağıtmalarını emretti. Bu arada dış surlar devamlı top ateşine tutulmaktaydı.

Bir süre sonra Eğrikapı ile Edirnekapı arasındaki surlarda gedik açıldı. Surlar gözleri önünde yıkılırken İmparator'un da umudu kırılmaya başladı. Sultan'a haber göndererek çekilip barış yapması için yalvardı. Fakat II. Mehmed, "Ya ben bu şehri alacağım, yahut da bu şehir beni alacak; sağ veya ölü, bütün istediğim şehir, boş bile olsa" diye cevap verdi.

25 Mayıs'da Sultan'dan yeni bir elçi geldi. İstanbul halkına, teslim olup ölüm veya esaretten kurtulmalarını tavsiye ediyordu. Birçok kim-

Ricaut'nun Almanca baskısından bir gravür: Kuşatmanın hararetli bir anında, Bizanslıların telaşı (sağda). Tekfur Sarayı'nın (Blakhernai) dıştan görünüşü (sağ üstte).

se İmparator'a, vakit varken kaçmasını söyledi. Konstantinos bu sözleri duymak bile istemedi; öylesine bitkindi ki, düşüp bayıldı: Eğer 'şehirlerin kraliçesi' Türklerin eline geçecekse, bu Tanrı'nın emriydi. Fakat kendisi kaçmayacak, halkıyla birlikte kalacaktı. Sultanın elçisine de bu cevabı verdi. Sultan İstanbul dışında ne isterse alabilirdi, ama kendisi şehri boşaltmayacaktı; ölmeyi tercih ederdi. Bu, bir Bizans İmparatoru ile bir Osmanlı Sultanı arasındaki son iletişim oldu.

HALK ARASINDAKİ SÖYLENTİLER

İmparatorun son umudu, Venedik'ten vaat edilen filonun zamanında gelmesiydi; filonun gelip gelmediğine bakmak için gönderdiği gemi geri dönüp, görünürde hiçbir filo olmadığını rapor edince, bu ümit de söndü.

Konstantinos dayanamayıp ağladı. Herkes yeis içindeydi. Kader, şehre sırtını dönmüştü.

Yine herkes imparatorluğun, kurucusunun adını taşıyan imparator zamanında yok olacağı hakkındaki kehanetleri hatırlıyordu: İlk imparator Helena'nın oğlu Konstantinos idi; şimdiki imparatorun adı da Konstantinos olup annesinin ismi de Helena idi.

Yine herkes şehrin sembolü olan ay gökte ışıldadıkça, şehre hiçbir şey olmayacağına dair söylenen kehanetlerle teselli bulmaya çalışıyordu. Ama 24 Mayıs gecesi tam dolunayda, ay tutuldu ve üç saat karanlıkta kaldı. Bu, kesinkes sonun geldiğini gösteren bir işaretti.

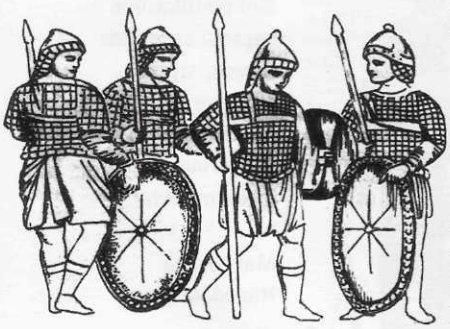
15. Yüzyıl'dan bir Roma freski: İstanbul kuşatma altında (solda).

TÖRENDEKİ İKONA, YERE DÜŞÜYOR

Ertesi gün İmparator, Meryem Ana ikonasının törenle şehirde dolaştırılmasını emretti. Bu kutsal yürüyüş esnasında, nasıl olduysa, omuzlar üzerindeki ikona kayıp yere düştü. Etraftakiler hemen koşup ikonayı kaldırmaya çalıştılar; fakat resim sanki yere yapışmıştı. Ancak büyük gayretle yerden söküp aldılar. Tam bu sırada büyük bir gök gümbürtüsüyle fırtına koptu ve arkasından tufanı andırırcasına sağanak halinde yağan yağmur, her yeri sular altında bıraktı.

Sonraki gün ise, korku veren bu afetler yeterli değilmiş gibi, şehri kesif bir sis kapladı. Sanki ilahi kurtarıcı bulutlar arkasına saklanarak, şehri terk edişini bütün gözlerden saklar gibiydi.

Bizanslılar Türk karargâhının çok gerisinde bazı ışıkların parladığını gördüler. Ufak da olsa ümide kapılıp, bu ışıkların kendilerini kurtarmaya gelen Yuhanes Hunyadi ordusunun kamp ateşi olduğu düşüncesine kapıldılar. Fakat hiçbir ordu gö-

Bizans piyadeleri (en solda). Bir Bizanslı rahip (solda).

Hipodrom'da savaş arabaları yarışı (üstte; 5. Yüzyıl, fildişi üzerine el yapımı). Bir el yazması ustası manastır rahibi (altta).

rünmedi. Bu garip ışığın ne olduğu da hiç anlaşılamadı.

Bütün ümitler, çabalar boşunaydı. Bizans ömrünü tamamlamıştı. Yüzyıllarca İstanbul'un en önemli savunma aracı olan sağlam surlar, Osmanlı ordusunun teknik üstünlüğü karşısında bütün önemini yitirmişti.

Cuma ve Cumartesi günleri, bombardıman daha da şiddetlendi. Surlardaki tahribat, büyük gayret gösterilerek onarılmaya çalışıldı.

Yeri göğü inleten top atışları, Pazar günü de devam etti. Fakat Pazar gece yarısında, Türk karargâhı birdenbire garip bir sessizliğe büründü; bütün ışıklar söndü. Sultan salı günü başlayacak büyük taarruzdan önce askerlerine dinlenme vermişti.

28 Mayıs Pazartesi günü, Türk karargâhındaki bu sessizliği nasıl yorumlayacağını bilemeyen ve dehşete kapılan Bizanslı halk, sokaklarda duaya başladı. İkonalar ve kutsal eşyalar surlarda dolaştırıldı. Gün boyunca bütün kiliselerin çanları devamlı surette çalındı. Halkın yürüyüşüne İmparator da katıldı ve onlara

cesaret aşılamaya çalışan bir konuşma yaptı. Bu, İmparator Konstantinos'un halkına son seslenişi oldu.

Akşam olurken herkes Ayasofya'ya yöneldi. İmparator da gelmişti dua etmeye... Sonra Blakhernai Sarayı'na döndü, saray halkıyla vedalaştı ve tekrar atına binip surlardaki askerlerini teftişe gitti. Surları bir baştan bir başa dolaştı. Saraya dönmeden bir kuleye çıktı. Her taraf karanlıktı. Fakat Türk karargâhından topların duvarlara yaklaştırıldığı ve hendeklerin doldurulduğunu belli eden çalışmaların sesleri geliyordu. Nöbetçi, güneş battığından beri bu sesleri duyduğunu söyledi.

29 Mayıs Salı gününün ilk saatlerinde, Türk taarruzu birdenbire bütün sur boyunca top atışlarıyla başladı.

Türk askerleri üç taraftan

Roma İmparatorluğu'ndan Fetih öncesine, İstanbul...

İstanbul, Fetih'ten 1123 yıl önce, yine bir Mayıs günü, Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti olur ve bütün Ortaçağ boyunca, dünya tarihindeki üstün mevkiini korur. Kentin coğrafî konumunun özelliği, yüzyıllarca siyasî, askerî ve ticarî açıdan hep önem taşır. Sahip olduğu tabii güzelliklerle cazibesi daha da artan İstanbul, 'Şehirlerin Kraliçesi' unvanını kazanır *(solda; Hartmann Schedel'in 1493 tarihli gravüründen detay).* Büyük Roma İmparatorluğu'nun bu yeni başkenti, kuruluşundan 65 yıl sonra, 395'te İmparatorluk ikiye ayrıldığında, Doğu yarısının merkezi olur...

■ **5. Yüzyıl'da** toprak kaybeden ve idarî bozukluklar yaşayan Bizans, gücünü yitirmeye başlar.

■ **7. Yüzyıl'da** İslâm fethiyle hemen bütün doğu eyaletlerini kaybeder. Slav kavimlerinin Balkanlar'a girmesiyle de yarımadadaki hâkimiyeti sarsılır.

■ **8. Yüzyıl'dan** itibaren hem batıda hem doğuda sınırların savunulmasında başarılı olur.

■ **9. Yüzyıl'da,** dinî politikasının başarısı sayesinde Bizans, siyasî nüfuz ve kültürünü hemen bütün Slav ülkelerine yaymak imkânını bulur.

■ **10. Yüzyıl'da** Makedonya Hanedanı

Bizanslı dokumacı ve işlemeci kadınlar (solda). Tekne ustaları işbaşında (üstte).

surlara hücum ettiler ve sonunda Topkapı ile Edirnekapı arasındaki dış surlara tırmanmayı başardılar.

Bundan sonra iç ve dış surlar arasında kalan alanı işgal edip iç suru ele geçirdiler. 50 kadar Türk, iç sura çıkıp Osmanlı sancağını dikerken, diğerleri açılan gediklerden içeri girmeye başladılar.

Bütün halk paniğe kapılmıştı ama kaçacak yer yoktu. Teke tek döğüş başladı. İmparator askerlerini toplamaya çalıştı. St. Romanos Kapısı önünde belki de en şiddetli çatışmalar oldu. İmparator sağ olarak en son burada görüldü.

Nihayet bu çatışmayı da kazanan Türk askerleri, bundan sonra 'Topkapı' adını alacak kapıyı içeriden kırıp açtılar. Türk kuvvetleri İstanbul'a buradan girdiler ve kısa zamanda şehre hâkim oldular. Artık Bizans İmparatorluğu yoktu, tarihin sayfalarına gömülüyordu. İstanbul bundan sonra parlak ışıklarını Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni başkenti olarak dünyaya yayacaktı. ■

imparatorları Nikephoros Phokas *(sol altta),* Ioannes Çimiskes ve II. Basileios zamanında yeniden canlanan Bizans, arka arkaya elde ettiği başarılarla sınırlarını Adriyatik'ten Kafkaslar'a, Tuna'dan Suriye'ye kadar genişletir.

■ **11. Yüzyıl başlarında** Bizans, yeniden Doğu Akdeniz'in kudretli devleti olarak görünür. Fakat II. Basileios'un ölümü, kendisinden sonra tahta geçen yeteneksiz imparatorlar yüzünden, 30 yıl içinde Bizans'ı hızlı bir çöküşe sürükler.

■ **1081-1180 yılları arasında** imparatorluğa parlak bir yüzyıl daha yaşatan Komnenos hanedanı, Bizans'ı düştüğü bu zor durumdan kurtarır.

■ **11. yüzyıl sonunda** Bizans sadece Türklerin tehdidi altında değildir. Haçlı orduları 200 yıl Yakındoğu'yu kan ve ateş gölüne çevirirken, Bizans da bundan nasibini alır. Haçlı Seferleri, imparatorluk için tam bir felâket olur. Dördüncü Haçlı Seferi'nde Bizans, imha edildiği gibi, İstanbul örülmemiş, *duyulmamış bir* vahşetle yağmalanır *(altta).* 60 yıl sonra İstanbul'un Haçlılardan geri alınması, belki de Bizans'ın gösterdiği son büyük çaba olur.

■ **13. Yüzyıl'ın ikinci yarısında** Bizans her yönden tehdit altındadır. Tek düşman Türkler değildir. Avrupa, İstanbul Lâtin Devleti'nin yıkılışının intikamını almak peşindedir.

■ **14. Yüzyıl,** Bizans için bir felâket devresi olur. Devlet önce Sırp kralının tehdidi altında kalır. Bu arada ülke saray kavgaları ve iç karışıklıklar içine yuvarlanır.

■ **1359'da** Osmanlı kuvvetleri ilk defa İstanbul önünde görünürler. Bizans bu tehlikeyi uzaklaştırır. 1303'te fethedilen Edirne'nin Osmanlı'nın yeni başkenti yapılması, Bizans'ın Balkanlar'la bağını koparır. Bizans artık Osmanlı topraklan içinde sıkışıp kalan bir adacık, bir şehir devleti haline gelmiş bulunmaktadır...

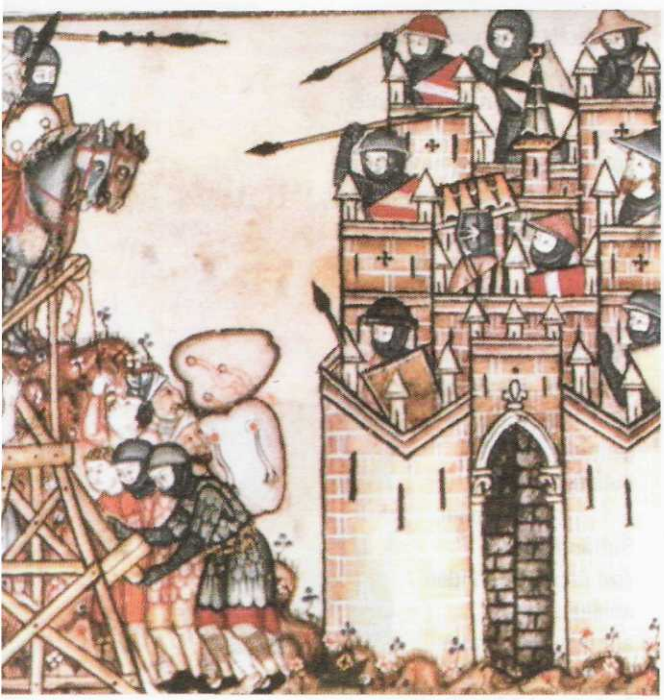
■ **1391'de** İstanbul, Sultan Bayezid *(sol üstte)* tarafından abluka altına alınınca, İmparator II. Manuel, daha fazla vergi ödemek koşuluyla bir süre için şehri kurtarır.

■ **28 Temmuz 1402'de** Timur'un *(sağ üstte)* Ankara Savaşı'nda Sultan Bayezid'i yenmesi, Bizans'a 50 yıl daha yaşama imkânı sağlar.

İstanbul kuşatmaları ve Fatih

Fatih öncesinde İstanbul, tam 28 kez kuşatılır. Bizans bu kuşatmalarda ya kendini savunur ya da büyük paralar ödeyerek kuşatmacıları savuşturur. Hunlar, Gotlar, Avarlar, Ruslar, Peçenekler, Bulgarlar, Sırplar ve Arapları atlatan İstanbul, yalnızca bir kez, o da Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Latinlere boyun eğer.

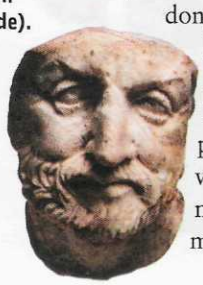

ERHAN AFYONCU

1. Müslümanlardan önce kaç kuşatma oldu?
2. Müslüman kuşatmaları nasıl oldu?
3. Latinler, İstanbul'u nasıl işgal ettiler?
4. Osmanlı kuşatmaları nasıl gerçekleşti?
5. Fatih neden Fetih'i çabuklaştırdı?
6. Fetih öncesinin olayları nelerdi?
7. Fatih'in hükümdarlığı nasıl karşılandı?
8. Fatih, İstanbul'a nasıl girdi?
9. Batı, Fetih'e nasıl baktı?
10. Fetih, Fatih'i nasıl etkiledi?

1 Müslümanlardan önce kaç kuşatma oldu?

İstanbul, kuruluşundan itibaren tam 29 kuşatma geçirdi. M. Ö. 340'ta Makedonya Kralı Filip kenti kuşattı, ancak alamadı. M. Ö. 194'te Roma İmparatoru Septim Severus'un kuşatmasına ise kent dayanamadı; teslim oldu.

Haçlılar, İstanbul surlarına saldırıyor (üstte; bir 15. Yüzyıl minyatüründe). Makedonya Kralı Filip (sağda). İmparator Septim Severus (en sağda).

Böylece İstanbul, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline geldi. Daha sonra 616'da İran hükümdarı Keyhüsrev, 626'da ise İranlılar Avar Türkleri ile birlikte kenti kuşattılarsa da başarısız oldular.

2 Müslüman kuşatmaları nasıl oldu?

Müslümanlığın ortaya çıkışından kısa bir süre sonra Arap orduları İstanbul kapılarına dayanmıştı. Müslümanların ilk İstanbul kuşatması Emevi halifesi Muaviye zamanında,

Arap akınları (sol üstte; 19. Yüzyıl kaynaklı bir çizimde). Arapların İstanbul kuşatmasını tasvir eden bir minyatür (üstte). İstanbul'un Latinler tarafından zaptı (solda; 19. Yüzyıl kaynaklı bir tabloda). Makedonya Kralı Filip adına bastırılmış altın sikke (en solda). Arapların 668'deki İstanbul kuşatması, Bizanslıların kullandığı ve sırrını yalnızca kendilerinin bildiği 'Rum ateşi' sayesinde yarıda kalır (altta).

665 yılında oldu. Bir netice alınamadı; ancak iki yıl sonra 667'de kent tekrar kuşatıldı.

Ebu Eyyüb el-Ensari, yani 'Eyüp Sultan' bu sefere katılarak, kuşatma sırasında vefat etti. 672 yılında İstanbul 3. kez kuşatıldı, fakat netice alınamadı.

İstanbul'un Müslümanlar tarafından 4. kez kuşatılması, 712 yılında, Emevi halifesi I. Velid zamanında oldu. 722'deki 5. kuşatmada ise Galata alındı ve Arap Camii inşa edildi. 782 yılındaki 6. kuşatma Abbasiler tarafından yapıldı ve kentin haraca bağlanmasıyla neticelendi. Bir sonuç vermeyen 7. kuşatma ise 854'te Abbasi halifesi Mütevekkil zamanında oldu. 869'da dört ay süren 8. kuşatmada da sonuç aynıydı. Arapların 9. ve son kuşatması, 970 yılında gerçekleşti ve sadece İstanbul'un haraca bağlanması sağlanabildi.

3 Latinler, İstanbul'u nasıl işgal ettiler?

İstanbul, Müslüman Araplar tarafından ardı ardına kuşatılırken, zaman zaman başka milletlerin saldırılarına da uğradı. 864 yılında Ruslar, İstanbul'a saldırdılarsa da mağlup olarak geri döndüler.

Ruslar daha sonra 936'da kenti denizden kuşatmaya teşebbüs etmişler, ancak gemileri 'Rum ateşi' ile yakılmıştı. 959'da ise İstanbul surlarının karşısında Macarlar vardı. Ancak onlarda bir sonuç alamadılar.

1203'te, Latinlerden oluşan Haçlı ordusu İstanbul'a saldırdı. 1203 yılı Haziran'ında İstanbul önlerine gelen Haçlılar, Kadıköy ve Üsküdar'ı kısa sürede ele geçirdiler. Ardından Beşiktaş'ta karaya çıkıp, Galata ve civarını zapt ettiler. Haliç'te bulunan zinciri kıran Haçlı donanması, bu bölgeden saldırdı.

Haçlılar, Bizanslıların direnmesi üzerine yangınlar çıkararak kenti yakıp yıktılar.

Bir süre ara verilen kuşatma, Bizans'ta Haçlılar'a direnme taraftarı olan Morsufi Dukas'ın tahta geçmesi üzerine 9 Nisan 1204'te tekrar başladı. 12 Nisan'da Fener bölgesinden İstanbul'a giren Latinler, kenti işgal ederek yağmaladılar.

Bu defa İstanbul direnememişti. İstanbul'u işgal eden Latinler, 1261'e kadar kenti ellerinde tuttular. 1261'de, İznik Rum İmparatoru Mihail

Münif Fehim'in çizgileriyle Niğbolu zaferi (üstte). Sağda, yukarıdan aşağıya doğru: Yıldırım Bâyezid, I. Sultan Mehmed (Çelebi), II. Murad.

Paleologos, İstanbul'u Latinlerden geri aldı.

1302'de Venedik donanması İstanbul surlarının önündeydi. Ancak ne onların, ne de 1348'de Cenovalıların hücumlarından bir netice çıkmadı. Cenovalılar, 1437'de ikinci kez şanslarını denedilerse de yine başarısız oldular.

4 Osmanlı kuşatmaları nasıl gerçekleşti?

Bizans, 1372'den itibaren Osmanlı'ya haraç ödemeye başlamıştı. Kentin doğrudan Osmanlı hakimiyeti altına sokulması teşebbüsü ise Yıldırım Bâyezid zamanında oldu. Bursa'da rehin olarak tutulurken babasının ölümü üzerine kaçarak Bizans tahtına çıkan Manuel Paleologos, Yıldırım'ın İstanbul'da bir Türk mahallesi, cami ve mahkeme kurulması isteğini reddedince kent 1391'den 1396'ya kadar ablukaya alındı.

Bizans İmparatoru II. Manuel Paleologos (sağda).

Niğbolu zaferi üzerine Bizans, istekleri kabul etti. Sonraki yıllarda tekrar kuşatılan İstanbul, Osmanlı'nın eline geçmek üzere iken, Anadolu'ya girerek Yıldırım'ın üzerine yürüyen Timur, bir anlamda kenti kurtardı. Bir süre rahat nefes alan İstanbul, Fetret Devri'nde, 1412'de Musa Çelebi tarafından kuşatıldı.

Bizans'ın Musa Çelebi'nin karşısına Çelebi Mehmed'i çıkarması yüzünden, kuşatma kaldırıldı.

İstanbul'un Fetih'ten önceki son kuşatması, II. Murad tarafından 1422'de oldu. Ancak bir netice alınamadı. Bu dönemlerde topun yeterince gelişmemesi, İstanbul kuşatmaları sırasında Osmanlı için, devamlı olarak bir dış veya iç tehdidin gündeme gelmesi, Osmanlı'ya engel oldu.

5 Fatih neden Fetih'i çabuklaştırdı?

Bu sorunun yanıtı, II. Mehmed'in ilk hükümdarlık dönemindedir. II. Murad, 1444'te, sürekli mücadeleyle geçen yılların yıpratması ve oğlu Alaeddin'in ölümünün verdiği üzüntüyle, tahttan ayrılarak yerine hayattaki tek oğlu Şehzade Mehmed'i geçirdi.

Ancak tahta geçen II. Mehmed'in henüz 12 yaşında olması büyük bir buhrana neden oldu. Halil İnalcık, 1444-1446 arasındaki bu buhranlı yılların, II. Mehmed'in hayat ve faaliyetlerinin yönünü çizdiğini belirtir.

Fatih'in ilk hükümdarlık döneminde, Sadrazam Çandarlı Halil Paşa ile kul asıllı vezirleri arasında büyük bir çekişme meydana geldi.

Bu sırada Avrupa'daki Osmanlı topraklarına çeşitli taarruzlar başlamış ve Haçlı ordusu Tuna'yı aşmıştı. II. Mehmed istememesine rağmen, Çandarlı'nın baskısıyla gönderilen Kasabzâde Mehmed Bey'in is-

rarlarıyla, II. Murad, Bursa'dan gelerek ordunun başına geçti.

II. Murad idaresindeki Osmanlı ordusu Varna'da Haçlı kuvvetlerini büyük bir mağlubiyete uğrattı.

Çandarlı Halil Paşa'nın ısrarlarına rağmen, II. Murad tekrar hükümdar olmadı; oğlunu tahtta bırakarak Manisa'ya gitti. Varna'da babasının kazandığı büyük zafer, II. Mehmed'in hükümdarlığını gölgelemişti. Zağanos Paşa'nın etkisiyle, II. Mehmed İstanbul'un fethini, otoritesini kurabileceği tek hadise olarak görmeye başladı.

6 Fetih öncesinin olayları nelerdi?

Babasının 1451'de ölümü üzerine, II. Mehmed'in 2. kez tahta geçişi, rahat olmadı.

Tahta çıktığı sırada ayaklanan yeniçeriler, Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'nın nüfuzu ile zorla sakinleştirildiler.

Babasının Varna'dan sonra kazandığı II. Kosova Savaşı ve Balkanlar'daki diğer başarıları, batıdan gelebilecek tehlikenin önüne önemli ölçüde set çekmişti.

Ancak, II. Mehmed'in ilk hükümdarlığındaki başarısızlığı, padişahlığını tehlikeye düşüren bir gölgeydi.

7 Fatih'in hükümdarlığı nasıl karşılandı?

II. Mehmed'in ilk hükümdarlığındaki başarısızlığını hatırlayan Anadolu'daki beylikler, Balkan devletleri ve Bizans, harekete geçerek Osmanlı devletinden tavizler koparmaya çalıştılar.

II. Mehmed, Sırplara bazı tavizler vererek babasının dönemindeki barış antlaşmasını yeniledi. Venedik ve Bizans'la da antlaşmalar imzalandı. Bizans'a bazı topraklar ve İstanbul'da bulunan Orhan Çelebi için 300 bin akçe verilmesi taahhüt edildi. Ancak Bizans'ın istekleri bitmedi, daha sonra yeni taleplerde bulundu.

Batılı bir ressamın çizgileriyle Fatih'in gençlik portresi (sol üstte). Varna Savaşı (üstte; Chelebowsky'nin bir tablosunda). Fatih döneminde bir yeniçeri (solda).

Osmanlı topraklarına giren Karamanlıların üzerine yürüyen genç padişah, onlara Alanya'yı bırakarak antlaşma yaptı. Dönüşünde isyan eden yeniçerileri şiddetli bir şekilde cezalandırdı ve ağaları Kurtçu Doğan'ı azletti.

II. Mehmed bu kargaşa ortamı ve yeniçeriler üzerindeki nüfuzu yüzünden, Çandarlı Halil Paşa'yı görevinden uzaklaştıramamış, ancak onun çevresini dağıtarak kendi adamlarını Divân-ı Hümâyûn'a almıştı. Bu ortamından çıkmanın tek yolu, İstanbul'un fethiydi.

II. Mehmed, Karaman Se-

Çandarlı Halil Paşa, Fatih'in huzurunda (solda).

Münif Fehim'in çizgileriyle, İstanbul surları önündeki Fatih (üstte). Costanzio da Ferrara'nın 'Fatih Madalyonu'nun ön ve arka yüzü (sağda ve sağ altta). Rumelihisarı (sağ altta). Stefan Zweig (sağ sayfada, üstte). Ressam Hasan Rıza'nın "Fatih'in İstanbul'a Girişi" tablosu (sağ sayfada, en üstte). Bellini'nin 'Fatih Madalyonu' (sağ sayfada, altta).

feri'nden döner dönmez, Anadoluhisarı'nın karşısına bir kale yaptırılmasını emretti. 1452 yılının yazına gelindiğinde, 'Boğazkesen Hisarı' (Rumelihisarı) tamamlandı ve Çandarlı'nın karşı koymasına rağmen kuşatma başladı.

Kuşatmanın uzaması döneminde de Sadrazam Çandarlı Halil Paşa, kuşatmayı kaldırma ve Bizans'ı vergiye bağlama fikrinde ısrar etti. Ancak Zağanos ve Şehabeddin paşalar ile Turahan Bey, korkulmadan saldırıya devam edilmesi gerektiğini söylediler... Böyle de oldu.

Fatih, İstanbul'a nasıl girdi?

İstanbul tam olarak Osmanlı ordusunun eline geçince, artık 'Fatih' unvanını kazanmış olan II. Mehmed kente, yeniçerileri ve vezirleriyle birlikte girdi. Kafile kentin sokaklarından geçerek Ayasofya'ya geldi.

Burada atından inen genç hükümdar, yerden aldığı bir avuç toprağı kavuğunun üzerine serpti.

Bu hareketiyle, Allah'a sığındığını belirtiyordu.

Fatih, Ayasofya'ya girdi. Bir müddet sessizce bekledi. Belki de zafer için şükrediyordu.

Bu sırada bir askerin kilisenin mermerlerini sökmeye çalıştığını gördü. Askere kızarak bunların ganimet olmadığını söyledi. Bu yapılar, padişahındı...

Kilisede korkuyla bekleşen Bizanslıların emniyet içerisinde evlerine götürülmelerini söyledi.

Daha sonra bu kilisenin, camiye dönüştürülmesini emretti. Ulemadan birisi ezan okudu. Fatih, namaz kıldıktan sonra bu zaferi için dua edip, Ayasofya'dan ayrıldı.

Batı, Fetih'e nasıl baktı?

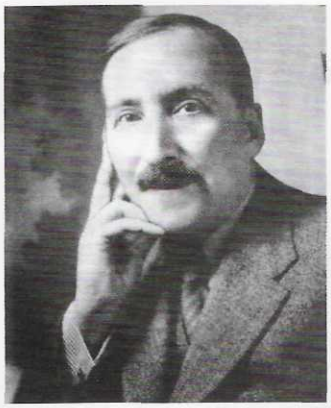
Fetih'ten sonra İstanbul'dan kaçanlar Ege adalarına ulaştıklarında, İstanbul'un düştüğü haberi her tarafa yayıldı. Haber adalardan, Papa'ya ve Avrupa'nın çeşitli makamlarına yazılan mektuplarla bildirilmişti.

Hıristiyanlar, İstanbul'un Türklerin eline geçmesini, 'insanlık tarihindeki büyük felaketlerden biri' olarak algıladılar.

Hammer'den Stefan Zweig'a kadar birçok batılı tarihçi ve yazar, İstanbul'un fethinin son safhasını da hep şu şekilde anlattı: Surların arasında dolaşan birkaç Türk askeri, Edirnekapı ile Eğrikapı arasında bulunan ve 'Kerkoporta' denilen yayalara ayrılmış küçük kapılardan birisinin - aklın alamayacağı bir unutkanlık yüzünden- açık kaldığını görürler. Diğer askerlere de haber verilir ve Türkler bu kapıdan girerek İstanbul'u fethederler...

Bu bilgi, sadece Dukas Tarihi'nde vardır ve dönemin diğer kaynaklarıyla uyuşmaz. Dönemin Türk kaynakları ile Barbaro ve Dolfin incelendi-

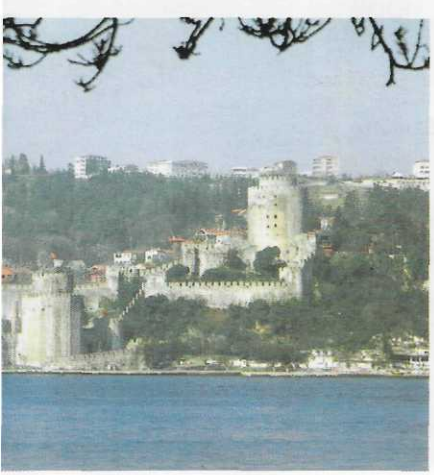

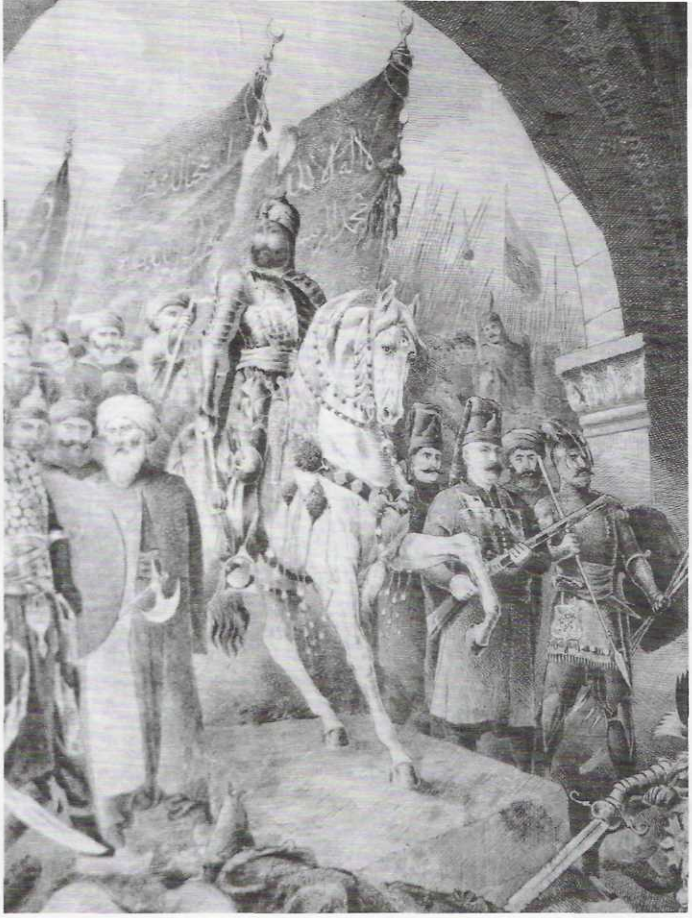
ğinde, fethin son aşamasının hiç de bu şekilde olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu söylence, batıda çok yaygındır. Fakat yerli ve yabancı tarihlerin çoğuna göre, Türk askerleri bugünkü Topkapı'ya yakın bir yerden, savaşarak kente girmişlerdir.

Nitekim bu bölgenin ismi de, surlarındaki tahribat nedeniyle, fetihten sonra 'Top Yıkığu Mahallesi' olarak anılmıştır.

10 Fetih, Fatih'i nasıl etkiledi?

İstanbul'un fethi genç padişaha sonsuz bir kudret ve otorite sağladı. Fetih öncesi büyük kargaşalıklar içerisinde çalkalanan Osmanlı devleti bu fethin getirdiği

prestijle, hem İslâm dünyasının en parlak devleti haline geldi hem de düşmanları üzerinde yılgınlık yarattı.

Fatih, fetihten hemen sonra iktidarını sınırlayan Çandarlı'yı görevden aldı ve bir süre sonra öldürttü. Aynı şekilde hükümdarlığı üzerinde bir tehdit olarak gördüğü Orhan Çelebi'yi de muhtemelen, fetih sırasında ortadan kaldırtmıştı.

Fatih'in veziriazamlarının sonuncusu hariç, hepsi kapıkulu kökenlidir. Bu durum hükümdara, aristokrat Türk ailelerinin nüfuzundan kurtulmasını sağlamıştır. Ancak her şey devşirmelere bırakılmamış; dinî, idarî ve malî bürokrasi Türk kökenlilerden teşkil edilmiştir. Böylelikle, kapıkulları ile Türkler arasında bir denge kurularak, devlet yönetiminde tek söz sahibinin padişah olması sağlanmıştır.

Halil İnalcık, Fetret Devri'nin gerçek bitişinin İstanbul'un fethiyle olduğunu söyler. Fetih sayesinde II. Mehmed'in kendisini 'cihanşümul bir imparatorluğun temsilcisi' olarak gördüğün belirtir.

Bu durum, merkeziyetçi devletin kurulabilmesini ve devamlı fütuhatı sağladı. Fatih'in dünya egemenliği düşüncesinin temelleri, geniş bir yelpazeden oluşuyordu: Türk-Moğol hükümdarlık geleneği, İslamî hilafet telakkisi ve Roma imparatorluk fikri... Fatih, fetihten sonra, Bizans imparatorlarıyla akraba olan tüm sülaleleri ortadan kaldırmak için faaliyete geçti.

Halil İnalcık, Fatih'in şahsında, Türk-İran-İslâm ve Roma hükümdarlık geleneklerini birleştiren bir Osmanlı padişahı tipinin doğduğunu belirtir. ■

BİBLİYOGRAFYA

- Franz Babinger, Mehmed the Conqueror and His Time, çev. R. Manheim, yay. haz. W. C. Hickman, Princeton 1978
- Marius Cenard, "Tarih ve Efsaneye Göre Arapların İstanbul Seferleri", çev. İsmail Hami Danişmend, İstanbul Enstitüsü Dergisi, II (İstanbul 1956), s. 213-259
- Resimli Tarih, IV/41 (İstanbul 1953)
- Feridun Emecen, "İstanbul'un Fethi", Türkler, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 312-321
- Tayyib Gökbilgin, "İstanbul'un Fethi", İslâm Ansiklopedisi, V/2, s. 1185-1189
- Halil İnalcık, "İstanbul'un Fethinin Yakın Sebepleri", Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, XI (Ankara 1953), s.345-354
- Halil İnalcık, "Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası", Dünya Kenti İstanbul, İstanbul tsz., s. 22 –37
- İbrahim Kafesoğlu, "XII. Asra Kadar İstanbul'un Türkler Tarafından Muhasaraları", İstanbul Enstitüsü Dergisi, III (İstanbul 1957), s. 1-16
- Steven Runciman, Konstantiniyye Düştü, çev. Derin Türkömer, İstanbul 1972

Fatih'in dönemindeki

İngiltere Kralı
VI. Henry
(1422-1464)

Fransa Kralı
VII. Charles
(1422-1461)

Oldenboug Hanedanı'ndan
Danimarka Kralı
I. Christian
(1448-1481)

Aragonlu II. Ferdinand (1479-1516) ve Kastilyalı Isabella
(1474-1504) evlilikleriyle, İspanya birliğini sağladılar

İRLANDA
İNGİLTERE KRALLIĞI
Londra
NORVEÇ KRALLIĞI
Oslo
DANİMARKA KRALLIĞI
Hamburg
Berlin
Köln
Paris
KUTSAL ROMA-GERMEN İMPARATORLUĞU
ATLANTİK OKYANUSU
Metz
FRANSA KRALLIĞI
Basel
VENEDİK CUM.
CENOVA CUM.
ROMA KİLİSE DEVLETİ
Roma
NAPOLİ SİCİLYA KRALLIĞI
PORTEKİZ KRALLIĞI
Lizbon
KASTİLYA KRALLIĞI
Toledo
NAVARRE KRALLIĞI
ARAGON KRALLIĞI
Korsika
AKDENİZ
Sardinya
Sicilya
Granada
BENÎAHMER DEVLETİ
500 km

devletler ve hükümdarlar

Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed döneminde, gerek Doğu'da İslâm dünyası, gerekse Batı'da Hıristiyan dünyası, oldukça dağınık ve çekişmeli bir siyasî coğrafya içindeydiler.

Macar Kralı Matthias Corvinus (1458-1490)

Napoli Kralı V. Alphonse (1416-1458)

1948 yılında yapılmış bir tabloda, Fatih Sultan Mehmed'in çağdaş bir yorumu (sağda). Hartmann Schedel'in 1493 tarihli İstanbul gravürü (en sağda).

FAHAMETTİN BAŞAR

Fatih Sultan Mehmed, babası II. Murad'ın ölümü üzerine 18 Şubat 1451 tarihinde ikinci defa hükümdar olduğunda, Osmanlı devleti, Anadolu'nun büyük bir bölümüyle, Adriyatik sahillerine kadar uzanan Balkanlar'a kadar yayılmıştı. Osmanlı toprakları arasında, 'bir ada' gibi kalmış olan Bizans İmparatorluğu, İstanbul ile Mora Yarımadası'ndan ibaret küçük bir şehir devleti görünümündeydi.

Orta Anadolu'da, Selçukluların mirasçısı olduklarını ileri süren Karamanoğulları hüküm sürüyordu.

Kastamonu ile Sinop arasındaki bölgede Candaroğulları, Elbistan ve Maraş arasında ise Dulkadıroğulları varlıklarını devam ettirmekteydiler.

Doğu Anadolu; Irak ve Azerbaycan'a sahip olan Akkoyunlu devletiyle, aşağı yukarı aynı coğrafyada yer alan Karakoyunlu devleti arasında paylaşılmıştı.

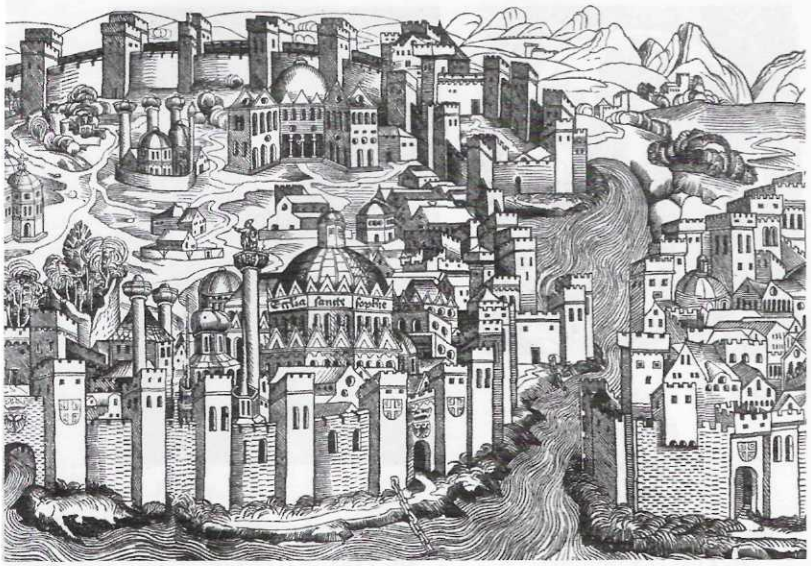
Mısır ve Suriye'de hüküm süren Memlûklu devleti ise Çukurova'ya da hâkim olmak istiyor ve bu amaçla Dulkadıroğulları topraklarını ele geçirmeye çalışıyordu.

Doğu Karadeniz kıyılarında, Trabzon Rum İmparatorluğu, Karadeniz'in kuzey-doğusundaki bölgede ise Sibirya'dan Kırım'a kadar uzanan Altınordu devleti hüküm sürüyordu...

Osmanlı hükümdarı Sultan II. Mehmed döneminde (1451-1481), doğu dünyasının siyasî coğrafyası, böylesine dağınık bir görünüm arz ederken Osmanlı'nın batı komşularıyla

Fatih'in Macar Kralı Matthias Corvinus'a yolladığı bir elçinin kabul töreni (sağda; Macar kaynaklı bir gravürde).

Son Bizans İmparatoru IX. Konstantinos Palaiologos ve veziri Notaras (üstte).

Avrupa'nın durumu da bundan farklı değildi.

Bu dönemde Papalık, İstanbul'un fethinden önce ve fetihten sonra da devamlı olarak Hıristiyan dünyasını Osmanlı aleyhine harekete geçirmeye çalışıyordu.

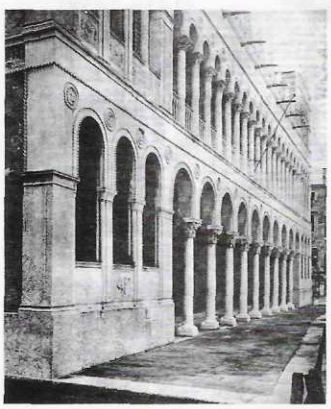
Ancak Avrupa'nın güçlü devletleri İngiltere ile Fransa, 1339 yılında başlayıp 1453 yılına kadar iki safhada devam eden ve 'Yüzyıl Savaşları' nedeniyle, bütün güçlerini kaybetmiş olduklarından, papanın çağrısına cevap veremiyorlardı.

Aynı dönemde, Akdeniz'in en kudretli hâkimi olan Aragon-Napoli Krallığı ile Venedikliler arasında da Doğu Akdeniz ve Balkanlar'ın hâkimiyeti için şiddetli bir rekabet sürmekteydi.

İber yarımadasında da Aragon kralı, Leon-Kastilya kralı ve Portekiz kralı arasında hem yarımadaya hâkim olma, hem de buradaki İslâm varlığına son verip Hıristiyan egemenliğini sağlama yolunda yoğun bir mücadele devam ediyordu.

Yine aynı dönemde Papalık hükümetinin, Venedik ve Ceneviz Cumhuriyetlerinin, Floransa ve Milano Dükalıkları ile Napoli Krallığı'nın bulunduğu İtalya yarımadasında da birlik yoktu.

Avrupa'nın ortasında bulunan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu (Alman İmparatorluğu) ise irili-ufaklı siyasî ünitelerden meydana gelmiş

Venedik'teki Osmanlı Elçiliği (sol üstte). Üç Venedik Doge'u: Soldan sağa doğru; Pietro Mocenigo, Foscari (Centile Bellini'nin fırçasından) ve Fatih'i zehirlemek için hekim Yakub'a kendi imzasıyla taahhüdname veren Christoforo Moro.

Fatih'in 24 Nisan 1480'de Venedik'e gönderdiği İtalyanca ferman (sağda; Venedik Devlet Arşivi'nden). Papa V. Nicolaus (sağda, ortada) ve Alman İmparatoru III. Friedrich (en sağda).

karmaşık bir yapıya sahipti. Bu dönemin kuzey Avrupa devletleri olan Danimarka ile İsveç-Norveç arasında da savaşlar devam ediyordu.

Balkanlar'da, Osmanlı'nın komşusu olan Macaristan'da ise idare, kral naibi Jean Hunyadi'nin elinde bulunuyordu.

Fatih Sultan Mehmed'in saltanat döneminde, Doğu'nun İslam dünyası ile Batı'nın Hıristiyan dünyasına ayrı ayrı bakıldığında, siyasî görünüm, işte böyle bir manzara arz ediyordu.

BATI DÜNYASI

Papalık

V. Nicolaus (1447-1455)

III. Calixtus (1455-1458)

II. Pius (1458-1464)

Bizans İmparatorluğu

XI. Konstantinos Palaiologos (1449-1453)

İngiltere Krallığı

VI. Henry (1422-1461)

IV. Edward (1461-1470)

VI. Henry (İkinci defa: 1470-1471)

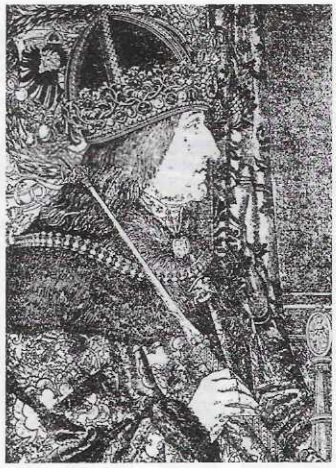
IV. Edward (İkinci defa: 1471-1483)

Fransa Krallığı

VII. Charles (1422-1461)

Isabella

XI. Louis (1461-1483)

Alman İmparatorluğu

III. Friedrich (1452-1493)

Danimarka Krallığı

I. Christian (1448-1481)

İsveç-Norveç Krallığı

VIII. Charles (1448-1467)

Sicilya-Napoli Krallığı

V. Alphonse (1416-1458)

Ferdinand d'Aragon (1458-1494)

Leon-Kastilya Krallığı

II. Jean (1406-1454)

IV. Henrique (1454-1474)

Isabella (1474-1504)

Bourgogne Dükalığı

Philippe (1419-1467)

Charles (Yiğit)

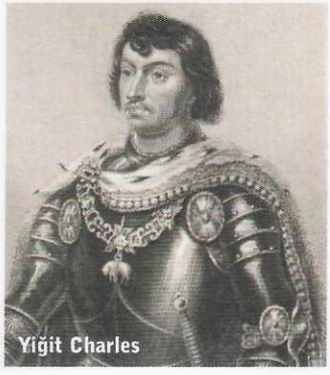
Portekiz Krallığı

I. Alfonso (1438-1481)

Fatih'le mücadele eden Uzun Hasan ve eşi Tamira

Kendisine 'Timur' süsü vererek Fatih Sultan Mehmed'le mücadeleye girişen Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ve Trabzon Rum İmparatoru'nun kızı olan eşi Tamira.

Yiğit Charles

Macar Krallığı
Janus Hunyadi
(Kral naibi-1446-1452)
V. Laszlo
(1453-1457)
Matthias Corvinus
(1458-1490)

Sırp Krallığı
Georg Brankoviç
(1427-1456)
Lazar Brankoviç
(1456-1458)

Bosna Despotluğu
Stephan Tomaseviç
(1444-1461)

Eflak Prensliği
III. Vlâd
(Kazıklı Voyvoda,
1456-1462)
Radul cel Frumos
(1462-1474)

Moskova Grandükalığı
Kör Vasil
(1448-1462)

Trabzon Rum Devleti
IV. Ioannes
Komnenos (1446-1458)
David Komnenos
(1458-1461)

Benî Ahmer Devleti (Endülüste son İslâm Devleti)
IX. Muhammed
(1447-1453)
Sa'd el Musta'in
(1453-1462)
V. Yusuf (1462)
Sa'd el Musta'in
(İkinci defa: 1462-1464)
Ali (1464-1482)

Cihanşah

Kazıklı Voyvoda

DOĞU DÜNYASI

Karamanoğulları Beyliği
(Niğde, Karaman, Konya, İçel, Taşeli ve Alanya bölgesinde)
İbrahim (1423-1464)
Pir Ahmed (1464-1479)
İshak (1464)
Kasım (1474-1483)

Akkoyunlu Devleti
(Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak'ta)
Cihangir
(1444-1453)
Uzun Hasan (1453-1478)
Halil (1478)
Yakup (1478)

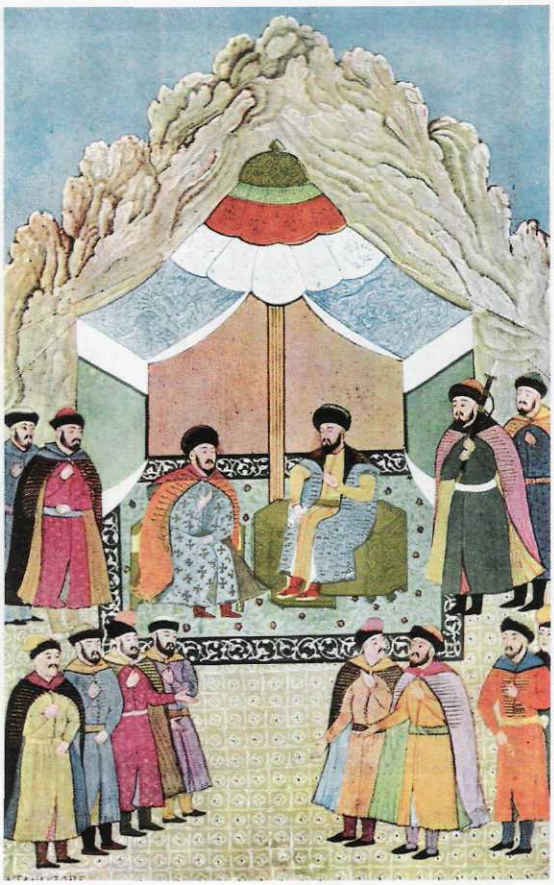
Karakoyunlu Devleti
(Doğu Anadolu, Azerbaycan, İran ve Irak'ta)
Cihanşah
(1438-1467)
Hasan Ali
(1467-1469)

Memlûklu Devleti
(Mısır ve Suriye'de)
El-Mansur Fahreddin
Osman (1453)
el-Müeyyed Şihabeddin
Ahmed (1453-1461)
Ez-Zahir Seyfeddin Bilbay
(1461-1467)
Ez-Zahir Timurbuga
(1468)
Kayıtbay (1468-1496)

Dulkadıroğulları Beyliği
(Elbistan ve Maraş bölgesinde)
Süleyman (1442-1454)
Melik Arslan (1454-1465)
Şahbudak (1465)
Şehsuvar (1466-1472)
Şahbudak
(İkinci defa: 1472-1479)
Alaüddevle (1479-1515)

Candaroğulları Beyliği
(Sinop-Kastamonu arasındaki bölgede)
İsmail (1443-1461)
Kızıl Ahmed (1461-1462)

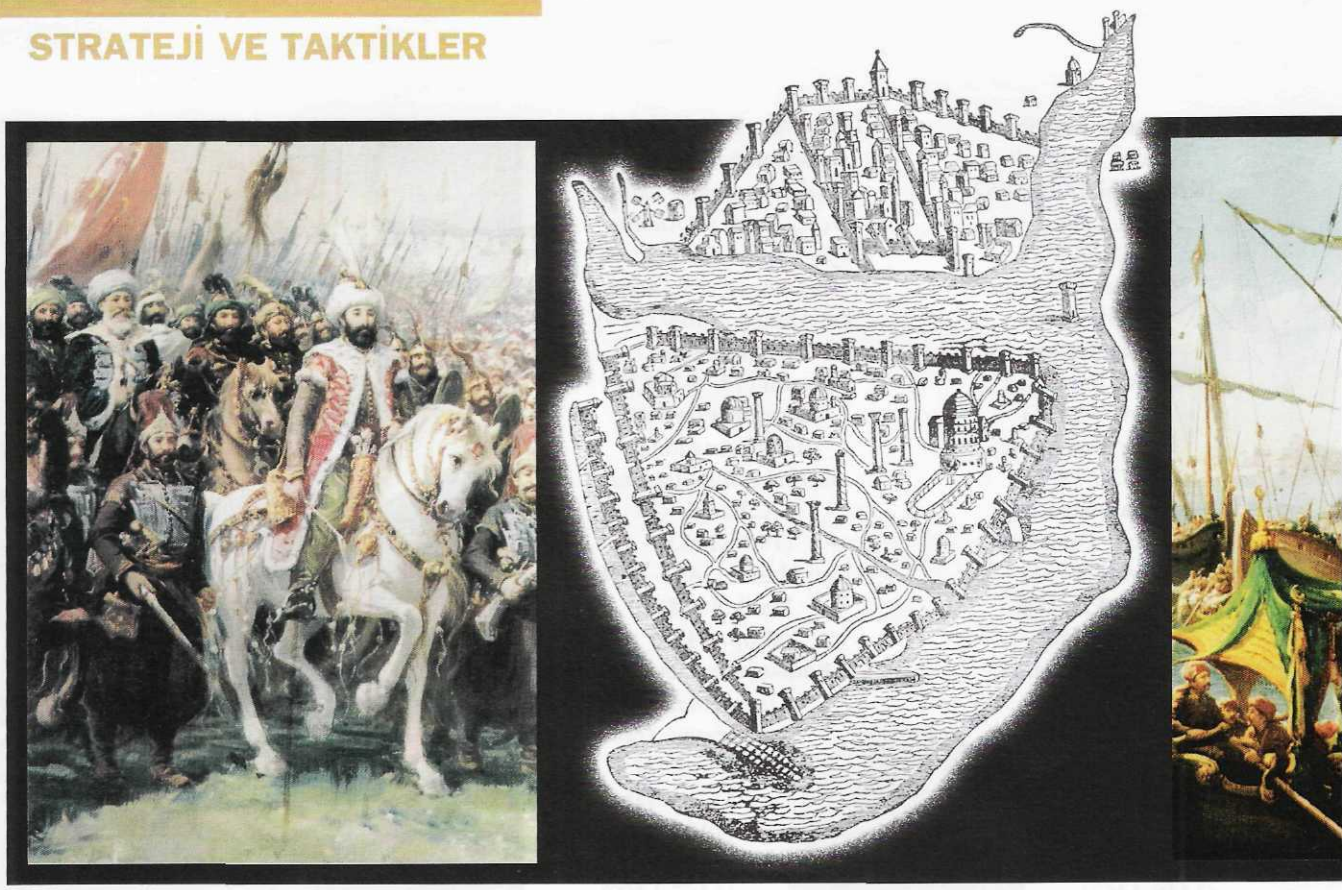
Alâiyye Beyliği
(Alanya ve çevresinde)
Kılıç Arslan (1461-1471)

Altınordu Devleti
(Deşt-i Kıpçak, Sibirya, Karadeniz'in kuzeydoğusu, Kıpçak bozkırları, İdil bölgesi, Aral Gölü çevresi ve Batı Sibirya'da)
Seyyid Ahmed Han
(1445-1465)
Ahmed Han
(1465-1481)

Kırım Hanlığı
Hacı Giray (1426-1456)
Haydar Giray (1456)
Hacı Giray
(İkinci defa: 1456-1466)
Nur-Devlet Giray (1466)
Mengli Giray
(1466-1474)
Nur-Devlet Giray
(İkinci defa: 1474-1475)
Mengli Giray
(İkinci defa: 1475-1476)
Nur-Devlet Giray
(Üçüncü defa: 1476-1478)
Mengli Giray
(Üçüncü defa: 1478-1514) ■

Kırım Hanı Mengli Giray ile Mehmed Giray (üstte; Tahirzade'nin bir minyatüründe).

İmparatorluğa giden yolda...

Fetih, neden gerekliydi?

Anadolu topraklarıyla Rumeli arasındaki Bizans kalıntısını barındıran İstanbul, genç Osmanlı devletinin boğazına saplanmış bir kılçık gibiydi... Fatih, bunu gördü. Stratejisini bu gerçeğin üzerine oturttu.

M. Tanju Akad

İki yıl sonra, o dönemde dünyanın en büyük ve en önemli kenti olan İstanbul'u fethederek adına 'Fatih' unvanını ekleyecek olan 7. Osmanlı Sultanı II. Mehmed, 1451 yılının 10 Şubat günü tahtına sahip çıkmak için, Edirne'ye gelir.

Babası II. Murad'ın ölümünü haber alır almaz Manisa'dan Edirne'ye kadar at koşturmuştur. 19 yaşını doldurmasına henüz bir ay vardır; ama taht konusunda tecrübeli sayılır... Babası, 1444 yılında onun lehine tahttan feragat etmiş, fakat 12 yaşında bir çocuğun padişah olması, hazırlanmakta olan yeni bir Haçlı seferini hızlandırınca, bu tehlikenin savuşturulması için tahtı yine babasına bırakmıştır. Şimdi, bütün hayatı savaş meydanlarında geçen babası ölmüş ve aynı hayatı yaşayacak olan oğul, Osmanlı tahtına çıkmıştır.

'Fetret Devri'nden yeni çıkmış olan Osmanlı, henüz sağlam bir yapıya kavuşmamıştır. Bu yıllarda devletin ağırlığı Balkanlar'dadır. Bu nedenle, Timur fırtınasının Anadolu'da yarattığı kaos, oldukça kısa sürede atlatılabilmiştir. Ama aynı nedenle de Osmanlı zayıftır. Çünkü Anadolu topraklarıyla Ru-

Zonaro'nun iki 'Fatih' tablosu ve Bizans dönemi İstanbul'u (üstte). Bizans'ın son imparatoru XI. Konstantinos Dragazes'in temsili bir çizimi (sağda).

meli arasındaki Bizans kalıntısını barındıran İstanbul, genç devletin boğazına saplanmış bir kılçık gibi, istikrara kavuşmasını engellemektedir.

Balkanlar'da bir sorun çıkınca, Anadolu Beylikleri ayaklanmakta ya da Karaman Beyi savaşa kalkışınca, Balkanlar'da bir sorun patlak vermektedir.

Ordu, iki yaka arasında koştururken Ceneviz gemilerine ödenen altının haddi hesabı yoktur.

TECRİT POLİTİKASI

Osmanlı devletini bir imparatorluk haline getirecek olan genç padişah, bu işi çözme zamanının geldiğine inanmaktadır. Pekiyi ama nasıl?

İstanbul'un alınmasıyla ilgili, iki önemli sorun öne çıkmaktaydı. Birincisi, öncelikle Balkanlar'da ama aynı zamanda tüm Anadolu'da, istikrarsızlıkların, kuşatmanın nispeten kısa bir süre içerisinde tamamlanmasını şart kılmasıydı.

Haçlı orduları ve donanmalarının yardıma gelmesi muhakkaktı. Nitekim çok kısa süren kuşatma bile, bu etkiler altında yapıldı.

İkinci sorun ise mazgallarda 17, düz yerlerde 15 metre yüksekliğinde ve zirvede bile 4 metre genişliğe sahip; içtekilerin öndekilerden daha güçlü olduğu iki sıra halindeki surlardı.

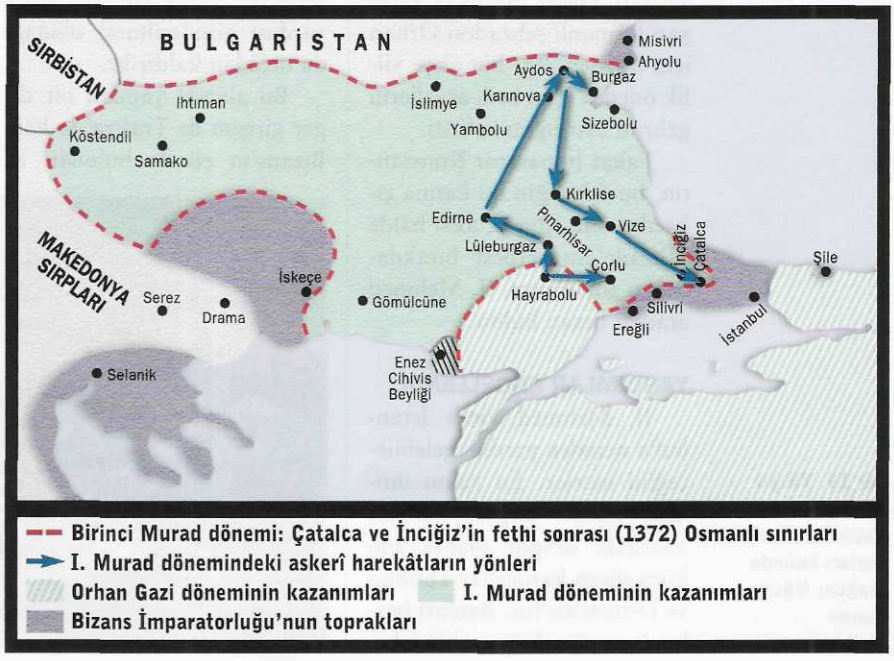
Bunların önünde de 9 metre derinlikte ve 18.5 metre genişlikte bir hendek bulunuyordu. Dolayısıyla bu engelin aşılmasını ve surların yıkılmasını sağlayacak olan teçhizatın hazırlanması gerekiyordu.

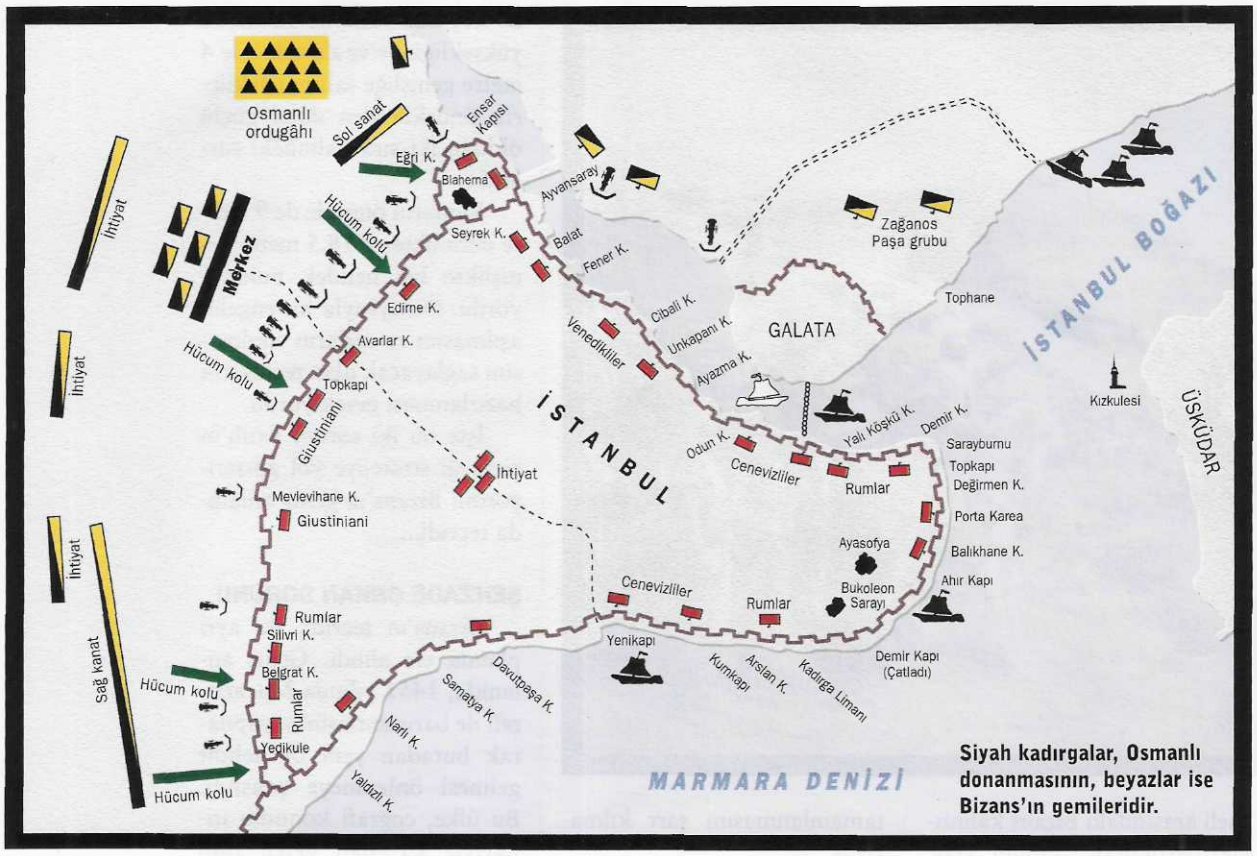
İşte bu iki sorun, Fatih'in çizeceği stratejiye yol gösteriyordu: Bizans'ın geniş anlamda tecridi...

ŞEHZADE ORHAN SORUNU

Bizans'ın tecridi, iki ayrı planda ele alındı. Geniş anlamda, 1451 yılında Macaristan ile barış antlaşması yapılarak buradan yeni bir tehdit gelmesi önlenmeye çalışıldı. Bu ülke, coğrafi konumu itibariyle karadan gelen tüm Haçlı seferleri için üs rolü oynuyordu.

Ne var ki, 1444 Varna ve 1448 İkinci Kosova Zaferi ile Osmanlı, en azından bir süre için, Haçlıların belini kırmıştı.

Siyah kadırgalar, Osmanlı donanmasının, beyazlar ise Bizans'ın gemileridir.

'Gazi Padişah' II. Murad bir anlamda fetih için elverişli koşulları yaratmıştı.

II. Mehmed, 1451 yılının başlarında kuşatma niyetini belli etmedi ve Bizans ile iyi geçindi. Hatta Bizans'ta yaşayan Osmanlı şehzadesi Orhan için ödenen 300 bin akçe yıllık ödenek için, belli arazilerin gelirini ayırdığını belirtti.

Fakat İmparator Konstantin, bu ödeneğin iki katına çıkarılmasını isteyip, aksi halde Şehzade'nin serbest bırakılacağını söyleyince, II. Mehmed aradığı fırsatı buldu...

YARDIMLAR ENGELLENDİ

II. Mehmed, önce İstanbul'a nereden yardım gelebileceğini inceler. En yakın ihtimal, Bizans İmparatoru'nun Mora'da despot olarak hüküm süren kardeşleri Thomas ve Demetrius'tur. Bunları baskı altına almak için, akıncı beyi Yiğitoğlu Turahan Bey'i, oğulları Ahmet ve Ömer beylerle birlikte, Mora üzerine gönderir. Her ne kadar Ahmet Bey ihtiyatsız bir ilerleme sonucunda Demetrius'a esir düşerse de, Mora'dan İstanbul'a yardım gönderilmesi olanağı da ortadan kaldırılır.

Bu alanda yapılan bir diğer girişim de Trakya'da hâlâ Bizans'ın elinde bulunan az sayıdaki kalenin fethidir. 1452-53 kışında Marmara Ereğlisi, Ahyolu, Vize, Kumburgaz, Misivri, Selimpaşa ve Yeşilköy alınırken Silivri de kuşatılır. Keza, esas kuşatmanın başladığı günlerde, İstanbul adaları da ele geçirilir.

Üçüncü ve en önemli girişim de Karadeniz'den İstanbul'a gelecek yardımı kesmek için, Anadoluhisarı'nın karşı-

Bir 19. Yüzyıl kartpostalında, Fatih İstanbul surları önünde (sağda; Uğur Tunalı Koleksiyonu).

sına yapılan Rumelihisarıdır. 1452 yılının Mart ve Nisan aylarında yapılan bu kale ile, İstanbul Boğazı en dar yerinden kesilmiş olur. Anadoluhisarı da topla donatıldığı için, Boğaz'dan geçiş kontrole alınmış sayılır.

Geçen her gemiden vergi istenmesi kararlaştırılır. Çünkü bu, gemilerin denetlenmesini kolaylaştıracaktır. 26 Kasım 1452 günü, vergi vermeden geçmek isteyen bir Venedik gemisi, top ateşiyle batırılır.

Ne var ki, Çanakkale Boğazı aynı ölçüde denetlene-

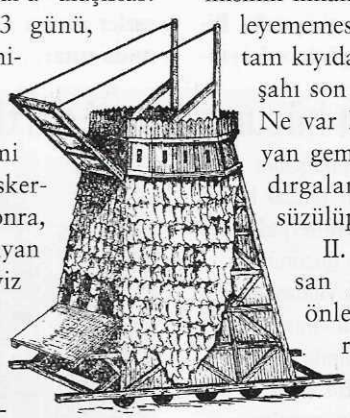
Kuşatmada güçler dengesi

Gerek Bizans'ı savunanların gerekse de Osmanlı kuvvetlerinin sayısı konusunda, farklı tahminler vardır. Ancak en makul rakamın Bizans için 9 bin, Osmanlı ordusu için 80 ile 100 bin arası olduğunu söyleyebiliriz. Bizans'ı savunanların yaklaşık üçte biri Venedik, Ceneviz, Katalan gibi Latinlerden oluşuyordu *(sağda; dönemin Batı kaynaklı bir minyatüründe).* Ayrıca Şehzade Orhan'ın maiyetindeki bir grup Türk de Bizans savunmasına yardım etmişti. Osmanlı askerlerine gelince, yaklaşık olarak bunların yarısının eyaletlerden gelen birlikler, dörtte birinin azaplar, geri kalanının da topçu, cebeci, yeniçeri gibi düzenli birliklerden olduğu kabul edilebilir. Batılı yazarlar fethi

küçümsemek için, bir dizi uydurmaya başvururlar. Bunlardan biri de "bazı kapıların unutkanlıkla açık bırakılması" söylencesidir. Halbuki İmparator, kapıları daha Rumelihisarı yapılırken ördürmüştü.

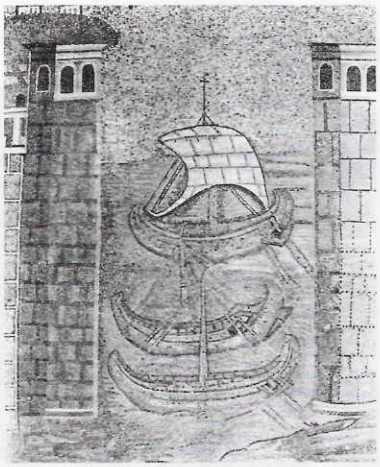
mez. Nitekim, Rumelihisarı'nın yapılmasından sonra, kentin tüm kapılarını ören Bizanslıların Avrupa'ya yardım çağrıları karşılık bulur ve bazı gemiler İstanbul'a ulaşırlar. 26 Ocak 1453 günü, Cenevizli Justiniani (savunma başarılı olursa Limni hakimi olacaktı) 700 askerle geldikten sonra, 300 asker taşıyan bir başka Ceneviz gemisiyle İstanbul'a ulaşır; Sakızlılar da 700 askeri İstanbul'a ulaştırırlar. Bu arada Papa da 3 gemi dolusu erzak ve 200 asker gönderir, 30 geminin yolda olduğu haberini de Bizans'a iletir.

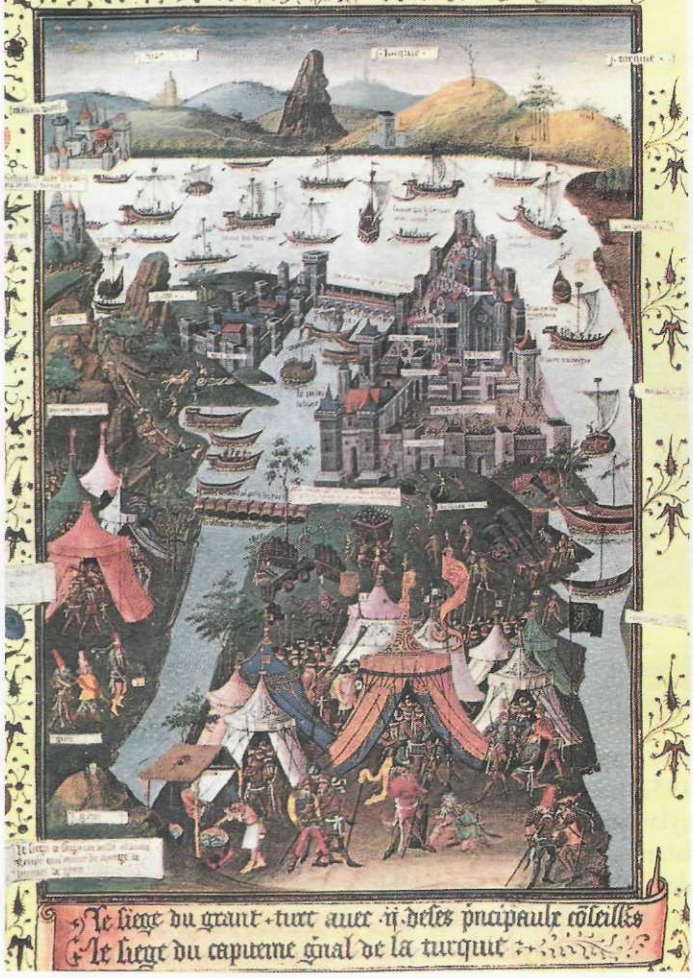
Bunlar hem savunmayı çok ciddi bir biçimde takviye eder hem de kentin moralini yükseltir. Yakın tecridi sağlamak üzere İstanbul önlerine gelen yaklaşık 150 parçalık donanmanın 20 Nisan'da, dört Ceneviz ve bir Mora gemisinin limana girmesini önleyememesi ise, çatışmayı tam kıyıdan izleyen padişahı son derece kızdırır. Ne var ki, yüksek İtalyan gemileri küçük kadırgaların arasından süzülüp geçerler...

II. Mehmed, 5 Nisan günü İstanbul önlerine gelerek resmen kuşatmayı başlatır. Ancak bundan önce de Osmanlı birlikleri kentin etrafında devriye görevi yapar ve Bizanslıların çıkış yaparak hazırlıkları tehdit etmesini önler. Kuşatmanın başlamasıyla birlikte, Zağanos Paşa komutasındaki 15 bin kişilik bir başka birlik de, her

Osmanlı ordusunun İstanbul kuşatmasında kullandığı seyyar kulelerden biri (solda). Fatih Sultan Mehmed'in Kostantin Kapıdağlı serisindeki (1804-1806) tablosu (sol üstte). Çağdaş ressam Naci Kalmukoğlu'nun fırçasından Fatih'in tekneleri (solda).

Bir duvar freskinde, Bizans gemileri (sağda). Bertandon de la Broquière'in 15. Yüzyıl el yazması kitabında yer alan ve İstanbul'un fethinden 2 yıl sonra yapılmış olan minyatürlü sayfa (en sağda; Paris, Ulusal Kütüphane).

ihtimale karşı, önce Kasımpaşa sonra da Beyoğlu tarafına yerleşerek Galata'daki Cenevizlilerin kolonisini gözetim altına alır. İki tarafı birden idare etmeye çalışan Cenevizlilere güvenilmemektedir... Zağanos Paşa kuvvetleri ayrıca top ateşiyle Haliç'teki müttefik donanmasını kuvvetli bir baskı altında tutar.

Sultan Mehmed, surlarda gedik açmak için, her biri dörder adet çok büyük toptan oluşan 14 bataryayı kara surlarının karşısına yerleştirir. Osmanlı ordusu surları sürekli baskı altına alarak ve zaman zaman hücuma girişerek, Bizans'ı savunan güçlere kayıplar verdirip yıpratır. Bunun için seyyar kuleler ve lağımlar da kullanılır.

Her ne kadar Bizanslılar kuleleri Rum ateşiyle yakıp, lağımları da karşı lağımlarla çökerttilerse de, tüm bu faaliyetler onları sürekli baskı altında tutar...

Bizans'ın kara surları kuvvetli, deniz tarafındaki surları ise daha zayıftır. Bu nedenle savunmacılar güçlerinin büyük kısmını daha kısa olan kara surlarına yığıyor ve zayıflayan yerlere derhal kuvvet kaydırarak hücumları püskürtebiliyorlardı.

Fatih, son hücuma hangi şartlarda karar verdi?

26 Mayıs günü padişahın otağına gelen bir Macar heyeti tüm Avrupa kuvvetlerinden oluşan bir Haçlı gücünün Osmanlı sınırına yaklaştığını söyleyerek kuşatmanın kaldırılması yolunda baskı yapmak istedi. Bu durum gerçekten de bazı paşalar arasında tereddüt yarattı. Ne var ki, II. Mehmed bunun doğru olmadığını, en azından acil bir tehdit teşkil etmeyeceğini bildiği için, etkilenmedi... Fatih, kuşatmanın kaldırılmasını

isteyen Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'yı da fetihten iki gün sonra tutuklattıracak ve 19 Temmuz günü idam ettirecekti...

Öte yandan, Avrupa güçleriyle takviyeli büyük bir Venedik donanmasının Ege'de olduğu doğruydu. Bunlar Marmara'ya girince Karamanlılar da muhtemelen harekete geçeceklerdi. Ancak bu tehlikelere ve tereddütlere karşı en iyi çare, şehre bir an önce girmekti...

Fatih, 29 Mayıs günü gerçekleştirilen büyük hücumun örgütlenmesine işte bu koşullar altında girişti.

Bunu gören Fatih, 22 Nisan gecesi 67 adet küçük gemiyi kızaklar üzerinden çekti-rerek Haliç'e indirir. Bu sırada, Zağanos Paşa ateşini şiddetlendirerek müttefik gemilerinin müdahalesine izin vermez. Ertesi gece bine yakın sandal ve duba ile Haliç'e bir yüzen köprü kurulur. Tehlikeyi sezen Bizans İmparatoru, bunun derhal yıkılmasını emrederse de, 150 Bizans denizcisi Türk ateşi altında can verince, bundan vazgeçilir.

Ayrıca Bizans'ın en büyük gemileri de batırılır. Bu durumda Bizanslılar, kara surlarından çok kritik bir kuvveti çekerek deniz surlarına yaymak zorunda kalırlar. Haliç'in yanı sıra, Fatih deniz tarafına da asker çıkartır. Bunların merdivenle surlara çıkma girişimleri engellenirse de, Bizans güçlerinin daha da seyrek bir şekilde yayılması temin edilmiştir artık... Donanma azapları (deniz piyadeleri) bu girişimlerini, son hücumun yapıldığı 28-29 Mayıs gecesi de tekrarlayarak sonuca katkıda bulunurlar. Bu da Fatih'in askeri dehasının bir başka göstergesidir...

II. Mehmet yıpratma muharebeleri için esas olarak gönüllüleri ve ikinci sınıf birlikleri öne sürer. O yüzyılda dünyanın en seçkin askeri birliği olan yeniçerileri, düşman yıprandıktan sonra, son darbeyi vurmak için, geride tutar.

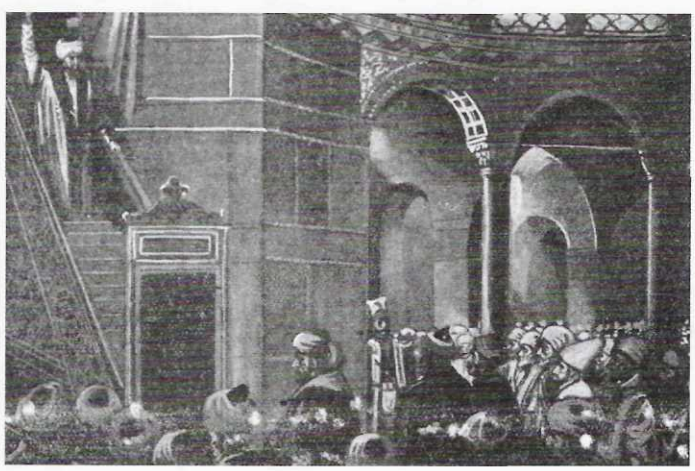
Nihayet son hücumdan önceki 28 Mayıs gecesi, bütün surların önünde, Haliç ve Üsküdar'ı da kapsayan bir mum alayında, on binlerce ateş yakılır, çadırlar aydınlatılır. Aynı anda yüz bin ağızdan tekbir getirilir.

Bu manzara, Bizans güçlerini dehşete düşürür. Hemen ardından; tüm ışıkların ve ateşlerin aynı anda söndürülmesiyle oluşan çok derin sessizlik daha da moral bozucu olur. Halk kiliselere koşar. İstanbul, sabaha kadar uyumaz. Tüm kiliselerin çanlarının çalınması da bir panik havası yaratır. 29 Mayıs sabahı başlayan son ve büyük taarruz bu koşullar altında başarıya ulaşır.

Surları aşan ilk birliğin önemi

29 Mayıs sabahı güneşin ilk ışıklarıyla başlayan saldırıda, her iki taraf da bütün ihtiyatlarını öne sürdü. Türk hücumları kırılıyor fakat ardından hemen yeni dalgalar gönderiliyor ve savunmacılar yoruluyordu *(üstte; Ricaut'un Almanca baskısından bir gravürde).* Bu arada bazı surlara Türk sancağının dikilmesi şehirde panik yarattı. Surları aşan ilk Türk birliği şehrin içine ilerlemek yerine, savunmacıları kıstıracak şekilde hareket etti. Aynı zamanda çekilme yollarının da kesildiğini gören Bizanslılar ön surları terk edip bu birlikle çatışmaya girdiler. Bu durum, yeni Türk birliklerinin surları aşmasını sağladı. Yeniçeriler teker teker, bütün sur kapılarını açmaya başladılar. Birkaç saat içerisinde, tüm direniş kırıldı ve Türk birlikleri, bugünkü Aksaray taraflarında birleşerek düzen aldılar.

Ricaut'nun Almanca baskısından bir minyatür: Kuşatmanın son anları (solda, en üstte). Bir 15. Yüzyıl minyatüründen 'Ayasofya' detayı (sol üstte). Münif Fehim'in çizgileriyle "Fatih'in Ayasofya'daki ilk Cuma namazı" (solda).

Ortaçağ'ın en güçlü savunma hattı

FOTOĞRAF: İZZET KERİBAR

Yalnız bir askeri tahkimat örneği değil, aynı zamanda estetik bakımdan bir 'sanat eseri' değerine sahip olan İstanbul'un kara tarafı surları, Haliç'in yukarı ucundan Marmara'ya kadar uzanır.

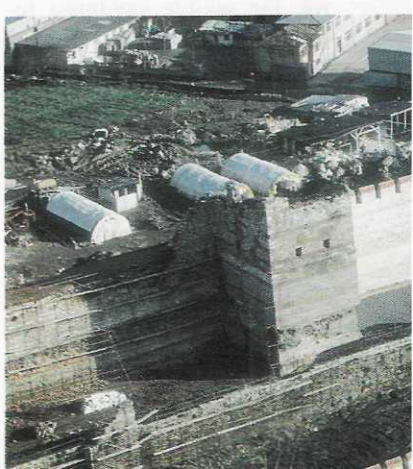
SEMAVİ EYİCE

Ortaçağ boyunca Balkanlar'dan inen Avar, Peçenek ve Bulgar akınları hep İstanbul'un kara tarafı surlarına karşı olmuştur. Bu tahkimatı aşabilen tek askeri güç, genç Osmanlı beyi II. Mehmed'in idaresindeki Osmanlı ordusudur.

29 Mayıs 1453 günü, II. Mehmed'in sonradan adı 'Topkapı' olan Romanos kapısından şehre girmesiyle, kara tarafı surlarının aşılamaz oldukları yolundaki inanç sona ermiş ve Türk İstanbul tarihiyle birlikte, yeni bir çağ başlamıştır...

Surlar, Yedikule yakınında denize ulaştıkları noktada, daha önceki yapılardan toplanan mermerlerle yapıldıkları için, 'Mermer Kule' olarak adlandırılır.

Bu sur duvarının Haliç kıyısına ulaştığı noktada, ilk yapıldığı tarih itibariyle duvar, doğuya doğru dönerek kıyıya iniyordu. Bizans'ın ilerleyen çağlarında, duvarın güzergahı değiştirilip Tekfur Sara-

Sayıları 96 olan sur kulelerinin mimari biçimleri birbirlerinden oldukça farklıdır (üstte).

yı'ndan itibaren, kavisli bir biçimde batıya doğru kıvrılarak, Ayvansaray'dan Haliç'e kadar indirilmiştir.

Bu bölüm üç kat halinde olan esas surlara nazaran daha değişik bir mimariye sahip olup, tek kat halinde inşa edilmiştir.

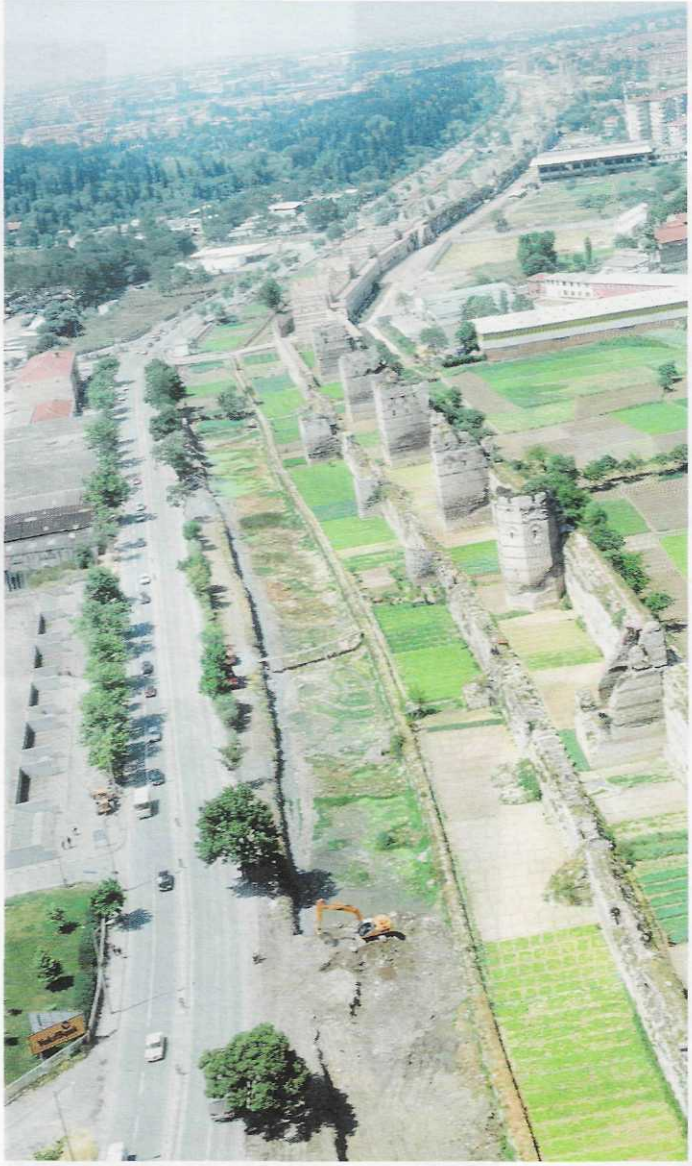
NE ZAMAN YAPILDI?

Kara tarafı surlarının yapımına, İmparator II.Theodosius döneminde Praefaectus (Yunancası Eparkhos, vali) Anthemios tarafından 413 yılına doğru başlanmıştı.

Genellikle kabul edildiğine göre, Atilla'nın idaresindeki Hunlar şehri tehdit ettikleri bir sırada, Praefaectus Konstantinus Kyros'un idaresinde, bu duvarların önüne ikinci bir duvar daha yapılmıştır.

Surların inşasına ilişkin sadece iki kitabe mevcuttur. Bunlar Mevlevihane veya Mevlâna (Bizans dönemindeki adıyla Rhegion) kapısının üzerinde bulunmaktadırlar.

Yunanca olan iki kitabeden kapının üstündeki sövede, "Hâkim olan imparatorun emri ile Eparkhos Konstantinos altmış gün içinde surlara surlar kattı" ibaresi bulunurken, kapı sövesini taşıyan sol konsolun üzerinde ise, "Theodosios'un emriyle iki aydan daha az bir sürede Konstantinos bu sağlam duvarı yapmayı başardı. Bu kadar az bir süre içinde bizzat Pallas (Athena) bile böyle bir kuvvetli kale kurmakta zorluk çekerdi" yazmaktadır.

İstanbul'un kara surlarının uzunluğu (solda), Mermer Kule'den Tekfur Sarayı'nın alt ucuna kadar, 5 bin 630 metre civarındadır.

FOTOĞRAFLAR: ORHAN DURGUT

KULELER VE BURÇLAR

Sayıları 96 olan kuleler değişik biçimlerde inşa edilmiştir. Bunlardan 74'ü kare, biri beşgen, 5'i altıgen, 2'si yedigen ve 14'ü ise sekizgendir. Kulelerin içlerinde, en üst kısımları tonoz örtülü birer kat bulunur. İznik surlarında da olduğu gibi, bu üst kat odaların duvarlarında evvelce fresko tekniğinde yapılmış Aziz resimleri yer alıyordu.

Kulelerin ölçüleri, Marmara'dan Tekfur Sarayı'na kadar hep aynı gitmemekte, birkaç metrelik farklılıklar görülmektedir.

Bizans döneminin ilerlemiş bir çağında, Blakhernae mahallesini içeriye almak amacıyla, sur duvarının biçimini değiştirmek için, buradan Haliç'e kadar olan kesimde hendek kesilmiş ve tahkimat tek kat olarak Ayvansaray'a indirilmiştir.

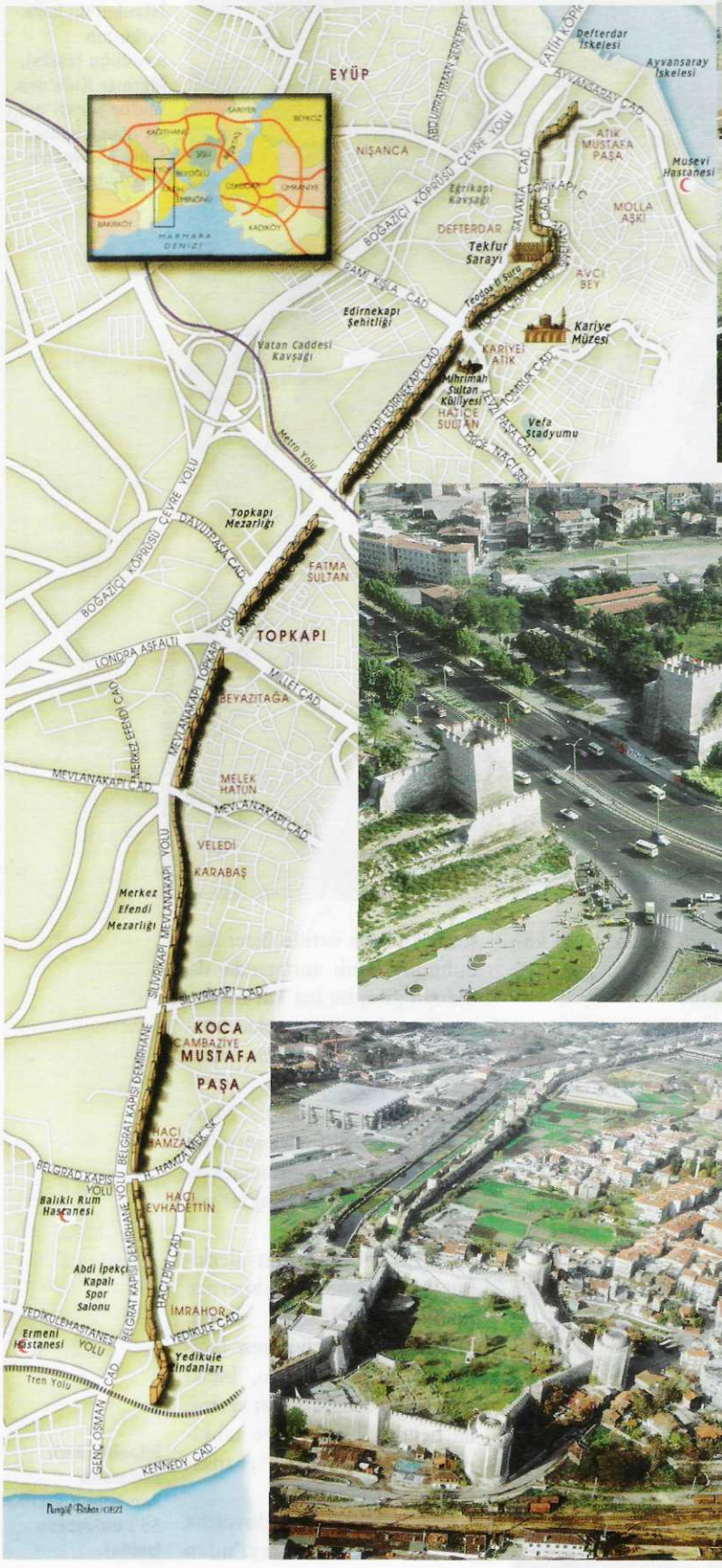
Bu bölümde, sur duvarına bitişik Tekfur Sarayı'ndan

İstanbul kara surlarının kapılarının sayısı 35'i buluyordu (solda).

FOTOĞRAFLAR: ORHAN DURGUT

başka, 10. Yüzyıl'dan itibaren imparatorluk sarayının pavyonları yapılmıştır.

Bu binaların altlarına da, 'Anemas Zindanı' diye anılan, yüksek, iki sıra kemerli bir mahzen inşa edilmiştir.

Bu kalıntıların üstünde olan ve 16. Yüzyıl'ın sonlarında yapılmış İvaz Efendi Camii'nin avlusuna bitişik bulunan çifte kulenin üst katındaki odanın, saray kompleksine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Burada sur duvarına saplanmış eski sütun gövdelerinin, aslında bu mekânın önünde bulunan bir balkonun taşıyıcıları olduğu anlaşılmaktadır.

ESTETİK GÖRÜNÜM

Burç ve duvarlardaki onarım kitabelerinden, bu işlerin hangi imparator tarafından yapıldığı öğrenilir.

Bazı burçların yukarı kısımlarında, tuğlalardan oluşturulmuş kitabeler vardır. Bu kitabeler, kara tarafı surlarının Bizans tarihi boyunca, farklı dönemlerde onarım gördüklerini açık surette belli eder.

Aynı şekilde, bazı burç veya duvarlarda değişik teknikteki örgüler, bu kısımların ya-

manmış olduklarını da ortaya koymaktadır. Bu yamaların bir kısmı, kuşatmalar sırasında ve bilhassa 1453 ilkbaharında, Türk topçusunun atışlarının ardından acele olarak yapılmıştır.

Kara tarafı surlarının duvar ve burçlarında, taş ve tuğla malzemenin bir arada kullanılması suretiyle, renkli bir görünüm, bir estetik anlayış da sağlanmıştır. Kırmızı şeritler halindeki tuğladan hatıllar, duvarların gücünü de artırmıştır.

ALTIN KAPI: SON ROMA 'ZAFER TAKI'

Kara tarafı surlarının dışa açılan birçok kapıları vardır. Bunların bir kısmı halkın girip çıktığı kapılar olup tehlike anlarında örülerek kapatılıyordu. Aralarda, ikinci derecede önemli bazı askeri kapılar da vardır.

Osmanlı döneminde bu kapılara Türkçe isimler verilmiştir. İki kapı, Yedikule'nin küçük kapısı ve Edirnekapı ise tamamen Türk mimarisine uygun olarak yenilenmiştir. İki yerde de Türk devrimleri döneminde yapılan onarımları da belirtirler.

Kapılar genellikle çifte kule arasında, küçük bir iç avluya sahip geçit yerleridir.

Böylece bunların emniyeti sağlanmıştır. Çifte kapı sistemi, çok eskiden beri tahkimat mimarisinde kullanılan bir sistemin yeniden uyarlanışıdır. Nitekim İç Anadolu'da, Hitit uygarlığının bir dönem başkenti olan Hattuşa'da da (Boğazköy) bu sistem görülür.

Kapılar arasında, Yedikule'de bulunan bir giriş, hepsinden daha muhteşem ve önemliydi.

Bu kapı, ileriye taşkın kare planlı iki heybetli burcun arasında olan ve bir 'zafer takı' görünümünde, kemerli üç girişten oluşmuş, gösterişli bir kapıydı. Kapının kanatları altın yaldızlı olduğundan, buraya 'Altın Kapı' yahut 'Yaldızlı Kapı' deniliyordu.

Bu kapı, Balkanlar üzerinden İstanbul'a ulaşan anayolun 'Via Egnatia' denilen bitim noktasıydı. Bu girişten itibaren, 'Zafer Yolu' (Via Triumphalis) başlangıcını temsil ediyordu. İmparatorlar batıdan bir seferden döndüklerinde, buradan Ayasofya önüne kadar gidiyorlardı. Ortadaki biri

İlk Çağ'dan Ortaçağ'a

Bugünkü İstanbul, İlk Çağ'da Sarayburnu bölgesinden ibaret, etrafı surla çevrili küçük bir şehirdi. Roma çağında şehir genişlediğinden, daha batıda yeni bir sur yapıldığı söylenir. Fakat daha geniş çapta bir imar ve daha batıda yeni bir surun yapılması, İmparator I. Konstantinos tarafından gerçekleştirildi. O, şehri bir defa daha genişletip imar ederken kara tarafını emniyete almak için, Haliç'ten Marmara'ya kadar uzanan yeni bir sur

duvarı inşa ettirmişti *(üstte; Bizans dönemi bir İstanbul gravüründe deniz tarafı surları)*. Yapımı Hıristiyan efsaneleriyle bezenen ve 330 yıllarında inşa edilen bu sur duvarından bugüne hiçbir iz kalmadığı gibi, nereden başlayıp nereden geçtiği, nerede bittiği hususunda da kesin bir bilgi yoktur. İmparator II. Theodosius döneminde

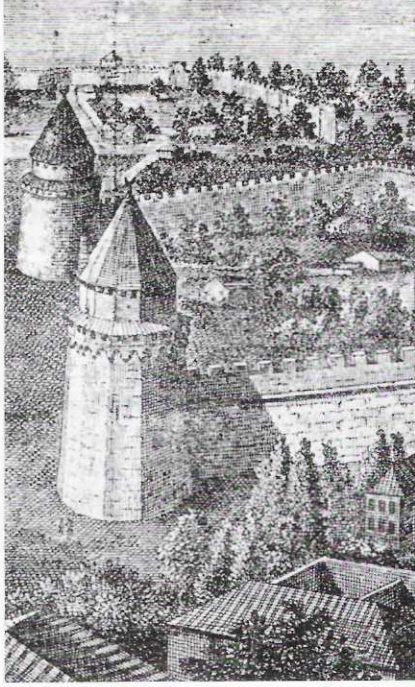

şehir bir defa daha büyütüldü ve kara tarafı yine Haliç'ten Marmara'ya kadar uzanan bir sur duvarıyla sınırlandırıldı. Ortaçağ'ın askeri mimarisinin en güçlü eserlerinden biri sayılan bu sur, Haliç ve Marmara kıyılarında yapılmış olan, fakat kara tarafındaki kadar güçlü olmayan duvarlarla birleştirilmişti. Bin yılı aşkın bir süre boyunca, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti kendisini, Meryem Ana tarafından korunduğuna inandığı bu duvarların arkasında, tam bir güvence içerisinde hissetmişti. Gerçekten de batıdan gelen çeşitli kavimlerin akınlarına, Bizans bu surlar sayesinde karşı durabilmiş ve bin yılı aşkın süre içerisinde, hiçbir yabancı güç içeriye girememiştir. 1203-1204 tarihlerinde, çoğunluğu Katoliklerden oluşan 4. Haçlı Seferi'ne dahil kuvvetler, şehri bir defa ele geçirmişlerse de bu, ancak çok güçlü donanmalarının Haliç'e girmesi ve gemilerden uzatılan köprülerin fazla yüksek olmayan kıyı surlarına dayanması suretiyle gerçekleştirilmiştir *(üstte; Tintoret'nin "İstanbul'un Zaptı" adlı tablosunda)*.

İstanbul kara surlarının iki kapısı: Silivrikapı ve Topkapı (sol sayfada, üstte ve ortada). Yedikule ve çevresi (sol sayfada, altta). Yakın geçmişten bir görüntü: Çatladıkapı'nın 1890'lardaki fotoğrafı (solda).

FOTOĞRAF: İZZET KERİBAR

Buluntular

Surlardaki en ilgi çekici buluntulardan biri de, Bizans nekropolisinin bu duvarların temelleri altında kaldığının belirtilerinin bulunmasıdır. Nitekim, münferit bazı Bizans mezar taşlarının duvar örgüsünde kullanılmasının ötesinde, sur dışında Silivrikapı yakınında *(üstte)*, duvar ile bir burcun köşesinde, büyük bir mezar binasında üç lahit bulunmuştur... Bu lahitlerin ayrı levhalar halinde yapıldıkları dikkati çekiyordu. Bunların bir yüzeyleri Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarındaki sembolleri kabartma figürler halinde tasvir ediyorlardı. Bu da mezarın 5. Yüzyıl'a ait olabileceğini gösteriyordu... Ancak bu çok değerli eser, bulunuşundan az sonra tahribe uğramıştır.

Bugünün Yedikule'sinde, iç avlu (en üstte). Bir 19. Yüzyıl gravüründe, Yedikule Hisarı'nın deniz tarafından genel görüntüsü (sağ üstte). Samatya'daki deniz tarafı surlarının bir kalıntısı (sağda).

büyük, yanlardaki ikisi küçük olmak üzere, üçlü giriş ve iki yanlarda ileriye taşkın kuleler bütünüyle mermer kaplanmış olup Trakya yönünden gelenlere, çok uzaklardan varlığını belli ediyor ve bilhassa 'barbar' denilen kavimlere, imparatorluğun ihtişam ve kudretini gösteriyordu.

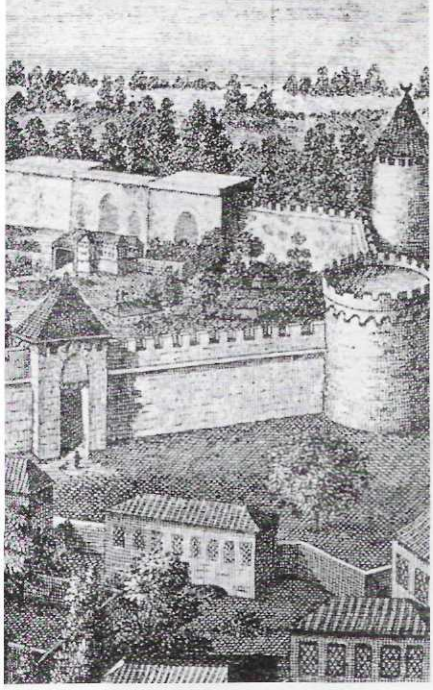
Bu mermer mimarinin en üstünde de Roma İmparatoru'nun simgeleri olan kartal ve imparator heykelleri olduğu bilinir. Ortadaki büyük girişin gerek dış, gerek iç kemerlerinde de altın yaldızlı bronz harflerden oluşan ve İmparator Theodosios'a şan veren birer kitabe bulunuyordu. Bu madeni harfler çoktan kaybolmuş yalnız bunların tutturulduğu delikler kalmıştır.

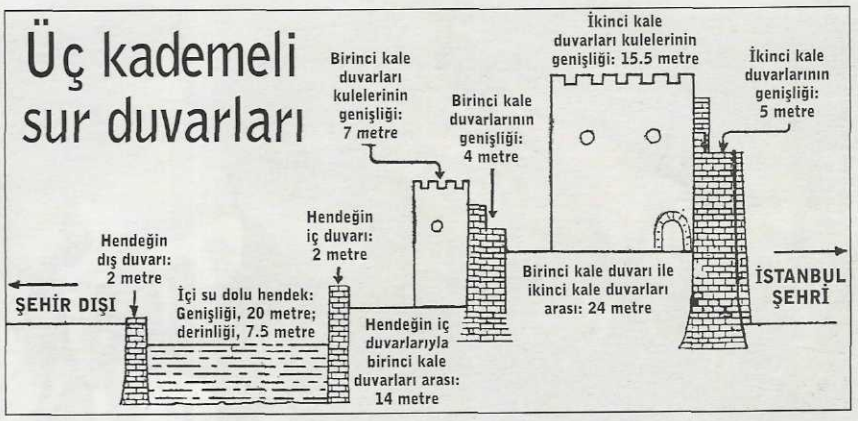
Maalesef 1950'li yılların sonlarında yapılan onarımda, kemer taşları değiştirildiğinde, bu delikler tekrarlanmadığından, kitabenin izleri büyük ölçüde kaybolmuştur.

Bizans döneminde bu üçlü heybetli giriş, tuğla malzeme ile örülerek kapatılmıştır. Fetihten sonra bu 'Altın Kapı' kompleksinin şehir tarafından arkasına, burçları olan bir duvar eklenmek suretiyle burası

FOTOĞRAF: ORHAN DURGUT

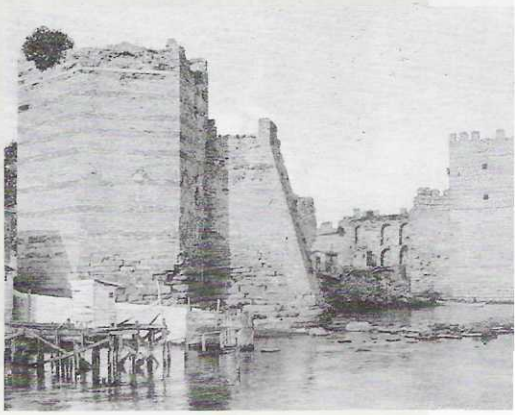
bir kale, bir hisar haline getirilmiştir.

Büyük mermer kulelerden Marmara tarafındaki, bir zindan olarak kullanılmış ayrıca hisarın içine, Osmanlı devletinin savaş durumuna girdiği yabancı devletlerin insanları enterne edilmiştir. Arkadaki kulelerin duvarlarının birinde, bu yabancıların yazdıkları bazı hatıra kitabelerine rastlanır.

Şehre bakan taraftaki kemerde, "Tiranı yok ettikten sonra Theodosius bu kapının bezemesini tamamlattı" yazısı yer almıştır. Dış kemerde ise, "Kapıyı altın olarak yaptıran, altın bir çağ yarattı" anlamında bir yazı bulunuyordu.

Birinci kitabede sözü edilen 'tiran' yani 'tahtı gasp eden kişi' olan Primicerius'un, II. Theodosius döneminde, 423-425 yılları arasında, batıda kendisini 'imparator' ilan etmiş olmasından ve kitabede bu duruma işaret edilmesinden hareketle, mermer girişin surlara ilave edilişinin 425'i takip eden yıllara rastladığını çıkarsamak mümkündür. ■

Surların Mermer Kule'den *(sağda; Mermer Kule'nin 1900'lerdeki görünümü)* Tekfur Sarayı *(altta)* ucuna kadar olan uzunluğu 5.620-5.632 metre olarak ölçülmüştür. Bu duvarlar üç kademeli olarak tasarlanmıştır. Bunun daha önceden planlandığı anlaşılmaktadır. Bu üç kademe, sırasıyla şöyledir: İlk olarak en dışta 18 metre genişliğinde ve 10-12 metre kadar derinlikte bir hendek bulunmaktadır. Bu hendek belki ilk düşünüldüğünde, su doldurulmak için yapılmıştı. Fakat buraya su doldurulduğu hususunda kesin bir bilgi yoktur. Hendeklerde su bulundurmak ve buraya su sağlamak da son derecede zor bir iştir. Bu bakımdan hendeklerin içlerinde hiçbir dönemde su bulunmadığı kuvvetle tahmin edilmektedir. Bu hendeğin toprağın derinliklerine inen üçüncü bir sur gibi tasarlandığı düşünülmüştür. Hendekten sonra dendanlı alçak bir duvar gelmektedir. Bunun gerisinde ise 12-15

FOTOĞRAF: İZZET KERİBAR

metre genişliğinde bir toprak şeridi uzanıyordu. Bazı kalıntılar, bu toprak şeridin Erken Bizans döneminde bir süre mezarlık olarak da kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu bölümden sonra ilk tahkimat ile karşılaşılıyordu. 3.20 metre kalınlığındaki bu ön sur bir dizi kuleyle güçlendirilmişti. Duvarın iç tarafında ise bir sıra kazemat hücreleri vardı ki, bunların her birinin içindeki mazgallardan ok atışı yapılabiliyordu. Birçok yerlerde bu ön tahkimat dizisi fazlaca harap olmuş, bazı yerlerde ise tamamen ortadan kalkmıştır. 15 metre genişliğinde yine bir ara yoldan sonra esas sur duvarı ile büyük burçlar gelmektedir. Sur duvarı 4.50 metre kalınlığında, ana duvar 15 metre yüksekliğindedir. Bu duvarların üstündeki dendanların arkasındaki seyirdim yoluna, duvarların arkasındaki merdivenlerle ulaşılır *(üstte)*. Burçlar, duvardan 10.75 metre ileriye taşmakta, birbirlerinin arasında yaklaşık 48 metre mesafe bulunmaktadır.

Fatih: İlk büyük topçu

Fatih Sultan Mehmed,topçunun savaştaki büyük gücünü ilk kez kavrayabilen ve bu gücü en iyi biçimde kullanabilen komutandır... İstanbul kuşatması, topçuluk tarihi açısından, bir dönüm noktasıdır.

BUĞRA TOKATLI

Fetihten söz edilince, akla ilk gelen konulardan biri de İstanbul'un kuşatmasında kullanılan toplardır. Surları sayesinde birçok kuşatmaya direnebilmiş olan İstanbul, Fatih'in toplarına teslim olur.

14. Yüzyıl'da tarih sahnesine çıkan toplar, Osmanlı tarafından ilk olarak 1389 yılında, I. Kosova Savaşı'nda kullanılır. Kısa zamanda bu silahın önemini kavrayan Osmanlı, Kapıkulu Ocakları içerisinde Topçu ve Top Arabacı Ocakları'nı kurar.

O dönem için, bu çok önemli bir gelişmedir. Ateşli silahların, özellikle topların Osmanlı tarafından benimse-

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

nerek kullanılması, onlara Akkoyunlular, Memlûklar, Safeviler gibi devletler karşısında büyük bir üstünlük kazandırır.

TOP DÖKÜMCÜSÜ URBAN

II. Mehmed tahta çıktığında, Osmanlı ordusunda topçuluk bir hayli ilerlemişti.

Edirne'de İstanbul'un fethi için hazırlıklar yapılırken, en çok önem verilen konulardan biri, İstanbul'un surlarını yıkacak topların dökülmesiydi. II. Mehmed, asırlarca birçok kuşatmaya dayanmış olan İstanbul surlarını yıkmak için, topun ne kadar önemli olduğunu kavramıştı.

Mimar Muslihiddin, Saruca Paşa gibi Osmanlı mühendisleri top dökmeye başlamışlardı.

Bunların yanı sıra, 'Cenevizli Donar Usta' diye anılan bir top dökümcüsü de vardı. Bu sırada Bizans'tan kovulan Macar asıllı Urban isimli bir top ustası da Osmanlı hizmetine girdi.

Urban, Bizans'ta birçok top yapmasına rağmen, imparatorun gözüne giremediği için kovulmuştu.

Bu nedenle, hem intikam almak hem de bol para kazanmak amacıyla, nitelikli insanların her zaman yer bulabildikleri Osmanlı devletinin hizmetine girmişti.

Urban, II. Mehmed'e, "İstanbul'un hatta Babil'in surlarını yerle bir edebilecek toplar yapabileceğini, sanatından emin olduğunu, ancak ne kadar uzağa atabileceğini bilmediğini" söylemişti.

Bunun üzerine padişah hesapları kendisinin yapacağını söyleyerek, Urban'ı bir an önce dediği gibi bir top dökmesi için görevlendirdi.

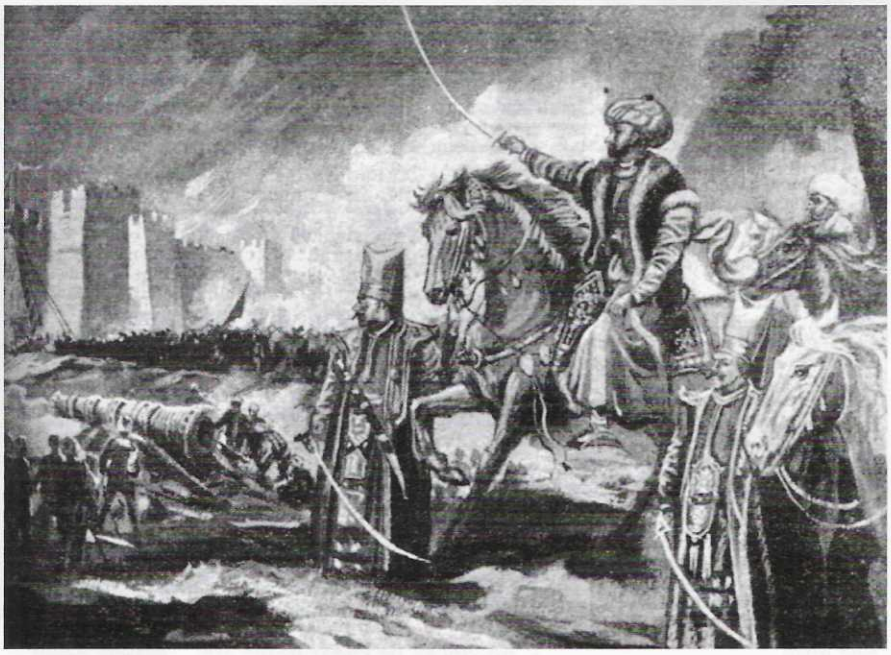
URBAN'IN İLK TOPU RUMELİHİSARI'NDA

Urban tarafından yapılan ilk büyük top, Rumelihisarı'na kondu ve Boğaz'dan izinsiz geçmeye çalışan bir gemi batırıldı. Böylece Boğaz'da geçiş kontrol altına alındı.

Ressam Hasan Rıza'nın Deniz Müzesi'ndeki tablosu (sol sayfada; üstte). Rumelihisarı'nın Prof. A. Gabriel tarafından çizilmiş bir restorasyon gravürü (sol sayfada, altta). Bugün Rumelihisarı'nda, açıkhavada sergilenen Fatih'in toplarından biri (üstte). İstanbul kuşatmasında kullanılan gülleler (en üstte).

50 yıl öncesinin bir çiziminde, top dökümcüsü Urban ile Fatih... (solda; dönemin Hafta dergisinden).

Münif Fehim'in çizgileriyle, Fatih ve topları (üstte). Bugün, Dolmabahçe'deki saat kulesinin çevresinde yer alan kuşatma toplarından biri (sağ üstte).

Bu başarıdan sonra II. Mehmed, Urban'dan, o zamana kadar görülmemiş bir top yapmasını istedi.

'GÖRÜLMEMİŞ BİR TOP'

Urban bu topu da yaptı. Ancak o sadece bir top dökümcüsüydü. Balistik bilgisi yeterli değildi ve mukavemet hesaplarını bilmiyordu. Onun bu eksiklikleri, bizzat Fatih ve Osmanlı mühendisleri tarafından giderildi.

Topun yapımı bitince Edirne'de bir deneme gerçekleştirildi. Denemeden önce, halkın gürültüden korkmaması ve hamilelerin çocuklarını düşürmemesi için, tellallarla durum duyuruldu.

Bu top yaklaşık 550 kiloluk bir gülleyi bir mil uzağa fırlatabiliyordu. Güllenin düştüğü yerde, iki metrelik bir çukur açılmıştı. Top muazzamdı. Ancak bu kadar büyük ve hantal bir topu götürmek hiç de kolay değildi.

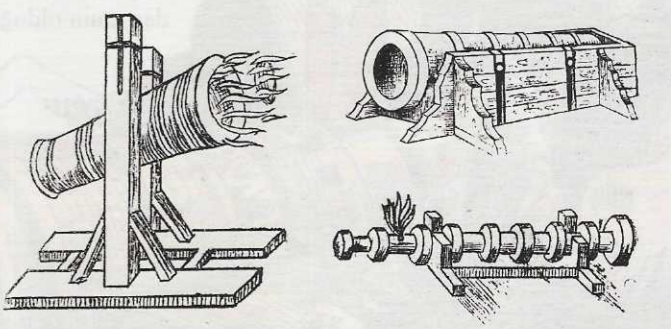
Bu top için, 60 manda tarafından çekilen özel bir araba yapıldı. Topun önünden giden 200 kişi yolları düzeltirken, arkadan gelen 50 kişi de top geçerken bozulan yolu tamir ediyordu. İki yandaki 200'er kişi de topun kaymaması için uğraşıyordu. Büyük toplar Edirne'den İstanbul önlerine ancak iki ayda getirilebildi.

TAM 14 BATARYA

İstanbul'un kuşatılması için, 50'den fazla top dökülmüştü. Bu toplar İstanbul surları boyunca, her biri 4 toptan oluşan 14 batarya halinde konuşlandırıldı. Kuşatma sırasında kurulan ocaklarda, top yapımı sürdürüldü.

Büyük topların ismi Şahi (Vasiliki) idi. Bizans'ın elinde de toplar vardı. Ancak bunlar, Osmanlı toplarına göre daha kısa menzilli idi ve atış sırasındaki sarsıntı surlara zarar veriyordu. Bu yüzden Bizans'ın top kullanımı sınırlı oldu.

Fatih'in toplarının ateşi, İstanbul'da korku ve endişe yarattı. Ancak o dönemki topların gülleleri patlayarak parçalanmadığı için, tesir gücü sınırlıydı. Toplar devamlı olarak ateşlenemiyordu. Atış sırasında ısınan topun soğutulması gerekiyordu. Bunun için,

Fatih döneminde kullanılan toplardan örnekler

Fatih Sultan Mehmed döneminde, Osmanlı'da topçuluk sanatı, zamanına göre oldukça ileri bir noktadaydı. Top, Osmanlı ordusunda, 14. Yüzyıl'ın sonlarında yer almaya başladı. 1389 yılında, I. Kosova Savaşı'nda, 80 kadar top kullanıldı. Daha sonraki dönemlerde, Yıldırım Beyazid, Musa Çelebi ve II. Murad da ordularının vurucu gücünü toplarla yükselttiler.

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

atıştan sonra topun namlusunun içerisine zeytinyağı dökülüyor ve namlu yağlı keçelerle sarılıyordu.

Eğer top birden soğursa çatlayabilirdi. Soğuyan topa barut konulduktan sonra tokmaklarla sıkıştırılıyor, daha sonra da güllesi konularak ateşleniyordu... Bu işlemler uzun sürdüğü için, bir top günde ancak 6-7 atış yapabiliyordu.

II. Mehmed büyük toplarla ilk olarak Kaligaria (Eğri Kapı) surlarını dövmeye başladı. Ancak bu bölgedeki tahribat sınırlı olunca, San Romano Kapısı'nın karşısına geçti. Burası daha sonra bu toplardan ve gördüğü tahribattan dolayı 'Topkapı' diye anılacaktır.

Urban'ın döktüğü büyük top ise İstanbul kuşatmasının başlarında parçalandı. Topu döken Urban da bu olay sırasında öldü. Topun parçaları kullanılarak yeniden yapılmak istendiyse de Urban hayatta olmadığı için bu başarılamadı.

FATİH'İN HAVAN TOPU

Haliç'te demirli bulunan Bizans donanmasına karşı da top kullanılması düşünülmüştü. Ancak Galata surları buna engeldi. Yüksekten, görüş alanı olmadan atış yapabilecek yeni bir topa ihtiyaç vardı.

Bu topun belirli bir hesaba göre konuşlandırılması ve atışını üst bir açı grubu ile yapması gerekiyordu.

II. Mehmed böyle bir topun krokisini çizdi. Topçularına bunu izah etti ve böyle bir top yapmalarını istedi. Kısa bir süre sonra hazırlanan bu top bir tür 'havan topu' idi. Haliç'te bulunan gemileri gören bir yerde bulunan bir topçunun işaretleriyle top atışı başladı ve gemilerin bir kısmı batırıldı. Bu uygulama, topçuluk tarihinde bir 'ilk' oldu.

Top ateşi özellikle Topkapı'daki surlarda büyük tahribat yaptı. Ancak bu surlar da tamamen yıkılmadılar.

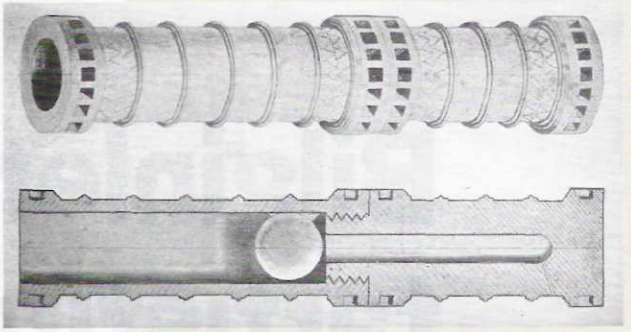
29 Mayıs 1453 günü, Osmanlı askerleri toplar tarafından tahrip edilmiş 'Topkapı' surlarını aşarak İstanbul'a girdiler.

Fairfax Dovney, "Fatih tarafından Bizans'ın ele geçirilmesi, topçunun gücüyle sağlanan ilk ve en önemli olaydır" derken, J. F. C. Fuller ise, Fatih'i "tarihteki ilk büyük gerçek topçu" diye adlandırır. ■

Zonaro'nun Dolmabahçe Sarayı Müzesi'nde yer alan tablosu (sol üstte). Bu tablodan esinlenilerek 19. Yüzyıl'da bastırılmış bir fetih kartpostalı (solda; Uğur Tunalı Koleksiyonu).

Kuşatmanın topları nerede?

Fatih döneminde yapılmış toplardan 6'sı, bugün İstanbul'un değişik bölgelerini süslemektedir. Bunlardan ikisi Rumelihisarı'nda deniz kıyısında, diğer ikisi de Dolmabahçe Sarayı'ndaki saat kulesinin altındadır. Son iki top ise Topkapı semtindedir. Fatih döneminde yapılmış olan büyük toplardan birisi de burada bulunmaktadır. Birkaç yıl önce yitirdiğimiz araştırmacı Hasan Kazankaya'nın yaptığı hesaplamalara göre, burada bulunan top, 530 kilo ağırlığında bir gülle atmaktaydı. Bu topların gülleleri ise Yedikule'dedir. Fatih döneminde yapılmış toplardan biri de Sultan Abdülaziz döneminde, 1860'larda İngiltere Kraliçesi'ne hediye edilmiş olup, bugün Londra'da, Tower Müzesi'nde sergilenmektedir *(üstte)*.

Bilginleri tartıştıran padişah

Büyük hükümdarların çevresi de kendi alanlarının uzmanı seçkin insanlardan oluşur. Fatih'in de böyle bir çevresi vardı. Onun başarılarında, bu çevrenin önemli bir payı bulunur.

ERHAN AFYONCU

Çocukluk yıllarında Fatih Sultan Mehmed'e, Molla Hüsrev ve Molla Gürani gibi, dönemin en seçkin bilginleri hocalık yapar.

Çocukluğunda oldukça dik başlı sayılabilecek Şehzade Mehmed, Molla Gürani tarafından yola getirilir.

Bu hocalar, hükümdarlık yıllarında da Fatih'in yanındadılar. Fatih, Molla Gürani'ye vezirlik vermek ister ancak Molla Gürani, vezirlik bekleyenlerin üzerinde olumsuz etki yapar düşüncesiyle, bu teklifi kabul etmez.

Molla Gürani, Fatih'in karşısında lafını esirgemez; yanlış bir iş yaptığında, onu sert bir şekilde uyarır.

Yüksek bir ahlak anlayışına sahip iyi bir bilgin olan Molla Gürani, Fatih döneminde müftülük de yapar... O dönemde henüz 'şeyhülislam' tabiri kullanılmamaktadır ve bu görevi yerine getirenlere yalnızca 'müftü' denilir.

Bir gün, Fatih'ten şeriata aykırı bir emir gelince, Molla Gürani emri getiren çavuşun gözünün önünde, hükümdarın emrini yırtar, çavuşu da kovar.

Bunun üzerine, Fatih ile arası açılan Molla Gürani, Pa-

Ayhan Erer'in çizgileriyle Fatih'in bilginlerle tartışmasını ve Fatih'in çevresinde toplanan yabancı bilginleri temsil eden iki çizim (üstte ve sağda).

kuşatma boyunca Akşemseddin, gerek ordunun gerekse Padişah'ın manevi gücünün yükselmesine yardımcı olur. Padişaha mektuplar yazarak onu gayretlendirip sabra çağırır; zaferin yakın olduğunu söyleyerek de askeri teşvik eder.

Akşemseddin'in Ebu Eyyüb el-Ensari'nin mezarını bulması, Osmanlı ordusuna büyük bir moral vermiştir...

Fetihten sonra bir süre İstanbul'da kalan Akşemseddin, Fatih'in tahtı terk edip onun dervişi olma düşüncesi üzerine, buna engel olmak için, kenti terk ederek Göynük'e yerleşir...

İlki ve sonuncusu hariç, Fatih'in bütün veziriazamları devşirmedir. Babası II. Murad'ın döneminden itibaren veziriazamı olan Çandarlı Halil Paşa'yı Fatih, İstanbul'u aldıktan sonra öldürterek tahttaki hakimiyetini perçinlemiştir.

Fatih'in ikinci sadrazamı Mahmud Paşa, Osmanlı tarihinde, devşirmelikten gelen ilk sadrazamdır ve ilki 1453-1466, ikincisi 1472-1473 yıllarında olmak üzere, 15 yıl veziriazamlık yapar. İki veziriazamlığının arasında ise Mahmud Paşa, 6 yıl kaptanıderyalık görevinde bulunur.

Sadrazamlığı döneminde Mahmud Paşa'yı Fatih, 'Veli' diye anmış ancak 1474 yılında da idam ettirmiştir.

Mahmud Paşa'dan sonra Fatih'in veziriazamları arasında, onun kadar uzun süre görevde kalan olmamıştır. 1466-1469 yılları arasındaki veziriazamı Rum Mehmet Paşa da idam edilmiştir...

1469-1472 yılları arasında görev yapan İshak Paşa renkli bir şahsiyet değildir.

1474-1477 arasındaki veziriazam Gedik Ahmet Paşa ise, büyük bir komutandır. Arnavutluk Seferi'ne gitmek istememesi üzerine veziriazamlıktan alınmış ve kaptanıderyalığa getirilmiştir.

dişah'a 'eyvallah' etmeden Mısır'a gider. Ancak Fatih hatasını anlayıp onu tekrar ülkesine davet eder.

Fatih, en ünlü Osmanlı fıkıh bilgini olan hocalarından Molla Hüsrev için, "Devrimizin Ebu Hanifesi'dir" derdi...

MOLLA GÜRANİ'Yİ KÜSTÜRÜNCE...

Hızır Bey öldükten sonra İstanbul Kadılığı yapan Molla Hüsrev, çağrıldığı bir düğünde Padişah'ın Molla Gürani'yi sağına, kendisini de sol tarafına oturtacağını haber alınca, bu duruma gücenip Bursa'ya gider. Fatih bir süre sonra onu İstanbul'a davet ederek, 'müftü' (şeyhülislam) yapar...

Fatih üzerinde etkisi en güçlü kişilerden biri de hocası Akşemseddin idi.

Hacı Bayram Veli'den sonra onun yerine geçen Akşemseddin, İstanbul'un fethine dönemin şeyhleri ve dervişleriyle katılır. Oldukça sıkıntılı geçen

Münif Fehim'in çizgileriyle, Fatih ve Molla Gürani (altta).

FOTOĞRAF: ORHAN DURGUT

Fatih ile Rum Patriği Gennadios'u birlikte resmetmiş Batı kaynaklı bir gravür (sağ üstte) ve Fener'deki Rum Ortodoks Patrikhanesi (üstte).

Gedik Ahmet Paşa, Fatih'in ölümünden önce Otranto'yu fethetmiştir. Fatih onun veziriazamlığı sırasındaki seferlere katılmamış; azlettikten sonra da onu çok aramıştır.

ZAĞANOS PAŞA'NIN ETKİSİ

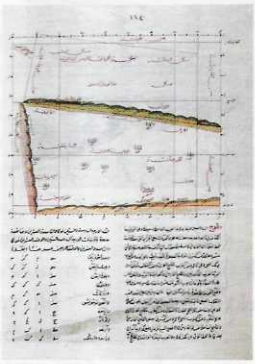
Fatih'in son veziriazamı Karamanlı Mehmed Paşa, Türk asıllı idi ve Mevlâna'nın soyundan geliyordu. Uzun süre Osmanlı bürokrasisinin başı olan 'nişancılık' görevini yapmış ve Fatih Kanunnamesi'ni hazırlamıştı. Hükümdarın ölümünden sonra Cem Sultan taraftarı olduğu için İkinci Bâyezid'in adamlarının askeri kışkırtması sonucu öldürülmüştür.

Batlamyus'un 'Coğrafya'sından bir sayfa (sağda, ortada). Rum Patriği Gennadios'un bir portresi (sağ üstte). Astronomi Bilgini Ali Kuşçu, Fatih ile birlikte (sağda; Tercüme-i Şakayik-ı Numâniye'den).

Fatih üzerinde etkili olmuş kişilerden biri de, şehzadeliğinden itibaren yanında bulunan Zağanos Mehmed Paşa'dır.

Paşa, devamlı olarak Fatih'i kendisini ispata ve Çandarlı Halil Paşa'nın nüfuzunu kırmaya yönlendirmiştir. İlk hükümdarlığı sırasında İstanbul'un fethini padişahın kafasına sokan da odur. Hükümdarın kız kardeşiyle evlenerek onun enişte si, ayrıca ona kızını vererek Fatih'in kaynatası olmuştur. İstanbul'un fethinde Zağanos Mehmed Paşa'nın büyük rolü vardır. Fatih'in hükümdarlığı sırasında vezirlik ve kaptanıderyalık da yapmıştır.

Fatih bilime değer verdiği için, Osmanlı ülkesi dışında bulunan önemli İslâm bilginlerini, büyük gelirler tahsis ederek İstanbul'a çağırırdı.

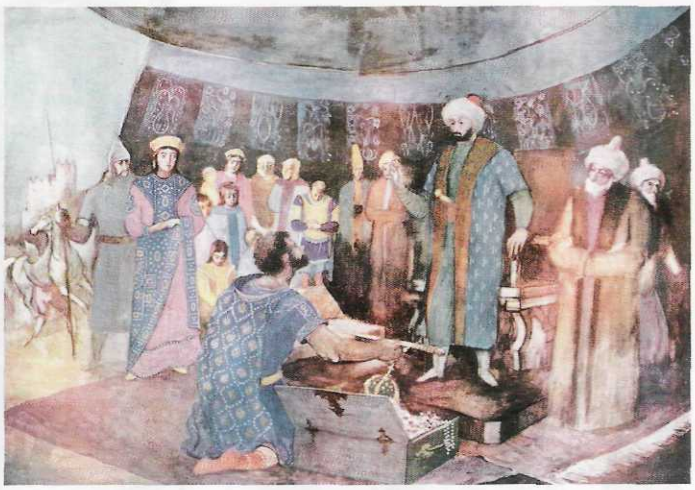
Akkoyunluların hizmetine giren ünlü matematik ve astronomi bilgini Ali Kuşçu'yu Fatih, geldiği mesafe miktarınca mükafat vererek, Osmanlı'nın hizmetine geçirmişti.

İstanbul'un ilk kadısı olan Hızır Bey, Fatih'in yakın çevresindendi. Döneminde İkinci bir İbn Sînâ, 'ilmin âlemi' yani başlı başına bir 'bilim dünyası' diye anılırdı. Hukuk tarihi açısından, Hızır Bey'e ilişkin ilginç bir söylence vardır:

"Fatih Camii'ni inşa ettirirken, Padişah yapıyı beğenmez ve ceza olarak mimarın ellerini kestirir. Mimar da hükümdarı kadıya şikayet eder. Hızır Bey, yargıladığı Fatih'i mahkemede ayakta durdurmuş ve 'kısas' olarak padişahın da ellerinin kesilmesine karar vermiştir. Yine söylenceye göre, mimarın hükümdardan tazminat almaya razı olması üzerine, Fatih cezadan kurtulmuştur...

Hızır Bey bir gün Fatih'e,

Arapça bir şiir sunar. Hükümdar bunu hocası Molla Gürani'ye okuttuğunda, hocası bulduğu bir hatayı kâğıdın üzerinde gösterir. Bu kâğıdı Hızır Bey'e gönderen Fatih, ona ne düşündüğünü sorar. Gelen yanıt ilginçtir: Hızır Bey, yanlış olarak gösterilen cümle tertip şeklinin Kur'an'da da bulunduğunu bir örnekle göstermiş ve Kur'an dilinin hatalı sayılamayacağını belirterek hükümdarın hocasını susturmuştur.

HIRİSTİYAN BİLGİNLERİ

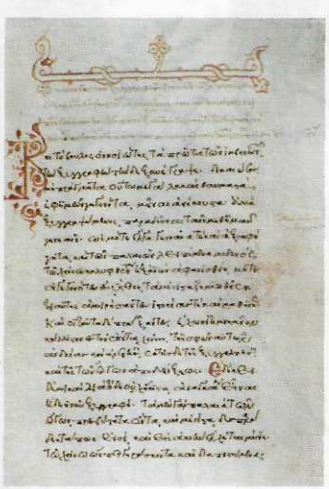
Fatih çevresinde yalnız Müslümanları bulundurmaz, Hıristiyanlarla da oturup konuşmayı severdi. İlk İstanbul Rum Patriği Gennadios ve Maksimos'la Hıristiyanlığı tartışmış; Gennadios, Fatih'in isteği üzerine Hıristiyanlığı anlatan bir risale yazarak hükümdara takdim etmişti.

İstanbul'un fethinden önce Fatih'in hizmetine giren Cyriacus Pizzi Colli isminde batılı bir bilgin, 1454 yılına kadar hükümdarın yanında kalmıştı. Cyriacus, Latince birçok kitabı hükümdara okumuş; Kritoboulos adındaki Bizanslı bir bilgin de uzun süre Fatih'in yanında bulunmuştu. Kritoboulos, Fatih'in savaşlarını anlatan bir eser de kaleme almıştır.

Trabzonlu Amirutzes de Trabzon'un Osmanlı İmparatorluğu'na katılmasından sonra (1461), Fatih'in hizmetine girmiş; birçok kitabın çevirisini yapmıştır. Amirutzes'in çevirdiği eserler arasında, Batlamyus'un 'Geographia'sı da vardır. Amirutzes ayrıca, bugün kaybolmuş olduğu bilinen bir İstanbul haritası yapmıştır.

Bu Bizanslı bilginler, Fatih'e eski Roma tarihlerini ve Büyük İskender'in savaşlarına ilişkin kitapları okurlar ve "İstanbul kimin elindeyse 'Roma İmparatoru' odur" derler, bu fikri yayarlardı...

Fatih Avrupa'dan birçok ressam ve bilgini de ülkesine çağırır. Bunların en ünlüsü, 1479-1481 yılları arasında Saray'da bulunup, padişahın portre ve madalyonlarını yapan Gentile Bellini'dir. Ancak Fatih'in ölümünden sonra, II. Bâyezid bunlara önem vermemiş; padişahın yaptırdığı tablolar, pazarlarda satılmıştır... ■

Trabzon Rum İmparatoru David'in, Fatih'e teslim oluşu (solda, en üstte). Kritoboulos Tarihi'nden bir sayfa (solda). Fatih'in, savaşlarına ilişkin kitaplar okuduğu Büyük İskender (sol üstte).

Tartışmaların en ünlüsü

İslâm dünyasını etkileyen önemli alimlerden Gazalî, "Tehafütü'l-Felasife" (Filozofların Tutarsızlıkları) adlı yapıtıyla, aklı mahkum eder. Bu kitaba yanıt olarak "Tehafü't-tehafüt"ü (Tutarsızlığın Tutarsızlığı) kaleme alan Endülüslü İbn Rüşd ise, aklın üstünlüğünü vurgular. Bu tartışma İslâm dünyasında, onlardan sonra da sürüp gitmiştir.

İşte bu kitapları okuyan Fatih, 'Hocazâde' diye anılan Muslihiddin Mustafa ve Alaaddin Tusi'den bu konuyu tartışan bir eser yazmalarını ister. Hocazâde 4, Tusi ise 6 ay içinde bu konuda birer kitap yazarak hükümdara takdim ederler. Bu eserleri inceleyen Fatih, Hocazâde'ye daha fazla miktarda bir mükafat verince, Alaaddin Tusi, kendisinin Hocazâde'den aşağı görülmesine gücenerek Semerkand'a geri döner... Fatih'in huzurundaki tartışmalarda, başarılı olan mükafatlandırılır, kaybeden ise bulunduğu görevi bırakmak zorunda kalırdı. Bu tartışmaların günlerce sürdüğü de olurdu. Hükümdarın huzurunda Molla Zeyrek ile Hocazâde dini bir konuyu 7 gün boyunca tartışmışlardı. Hakem tayin edilen Molla Hüsrev, Hocazâde'yi haklı bulunca, Molla Zeyrek'in üzerinde bulunan müderrislik görevi kendisinden alınıp, Hocazâde'ye verilmişti *(üstte; Tercüme-i Şakayik-ı Numâniye'den bir minyatür: Fatih'in sağında Hocazâde, solunda Molla Seyyidî, karşısında ise Molla Zeyrek, ayakta duran Mahmud Paşa).*

ÇİZİM: SERDAR GÜNBİLEN

11 Haziran 1914...

İstanbul'da müstesna bir gün

Osmanlı, İstanbul'un fethini, II. Meşrutiyet sonrasında, 1910'dan itibaren kutlamaya başlar. Ancak I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, 1914'teki kutlamalar, gerçek bir doruk noktasıdır.

VAHDETTİN ENGİN

İstanbul'un fethinin yıldönümleri, II. Meşrutiyet dönemine kadar herhangi bir kutlamaya vesile teşkil etmez. Esas itibariyle, II. Meşrutiyet öncesinde, bu tür alışkanlıklar, böylesi bir gelenek de yoktur.

1908 yılından sonra iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu tür anlamlı günleri kutlamayı bir gelenek haline getirmek ister. Örneğin, İkinci Meşrutiyet'in ilan günü olan, Rumi 10 Temmuz 1324, Miladi 23 Temmuz 1908 tarihi, 'milli bayram' ilan edilir. İttihat ve Terakki iktidarının dünya görüşü, milli değerleri sahiplenmeyi öngörmektedir. Bu nedenle, söz konusu dönemde, milli hassasiyetler ön plana çıkarılır.

Bu bağlamda hayata geçirilen bir uygulama da, İstanbul'un fetih gününde kutlama törenleri yapılması olur. Bu kutlamaların en görkemlilerinden biri, 1914 yılında yapılan törenlerdir.

Esas itibariyle, 1910 yılından beri, fethin yıldönümü kutlanmaktadır. Ama 1914 yılındaki kutlamalar, gerçekten çok muhteşem olur. Dönemin gazetelerinin belirttiğine göre, kutlamalara yüz binin üstünde bir topluluk katılır.

TARİH FARKLILIĞI

'Fetih günü kutlaması' deyince, bir konuya öncelikle açıklık getirmekte fayda var: Osmanlı, İstanbul'un fethini, günümüzde olduğu gibi, Miladi 29 Mayıs'ta değil, Rumi 29 Mayıs'ta kutluyordu. Hal böyle olunca, törenlerin gerçekleştirildiği Rumi 29 Mayıs günü, Miladi olarak, 11 Haziran'a denk geliyordu. Yani daha açık bir ifadeyle, İstanbul'un fethi 11 Haziran'da kutlanıyordu.

Nitekim o dönemde Fransızca yayımlanan ve Miladi takvimi temel alan 'Moniteur Oriental' gazetesinin, fetih günüyle ilgili olarak, "11 Haziran 1453; İstanbul'un fethinin yıldönümü kutlanıyor" başlığını kullandığını görüyoruz.

Çok görkemli geçen 11 Haziran 1914 tarihli kutlamalar, dönemin gazetelerinde geniş bir şekilde yer almıştır...

L'anniversaire du 11 juin 1453

La fête nationale de la prise de Constantinople a été célébrée hier avec la plus grande solennité. Malgré la pluie, le programme établi par le comité d'organisation et que nous avons publié l'autre jour a été ponctuellement exécuté. Plus de 100.000 personnes ont pris part à cette fête grandiose.

S. M. le Sultan s'était fait représenter par son second secrétaire Nuchet bey et son aide de camp le major Mehmed Ali bey.

Plusieurs discours ont été prononcés. Zia bey, directeur de la section de l'instruction publique, a pris, le premier, la parole, au nom du comité d'organisation de la fête. Il a fait ressortir l'importance du règne du Sultan Fatih.

Ensuite, Rafi bey a lu, au nom des élèves de Constantinople, la poésie consacrée par le grand poète Abdub Hark Hamid au Sultan Mohammed-el Fatih.

Servet-i Fünun dergisinden, daha sonra 'milli bayram' ilan edilecek olan II. Meşrutiyet kutlamaları (üstte ve altta). Le Moniteur Oriental gazetesinin 13 Haziran 1914 tarihli haberi (solda).

TANİN'DEKİ HABERLER

Şimdi, Tanin gazetesine yansıyan haberlerden törenin gelişimini adım adım

Meşrutiyet öncesi bir askeri tören: Fausto Zonaro'nun "Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsü'nden Geçişi" adlı 1901 tarihli tablosu (üstte). Tanin gazetesinin, 11 Haziran 1914'teki kutlamaları aktaran nüshası (sağ üstte). Hamdullah Suphi Tanrıöver (sağda).

izleyelim: "Dün, İstanbul müstesna günlerinden birini daha yaşadı. Yakın vakte kadar milli heyecanın bu kadar beliğ bir misaline tesadüf edememiştik. Fetih gününün ebedi bir yadigârı olmak üzere, günümüze kadar gelen Ayasofya ile Fatih'in türbesi arasında yer alan bütün caddelerde, dükkanlar kapanmış, pencerelerden, kapılardan bayrakların kırmızı ve beyaz dalgaları taşmış, havanın çok kötü olmasına rağmen, bütün halk takım takım yollara düşmüştü."

Haberin sonraki paragraflarında, Tanin gazetesi muhabiri, şiddetli yağmur altında, caddelerde ilerlemeye çalışan İstanbul halkının nasıl zaman zaman bir saçak altına sığındığını, sonra hava yeniden açtığında, 'yolların nasıl geçilemeyecek kadar dolduğunu' aktarır.

EN ÖNDE, ÜÇ YENİÇERİ

Daha sonra Tanin gazetesi muhabiri, törenin bütün ayrıntılarını okurlara tek tek aktarır: "Merasim kafilesi, program dahilindeki tertibat ile Ayasofya'dan Fatih'e doğru hareket etti. Bu milli ve dini kafilenin en önünde, Osmanlı tarihinin canlı bir gölgesi şeklinde, üç yeniçeri gidiyordu. Sokaklarda gittikçe taşan halk, her taraftan birer parça daha artıyor ve kalabalığa birçok bin adetleri katılıyordu. Artık Fatih Meydanı'na gelindiği zaman, koca meydanda insandan bir kitle, kımıldayamayacak bir parça meydana getirmişti."

Resmi merasim ve konuşmalar da tek tek gazetenin sayfalarına yansır: "Kutlama

İttihat ve Terakki döneminin Türk Ocağı toplantılarından birinde; Cemal Paşa'nın çevresinde, Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey'in yanı sıra, Yahya Kemal, Yusuf Akçora, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi isimleri görüyoruz (sağda).

merasimine Fatih Camii'nin arka tarafında ve merdivenlerin bulunduğu mahalde başlanmıştır. Evvela bu milli töreni hazırlayan Mehmet Ziya Bey tarafından uzun bir konuşma yapılmış ve çok alkışlanmıştır."

HAMDULLAH SUPHİ KÜRSÜDE

Tanin sütunlarında, törenin akışı sürmektedir: "Ziya Bey'in bu hararetli nutkundan sonra Türk gençlerinden Hüseyin Ragıp Bey pek vatanperverane ve uzun bir nutuk irad etmiş ve alkışlanmıştır."

Hüseyin Ragıp Bey'in ardından 'Türk Ocağı namına Hamdullah Suphi Bey' konuşur: "Türklük mefkuresinin ulviyetinden" söz eden, "Türk imparatorluğunun (...) Avrupa'yı gıpta ettirecek cesaret ve cihangirlikler göstermeye muvaffak olacağını" vurgulayan bu konuşmada, yaklaşan savaşın havasını koklamak mümkün olur...

Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) ardından, önce 'İstanbul Sultanisi 7. sınıf talebesinden Refet Efendi' sonra da şair Aka Gündüz ve 'muallim Celalettin Arif Bey' konuşurlar.

ÖMER NACİ KONUŞUYOR

Celalettin Arif Bey'den sonra kürsüye, dönemin ünlü isimlerinden Ömer Naci gelir. Güçlü bir hatip olan Ömer Naci'nin ardından, dönemin 'Bahriye Nazırı' Cemal Paşa irticalen bir konuşma yapar. Tanin muhabiri, bu konuşmayı gazetenin sütunlarında aynen aktarır. Cemal Paşa'nın kısa söylevi, uzun bir alkış dalgasıyla karşılanır...

Paşa'dan sonra Donanma Cemiyeti Reisi Şefik Bey, yapılan konuşmalarda temenni edilen başarıya ulaşmanın yolunun ve Fatih'in İstanbul'u fethindeki 'hikmet ve sebebin' yalnız donanma olduğunu söyler ve halkı, donanmaya yardıma davet eder... Savaş kapıdadır; İttihat Terakki iktidarı, orduyu güçlendirme hazırlıklarının peşindedir...

Daha sonra dualar okunur, Fatih Sultan Mehmet'in ve şehitlerin ruhlarına fatihalar okunarak tören noktalanır.

Merasimden sonra Öğretmen Okulu öğrencileri tarafından Fatih Marşı söylenir ve Ertuğrul Bandosu tarafından, 'selam havası' çalınarak bir resmi geçit yapılır: "Önce silahlı Bahriye taburları, onu takiben Küçük Zabit Numune Mektebi talebesi, ilmiye mensupları, Öğretmen Okulu, Darülfünun, sultani ve idadi mektebi öğrencileri, esnaf cemiyetleri birer birer geçit resmi ile Osmanlı bayrağının kırmızı rengini selamlayarak geçmişlerdir." ■

La prise de Constantinople

Le *Sabah* parlant de l'anniversaire de la prise de Constantinople par Mohammed II le 11 juin 1453, anniversaire qu'on va fêter avec pompe cette année dit:

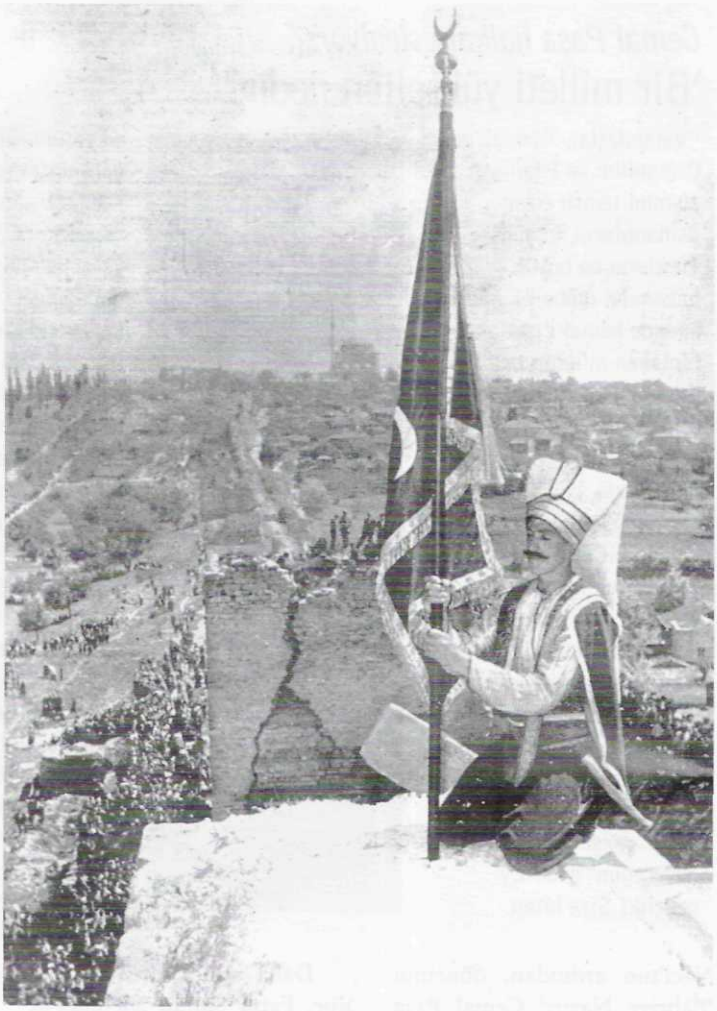
Sous l'ancien régime les Ottomans n'osaient pas étudier ni rappeler leur histoire. Non seulement il était alors impossible de fêter les glorieux faits du passé, mais, par crainte des espions, on n'osait pas même dire, qu'on était par exemple, à l'anniversaire de la prise de Constantinople. Cependant qu'est-ce que la vie sinon que des souvenirs pour les peuples comme pour les particuliers? Enlevez le souvenir que reste-t-il de l'existence? Pour les nations, se souvenir de leurs gloires comme de leurs revers passés est un devoir. Se souvenir de ses gloi-

Cemal Paşa halka sesleniyor: 'Bir milleti yükselten nedir?'

"Vatandaşlar, Türklük ve Osmanlılık ve İslamiyet *alemini temsil eden* Osmanlıların, bugün Türklerin en büyük hakanının mübarek kabri önünde kemal-i hicapla toplanan milletin bu utançtan kurtulması, ancak çok çalışmakla mümkündür. Ben hayatımda, büyük Fatih'in *çocukluğunda geçirmiş* olduğu bir olaya her zaman çok büyük önem verdim... Bir gün, Hazreti Fatih'in hocası Akşemsettin-i veli, Fatih'in odasına hiddetle girdi. Fatih hazretleri böyle sopa ile gelmesinin sebebini sorduğu zaman hocası, 'Eğer çalışmazsan seni döveceğim' dedi. Ey gençlik! Size hitap ediyorum. Eğer siz de çalışmazsanız Fatih'in *ruhu sizi sopa ile* dövecektir... Bir milleti yükselten iki şeydir: Biri dimağındaki ve diğeri kolundaki kuvvettir. Dimağındaki kuvveti uyuşanlar yalnız maddiyat ile boğuşurlar. Dimağında kuvvet olanlar ise ilim ile uğraşanlardır. Bizler *daima ilme doğru gitmeli*, dimağımızla uğraşmalıyız. Böyle yaparsak, her şey hasıl olur ve millet servete nail olur. Bize donanma lazımsa onun için para bulur. Ümit edelim ki, gelecek sene bugün buraya geldiğimiz zaman, bugünkü hataların silindiğini görür ve *buna mukabil birçok* yeni övünülecek vasıflar ile geliriz ."

Dönemin ünlü hatiplerinden Ömer Naci (solda). Le Moniteur Oriental gazetesinin 11 Haziran 1914 tarihli nüshasındaki 'İstanbul'un Fethi' haberi (solda).

II. Dünya Savaşı'nın etkileri altında

1953'te neler yaşandı?

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü kutlamaları, oldukça erken bir tarihte, 1939 yılında gündeme gelir. Komisyonlar kurulup büyük projeler hazırlanır. Ama savaş sonrası şartları ve o günlerin 'yeni dünya düzeni', '500. Yıl' kutlamalarını da etkiler.

ERTAN ÜNAL

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümünün, bu büyük olaya yakışan bir biçimde kutlanması amacıyla, proje üretme çalışmalarına, II. Dünya Savaşı bulutlarının Avrupa ufuklarını kararttığı 1939 yılında, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün isteği ile başlanır. İstanbul Valiliği'nce bir komisyon kurulur.

Savaş başlamasına rağmen faaliyetini sürdüren komisyon, öncelikle Fatih döneminden kalan ve bir bölümü bakımsızlıktan harap halde olan tarihi eserlerin imarını öngörür. Ancak bunu için 150 milyon lira gerektiği belirlenince, çalışmalar ertelenir.

Savaşın ortalarına doğru, bu kez Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel başkanlığında, yeni bir komisyon oluşturularak '500. Yıl' hazırlıkları-

'Ulubatlı Hasan'ı temsil eden Yeniçeri kılığındaki bir Mehmetçik (sol sayfada) 29 Mayıs 1953 sabahı, İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümünde, Topkapı'daki surlara bayrak dikerken binlerce göz onu izler (en solda). 29 Mayıs 1953 günü, Fatih'te ikinci bir tören yapılır (solda).

na yeniden başlanır. Uzmanlar tarafından hazırlanan yeni proje neler içermez ki!..

Dünyanın dört bir yanından davet edilecek ünlü bilim adamlarının katılımıyla, Fatih ve İstanbul'un fethi konulu konferanslar düzenlenecek; bir 'Uluslararası İstanbul Sergisi' açılacaktır.

Projenin en ilginç yönlerinden biri de, İstanbul'da 'Olimpiyat tesisleri' kurulması konusudur. 'Olimpiyat Köyü', Topkapı ile Edirnekapı arasındaki alana yapılacak, daha sonra da uluslararası temaslarla, 1954 Olimpiyatları'nın burada yapılması sağlanacaktır...

Projelerin 'kutlama' bölümünde ise fethin temsili olarak canlandırılması ve Fatih'in otağının, 500 yıl önce kurulduğu yerde canlandırılması öngörülmüştür.

Törenlere daha sonra Fatih'in türbesinin bulunduğu Fatih Cami avlusunda devam edilecek, temsili yeniçerilerin yanı sıra askeri birlikler ve öğrenciler burada geçit töreni yapacaklardır...

Ancak proje üzerine proje hazırlanmasına, havai fişek gösterilerine kadar her şeyin

29 Mayıs sabahı Topkapı surlarında yapılan temsili Fetih töreni (sol altta). Fatih Cami'nin avlusunda kurulan kürsüde İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, geçit töreni için 'başla' işareti veriyor (altta).

AKŞAM

GAZETEMİZ 12 sahifede

Fethin 500 üncü yılı kutlanıyor

Surlar önünde heyecanlı bir tören yapıldı...

Ticaret ve Devlet Bakanlığı

D.Parti Meclis Grupu toplantısı yapılamadı

Harb kızıştı

Liselerde tedrisat

Celâl Bayar NATO karargâhında

Pahalılık

Milliyet

Başvekil Adnan Menderes bugün Londraya gidiyor

Fethin 500 üncü yıl dönümü dün kutlandı

Topkapı ve Fatihte yapılan törenlere yüz binlerce

Bayar İzmir'de, Menderes Londra'da

30 Mayıs 1953 günü, 500. Yıl kutlamalarını veren gazeteler, aynı gün, törenlere katılmayan Bayar'ın İzmir'e gidişini, Menderes'in ise Londra gezisini bildiriyorlardı.

düşünülmesine rağmen, bütün bunların gerçekleşmesi için ilk adım bir türlü atılamaz. En önemli neden, parasızlıktır. Türkiye savaşa girmemiştir gerçi; ama savaşın getirdiği tüm ekonomik sıkıntıları hissetmekte, savunma harcamaları bütçeyi altüst etmektedir. Böyle bir ortamda, kutlamalar için 200 milyon lira ayırmak, olanaksızdır.

Projenin mali finansmanı tartışıla dursun, kimi yetkililer de "böylesine büyük bir projenin tüm Hıristiyan alemini, özellikle Yunanistan'ı gücendirebileceğini, gelişmekte olan Türk-Yunan ilişkilerine gölge düşürebileceğini" öne sürerek itiraz ederler; daha küçük çaplı bir kutlama yapılmasını isterler.

Basın, konuyla ilgilenmeye başlar; 500. Yıl kutlama hazırlıklarının ne durumda olduğu tartışılmak istenir. Yetkililerden pek bir yanıt gelmez...

Aradan geçen yıllarda, Türkiye 'çok partili' bir siyasi yaşama geçer. Yeni kurulan Demokrat Parti, 1950 seçimlerinde iktidara gelir; 500. Yıl kutlama programlarını hazırlama görevi de artık onun omuzlarındadır. Yeni iktidar ne yapacaktır?..

BASIN ELEŞTİRİYOR

İstanbul'un fethinin 500. Yıl törenlerine sahip çıkan basın, bu törenlerin Fatih'in şanına yakışır bir şekilde düzenlemesi konusunda titizdir.

Adım Adım İstanbul'daki '500. Yıl' kutlamaları...

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü nedeniyle kentte çok farklı etkinlikler düzenlendi. 29 Mayıs günü yapılan temsili 'fetih' sonrası *(üstte ve sağda)*, gece, İstanbul'un surları, hisarlar ve büyük camiler baştan başa ışıklandırılırken, denizde fener alayları, karada ise havai fişek gösterileri düzenlendi. İlki Sarayburnu'nda yapılan gösterilerde, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin uçakla Almanya'dan getirttiği 7 ton havai fişek kullanıldı. Denizde ise Donanma, Denizcilik Bankası, Denizcilik Kulüpleri tarafından örgütlenen fener alayına yüzlerce tekne katıldı. Fener alayının Dolmabahçe önünden başlayan gezisi, Beylerbeyi-Üsküdar-Kadıköy rotasıyla Sarayburnu'nda sona erdi... Bu arada, Belediye Tiyatroları'nda da çeşitli etkinlikler yapıldı. Dram Tiyatro'sunda 'Fatih' adlı oyun sergilenirken, Komedi Tiyatrosu'nda geleneksel 'orta oyunu' sahnelendi. Bunları, Ulusal ve yerel folklor ekiplerinin Kadıköy'deki Süreyya Sineması bahçesi ve Suadiye Plaj Gazinosu'ndaki gösteriler izledi. Kutlama programı hazırlanırken sportif etkinlikler de unutulmamıştı. Hafta boyunca 'Fetih Güreşleri', 'Fetih Kupası' at yarışları ve futbol turnuvası düzenlendi.
O dönemde 'Mithatpaşa Stadyumu' adıyla anılan bugünkü İnönü Stadı'nda, askeri okul, jimlastik gösterileri yaptı...

Yunanistan cephesi: Bir haftalık yas

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü, *Yunanistan'da bir yas havası estirir.* 1953 Mayıs'ının son günlerinde, özellikle Atina, Pire, Selanik, Yanya ve Patras gibi büyük kentlerde yas törenleri yapılır. Atina Katedrali'nde, Atina Başmetropoliti Spirido'nun başkanlığında, "Şehirlerin Kraliçesi'nin son savunucusu, Helenlerin sadık kral ve imparatorları Konstantin'in hatırasına ithaf edilen" bir ayin düzenlenir. Bu dini törene, siyasi parti temsilcileri, işçi sendikaları ve meslek odaları temsilcileri, Saray ve hükümet erkanı ile binlerce Yunanlı katılır. Gazeteler, yasın bir hafta süreceğini yazarlar... 500. Yıl kutlamalarının 9 gün sonrasında 16 Haziran'da Yunanistan Başbakanı Aleksander Papagos, Başbakan Menderes'in davetlisi olarak Türkiye'ye gelir *(sol üstte).*

Hürriyet gazetesinin başyazarı Sedat Semavi, 25 Haziran 1951 tarihli baş makalesinde şunları dile getirir:

"Belki hatırlarsınız; birkaç sene evvel (1949 yılında yazdığı makaleden söz ediyor) İstanbul'un 500. Fetih yıldönümü için yapılan hazırlıklardan bahsederken, Fatih'in bu eserini ona lâyık bir şekilde kutlayamayacağımızı ileri sürmüştüm. Vukuat (olaylar) maalesef bana hak verdi. Kaç seneyi hiçbir şey yapmadan geçirdik. Bu işi öyle bir komisyona havale ettik ki, uykudan kendini alamadı ve nihayet toptan istifaya karar verdi. (...) Dosta düşmana kendimizi göstermek ve Türk kabiliyetini tanıtmak için, 5 asırda bir gelen fırsatı kaçırdık. Bunun için ne kadar üzülsek yeridir."

1953 yılına gelindiğinde, daha ortada, gerçekleşen önemli hiçbir şey yoktur... Kutlama günleri gelip çattığında, her şey apar topar yapılır...

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümünü kutlama törenlerine, 29 Mayıs 1953 günü Topkapı surları dışında, Ulubatlı Hasan'ın şehit düştüğü burcun karşında, Fatih'in otağının kurduğu yerde, Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın konuşmasıyla başlanır.

Törenlerde, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar yoktur. Bayar, tam da o gün, İzmir'e NATO Karargâhı'nı ziyarete gider ve orada bulunan Kore yolcusu Türk Birliği'ni denetler. Törene kısa bir mesaj göndermekle yetinir.

Başbakan Adnan Menderes ise, İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in taç giyme törenlerine gitme hazırlığı

Hürriyet

Fethin 500. yıldönümü kutlandı

Kutlama töreni bir yüz karası halinde idi

Kars'ta milhiş infilâk

Şehit ve yaralı listesi

30 Mayıs'ın o dönemde, aynı zamanda 'Bahar ve Çiçek Bayramı'na denk gelmesi nedeniyle, Gülhane Parkı'nda da çeşitli eğlenceler düzenlendi. Şenlikler, Taksim'den hareket eden bir deve kervanının Gülhane Parkı'na varmasıyla başladı. Burada gece, Sulukule'den gelen ekipler gösteriler yaptı, Şehir Orkestrası ve İncesaz takımının konserleri de ilgiyle izlendi. Aynı gece Taksim Belediye Gazino'sunda ise seçkin bir davetli topluluğu huzurunda Cumhurbaşkanlığı senfoni Orkestrası tarafından 'Yunus Emre Orotoryası' icra ediliyordu... Fetih şehitleri için Fatih Cami'sinde okunan mevlidi de çok sayıda İstanbullu izledi *(üstte; Yeniçeriler Fatih'in türbesinde)*... Resmi kutlamalar, 6 Haziran gecesi, Dolmabahçe Sarayı'nda verilen bir balo ile kapandı.

Programsız ve intizamsız bir hercümerç içinde cereyan eden

Kutlama töreni bir yüz karası halinde idi

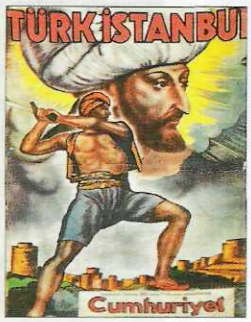
Hem halk azap çekti, hem ele güne rezil olduk!

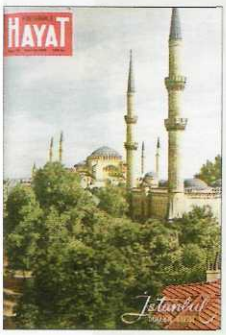

Basındaki etkinlikler

İstanbul'da basın, '500. Yıl' kutlamalarına genişçe yer vermenin yanı sıra, özel ilaveler yayımladı. O dönemin dergi dünyasının ağır toplarından 'Resimli Hayat', 'Hafta', '20. Asır' gibi yayınlar 'özel sayı' hazırladılar. Bu özel sayıların çoğunu dönemin ünlü illüstratörü Münif Fehim'in desen ve çizimleri süsledi *(en üstte)*... Bu çabaların en öne çıkanı da, Cumhuriyet gazetesinin "İstanbul'un Fethi'nin 500'üncü Yıldönümü münasebetiyle" hazırladığı 31x43 cm ebadındaki 52 sayfalık 'Türk İstanbul' eki oldu. İçerdiği bol sayıdakı desen, kroki ve gravürlerle belgesel değerinin yanı sıra, bugün bile bir başvuru kaynağı olma niteliğini koruyan bu çalışma, popüler tarih alanının ünlü ismi Reşad Ekrem Koçu'nun imzasını taşıyordu...

içinde olduğu gerekçesiyle, törenlere gelmez. Menderes, ancak törenler bittikten sonra İstanbul'a gelecek ve buradan Londra'ya hareket edecektir.

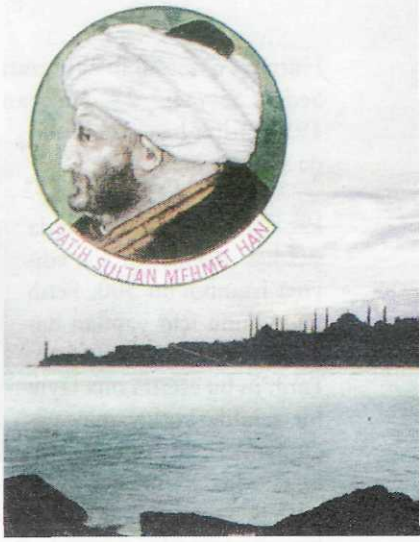
Devletin üst düzeyinin böylesine önemli bir kutlama törenine katılmayışının altında ise, Türk-Yunan dostluğunun törenler nedeniyle zedelenmemesi görüşünün yattığı düşünülebilir.

Menderes, iktidara geldiği günden beri, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için çaba harcanmış, bu çabaları da karşılıksız kalmamıştır. İki devlet, aralarına Yugoslavya'yı da alarak, 28 Şubat 1953 günü Balkan Antlaşması'nı imzalamışlardır. Siyasal, toplumsal ve ekonomik alanda yardımlaşmayı öngören Antlaşma, 18 Mayıs günü de TBMM'de onaylamıştır... İşte, İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü kutlamaları böyle bir siyasi ortamda gerçekleştirilecektir.

TÖRENLER BAŞLIYOR

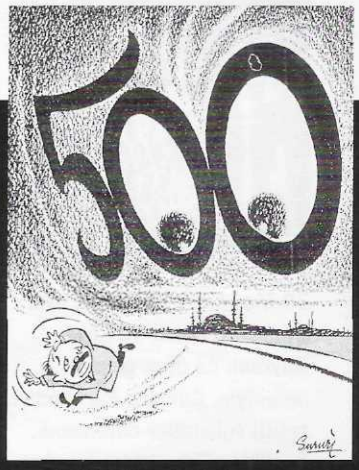
Mayıs ayının 29'uncu günü, İstanbul'da, Hükümet'i, Milli Eğitim Bakanı Rıfkı Salim Burçak'ın, Meclis'i de 14 milletvekilinin temsil ettiği törende, Fahrettin Kerim Gökay ilk konuşmayı yapar. Valinin konuşmasından sonra, 21 parelik bir atışla surlar temsili olarak topa tutulur. Daha sonra Ulubatlı Hasan'ı temsil eden yeniçeri giysili bir genç, surlara Fatih devrine ait bayrağı dikerken, diğer bir burca da Türk bayrağı çekilir.

Tören yerini dolduran binlerce kişi bu gurur verici tabloyu izlerken, programın bundan sonraki bölümü tam olarak uygulanamaz.

Bunun nedenini, dönemin gazetelerinden Hürriyet'ten birlikte okuyalım:

"Ulubatlı Hasan'ın surlara çıkmasından sonra, Yeniçeri, Mehter ve Ordu Birlikleri'nin bir geçit töreni yapması gerekirken, sivil ve askeri makamların zamanında tedbir almaması nedeniyle, ortalık bir anda karıştı. (...) Emniyet ve intizamı temin edecek şahıslar ve bu işleri organize edecek

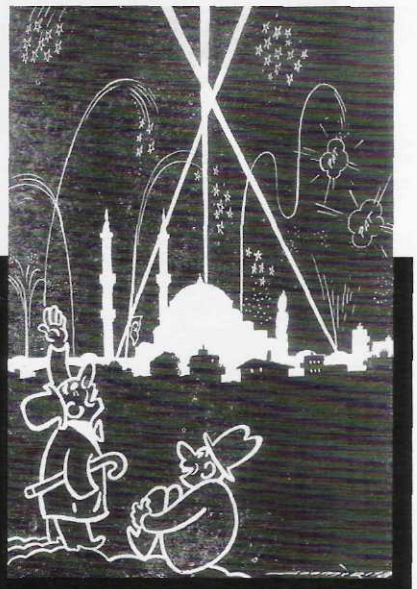

İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, 500. Yıl kutlama hazırlıkları sırasında Amerika'ya gittiği için basında eleştirilmişti *(üstte; Sururi'nin çizgileriyle).*

bir merci veya baş bulunmaması nedeniyle kadınlı, erkekli davetliler ve bilhassa yabancı davetliler bu hal karşısında şaşkına dönerek Topkapı'ya doğru akan insan seline kendilerini kaptırarak sürüklenmeye başladılar."

Derken, askeri kamyonlar imdada yetişir ve gerek meh-

Mayıs 1953'te Akbaba dergisinde yayımlanan Necmi Rıza imzalı ve fetih şenliklerine ilişkin karikatürün altyazısı şöyle idi: – Ne tuhaf belediyemiz var, yeryüzünü karanlıkta bırakıp gökyüzünü aydınlatıyor!

ter takımı gerekse de geçit törenine katılacak kafileler bu kamyonlarla kente girerek ikinci törenin yapılacağı Fatih Cami avlusuna götürülürler.

Fatih Cami avlusu da yediden yetmişe, binlerce İstanbullu tarafından doldurulmuştur. Önce, Fatih'in türbesi ziyaret edilerek çelenk konulur ve saygı duruşunda bulunulur. Sonra geçit töreni başlar. En önde Fatih'in sancağını, kılıcını taşıyan yeniçeriler yürür, onu mehteran, yeniçeriler ve leventler izler.

Fatih'in Haliç'e indirdiği donanmayı simgeleyen ve Taşkızak tersanelerinde yapılan aslının dörtte biri büyüklüğündeki kadırga, leventler tarafından çekilerek götürülür. Onu okullar ve askeri birliklerin geçişi izler.

GAZETELERDEKİ BAŞLIKLAR

Ertesi günün gazeteleri çoğunlukla, törenlerin belli bir düzen içinde geçmesini sağlayamayan ilgililere ateş püskürür, törenlerin de 500. Yıl'a lâyık olmadığını öne sürer.

O günün havasını anlatabilmek için, bu gazetelerden kimi başlıkları aktarmakta fayda var:

"500 yıllık bir tarih çayır güreşi yaptırır gibi kutlanamaz", "Bayramımıza ne devlet reisi katıldı ne de başbakan kapımızı çaldı", "Programsız ve intizamsız kutlama töreni bir yüz karası idi", "Ele güne rezil olduk"...

Ancak tepkiler bu kadarla kalmaz, CHP Mardin Milletvekili Kamil Boran, TBMM Başkanlığı'na bir sözlü soru önergesi vererek, Başbakan Adnan Menderes'ten, bu büyük günün neden gereği gibi kutlanamadığını anlatmasını ister.

Sedat Semavi ise 10 Haziran 1953 tarihli Hürriyet'te, 'Menderes ile hasbıhal' başlıklı yazısında, sorunun yanıtını kendisi verir:

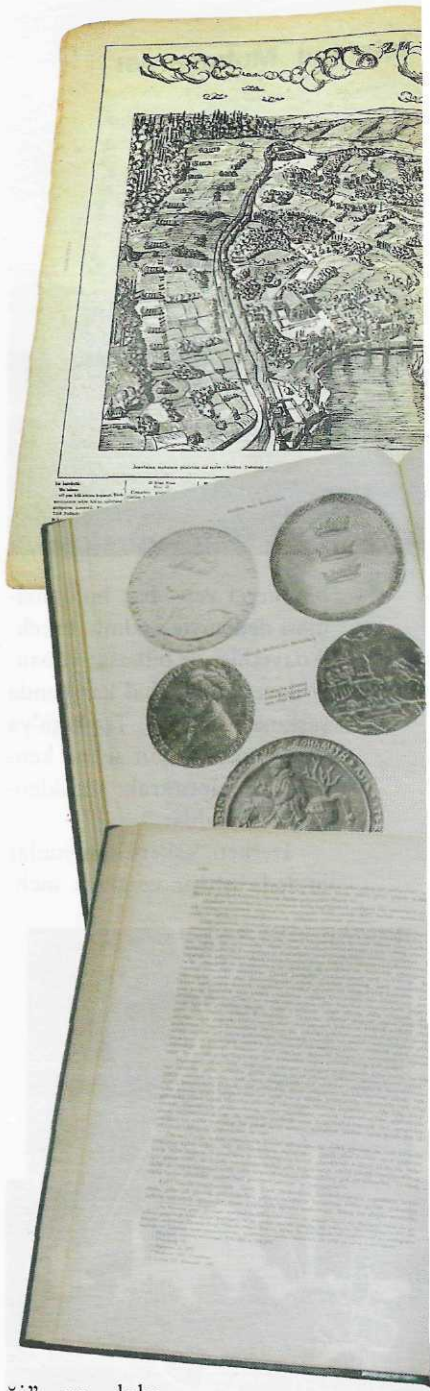
"Evvela şu Yunan meselesinden başlayalım. İstanbul'un beş yüzüncü fetih yıldönümünü, Yunanlıları gücendirmemek için, hükümet olarak kutlamadınız. Bu, siyasi hayatınızda yapabileceğiniz en büyük gaf olmuştur." ■

PTT'nin '500. Yıl' pulları

PTT, İstanbul'un fethinin 500. yılı anısına, 1953'te 12 puldan oluşan bir seri hazırlar. Bugün son derece büyük bir filatelik değere sahip olan bu pulların o günkü değeri, 5 Kuruş ile 2 Lira arasında değişmektedir. Fatih'in Nakkaş Sinan Bey tarafından yapılmış 'Gül Koklayan Fatih' minyatürü ile İtalyan Ressam Gentile Bellini'nin ünlü 'Fatih Sultan Mehmed' *(solda, en üstte)* tablosuna yer veren pullar dışında, Rumelihisarı *(sağda, en üstte)*, Zonaro'nun tablolarından uyarlama Fatih'in topları *(sağda, üstten ikinci)* ve gemilerin karadan Haliç'e indirilişi *(sağda, üstten üçüncü)* ile Fatih'in İstanbul'a girişi *(üstte, ortada)* görüntüleri, Osmanlı donanması, Topkapı surları, Fatih'in Ortodoks Patriği Genadios'u kucaklayışı, Fatih Cami *(üstte, solda)*, Fatih'in türbesi *(sağ üstte)* bir de 15. Yüzyıl İstanbul'u haritası bu koleksiyonun diğer parçaları arasındadır.

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü kutlamaları çerçevesinde, üzerinde Fatih'in resimleri de bulunan kent kartpostalları da yayımlanmıştı (sol üstte).

Bilimsel etkinlikler

Törenler, kitaplarla taçlandırıldı

"İstanbul'un 500. Fetih Yıldönümü Kutlamaları" yalnızca şenlikli törenlerle sürüp gitmedi. 500. Yıl, kültürel etkinlikler ve bilimsel çalışmalarla, yoğun bir 'armağan kitaplar' kampanyasıyla taçlandırıldı.

FAHAMETTİN BAŞAR

İstanbul'un fethinin '500. Yıldönümü' kutlamaları tüm yurtta, bir hafta boyunca devam eder. Şenlikler ve anma toplantılarının yanı sıra, konserler verilir, sergiler açılır; kültürel ve bilimsel çalışmalar ortaya konulur.

İşte bu nedenle, '500. Yıl Kutlamaları' için hazırlıklar, 1945'e ve hatta daha önceki yıllara dayanır.

İstanbul Valiliği, İstanbul Belediyesi ve İstanbul Üniversitesi, birlikte birçok program gerçekleştirirler. İstanbul Üniversitesi, aynı zamanda kendi kuruluşunun da 500. Yıldönümü'ne rastlayan bu kutlama törenine, daha kapsamlı bir şekilde hazırlanır. Üniversite'de ve Üniversite dışında '500. Yıl' anısına hazırlanmış olan armağan kitaplar yıllar öncesinden hazırlanır, birçok bilimsel eser yayımlanır.

Fetih Günü'nü kutlamak için başlayan çalışmalar sırasında, "İstanbul'un 500. Fetih Yılını Kutlama Derneği" adıyla bir de dernek kurulur. Sonraları "İstanbul Fethi Derneği" ve daha sonra da "İstanbul Fetih Cemiyeti" adını alacak olan bu dernek, '500. Yıl' kutlamalarına katıldığı gibi, bu fetih gününden sonra da faaliyetlerine devam eder; Fatih, Fetih ve İstanbul konusunda birçok eser yayımlar...

İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü için yapılan resmi törenlerin ardından, fetih günü öğleden sonra, İstanbul

İstanbul Üniversitesi'ndeki törenlerde, Rum Ortodoks Patriği Athenagoras, Ermeni Patriği ve Musevi cemaatinin Hahambaşı da protokolde yer aldılar (altta).

Üniversitesi Fen Fakültesi Konferans Salonu'nda, açılış konuşmasını dönemin Milli Eğitim Bakanı Vekili ile Rektör Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan'ın yaptığı akademik bir anma toplantısı düzenlenir.

Bu toplantıda daha sonra, Prof. Dr. Mükrimin Halil Yınanç, Prof. Dr. Hamid On-

500. Yıl 'armağan kitaplar' bibliyografyasından seçmeler

ARAZ, Nezihe, Mehemmed bin Murad Hân el-Muzaffer Daimâ. Fatih'in Derunî Tarihi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1953

ARTUK, İbrahim - Cevriye ARTUK, Fâtih'in Sikke ve Madalyaları, Belediye Basımevi, İstanbul 1946

AYVERDİ, Ekrem Hakkı, Fâtih Devri Hattatları ve Hat Sanatı, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953

-------, Fâtih Devri Mimarî Eserleri, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953

-------, Fâtih Devri Mimarisi, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953.

AYVERDİ, Samiha, Ebedî ve Manevî Dünyası İçinde Fâtih, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, İstanbul 1953

BABINGER, Franz, Mehmed der Eroberer und seine Zeit, München 1953.

BAYKAL, İsmail Hakkı, Enderun Mektebi Tarihi, I, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953

BAYLAV, Nâşid, Fatih Sultan Mehmed Devrinde Telif, Terceme ve İstinsah Edilen Tıb Eserleri ile İlâçlar, Türkiye Tıbbî Müstahzarat Laboratuvarları Derneği Yayınları, İstanbul 1953

[BELEN, Hakem], Fâtih ve İstanbul'un Fethi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953

BERKİ, Ali Himmet, Büyük Türk Hükümdarı İstanbul Fatihi Sultan Mehmed Han ve Adâlet Hayatı, İstanbul 1953

500 üncü Fetih Yılı Şenlikleri Albümü, (Kapak resmi: Münif Fehim, Fotoğraflar: Müeddep Erkmen), Hadise Yayınevi Neşriyatı, İstanbul [1953]

500 üncü Fetih Yılı Şiirleri, Aydabir Mecmuası Mayıs 1953 ilâvesi, İstanbul 1953

500 üncü Fetih Yıldönümü Hatırası Olarak Hazırlanan İstanbul İçin Şiirler, (Seçen: Murat Uraz), Tan Matbaası, İstanbul 1953

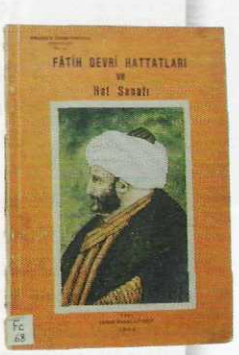
BİLMEN, Ömer Nasuhi, "Surre-i Feth"in Türkçe Tefsiri, İtilâ-yi İslâm ile İstanbul'un Tarihçesi (ve Fethi), İstanbul 1953

ÇAVDARLIOĞLU, Mehmet Şerif, Fatih Sultan Mehmed Hanı Sâni ve İstanbul'un Fethi, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1953

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, İstanbul Fetih Destanı, Varlık Yayınları, İstanbul 1953

DANİŞMEND, İsmail Hami, Fatih'in Hayatı ve Fetih Takvimi, I İstanbul 1953.

--------, İstanbul Fethinin İnsanî ve Medenî

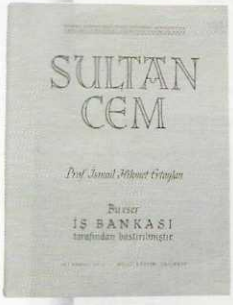
gunsu ve bir öğrenci temsilcisi, konuşmalar yapar. Törenin ardından yine İstanbul Üniversitesi tarafından düzenlenen sergiler açılır.

Üniversitedeki etkinlikler bir hafta boyunca devam eder. Prof. Dr. Schweinfruth, Prof. Mükrimin Halil Yınanç, Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver, Prof. Hilmi Ziya Ülken, Prof. Cemal Tukin, Prof. Albert Gabriel ve Prof. Dr. Halil İnalcık gibi yerli ve yabancı bilim adamları tarafından seminerler yapılır.

500. Fetih Yıldönümü nedeniyle düzenlenen toplantılar, Üniversite dışında da devam ettirilir: Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Aleko Hacopulo, Doç. Faruk Perek Muallimler Birliği'nde; Prof.

Kıymeti, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953
Destanlar İçinde Fatih, (Derleyen: İsmet Zeki Eyüboğlu, Bastıran: İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği), İstanbul 1953
DİRİMTEKİN, Feridun, İstanbul'un Fethi, Belediye Basımevi, İstanbul 1949.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet, Falnâme, İstanbul Fethinin Beşyüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1951
-------, Sultan Cem, İstanbul Fethinin Beşyüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1951
-------, Fatih ve Fütuhatı, I. Cilt: Bizans ve Karadeniz, İstanbul Fethinin Beyşüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953

ÜNSEL [KÜRKÇÜOĞLU]), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1946
GALANTİ, Avram, Fatih Sultan Mehmet Zamanında İstanbul Yahudileri. Les juifs d'Istanbul sous le Sultan Mehmed le Conquerant, İstanbul 1953
GÜRKAN, Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail, İstanbul Üniversitesinin Başlangıcı. Les debuts de l'Université d'Istanbul, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1953
İNALCIK, Halil, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1954
İstanbul. Beşyüzüncü Fetih Yılı Münasebetiyle, (Hazırlayan: M. Eriş), İstanbul 1953
İstanbul Kütüphanelerinde Fatih'in Hususi Kütüphanesine ve Fatih Çağı Müelliflerine Ait Eserler, [Sergi Kataloğ Kitabı], T.C. İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, İstanbul 1953.
İstanbul Üniversitesi Kuruluşu 500. Yılı Vesilesiyle Fatih Devri Neşriyatımız ve Teşhir Olunan Eserlerin Kataloğu, (Hazırlayanlar: Prof. Dr. Süheyl Ünver ve arkadaşları), T.C. İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını, İstanbul 1953
KOÇU, Reşat Ekrem, Fatih Sultan Mehmed. 1450-1481, Güven Basımevi, İstanbul 1953
-------, Türk İstanbul. Cumhuriyetin 500 üncü Fetih Yılı Armağanı, Tarık Uzmen Matbaası, İstanbul 1953
KONYALI, İbrahim Hakkı, Fatih'in Mimarlarından Azadlı Sinan. "Sinan-ı Atik" Vakfiyeleri, Eserleri, Hayatı, Mezarı, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953
MUHAMMED MUSTAFA SAFVET, Kostantiniye Fâtihi Fâtih Sultan Mehmed, (Mütercimi: İsmail Ezherli), Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, Ankara 1953
NICOLO BARBARO, Kostantıniyye Muhâsarası Ruznâmesi 1453, (Çev.: Ş. T. Diler), İstanbul Fetih Derneği Yay., İstanbul 1953
NİRVEN, Dr. Saadi Nazım, İstanbul'da Fatih II. Sultan Mehmed Devri Türk Su Medeniyeti, İstanbul 1953

Hekim, tarihçi ve sanatçı Süheyl Ünver (1898-1986), 1920'den başlayarak Türk tarihi ve kültürü konusunda derin araştırmalar yapmıştır (sağda). Mithat Cemal Kuntay (1885-1956), 'İhtilalci Ali Suavi', 'Namık Kemal', 'İstiklal Şairi Mehmet Akif' gibi önemli biyografilerin yazarıdır (en sağda).

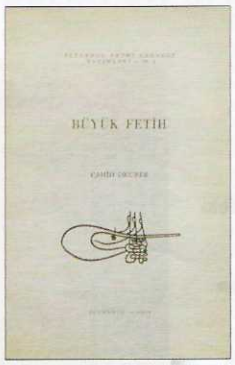

Topkapı Sarayı Kütüphanesi (Fatih Albümü'nden)

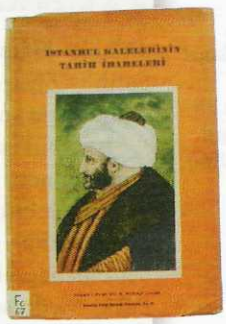
Dr. Süheyl Ünver, İstanbul Kız Lisesi'nde; Mithat Cemal Kuntay ile Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkocağı'nda; İsmail Habip Sevük, Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nda 'Fatih' ve 'Fetih' konulu konuşmalar yaparlar.

500. Yıl, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde de 'Kahramanlık Günü' adıyla düzenlenen toplantıda anılır: Behçet Kemal Çağlar, Nâzım O. Saylan, Samih Nafiz Tansu birer konuşma yaparlar. Yine İstanbul'da, Unesco Türkiye Milli Komisyonu'nda yapılan toplantı, Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın açış konuşmasıyla başlar; bunu Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken ve Prof. Albert Gabriel'in konuşmaları izler; toplantı Peyami Safa'nın Ab-

OKURER, Cahid, Büyük Fetih, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, Ankara 1953.
ORHON, Orhan Seyfi, İstanbul'un Fethi, Beşyüzüncü Yıldönümü İçin, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, Ankara 1953
ÖZ, Tahsin, Topkapı Sarayı'nda Fâtih Sultan Mehmed II ye Ait Eserler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1953
[SEVENGİL], Refik Ahmet, Fatih Devrinde Âlimler, San'atkârlar ve Kültür Hayatı, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul [1953]
ŞEHSUVAROĞLU, Dr. Bedi, İstanbul'da 500 Yıllık Sağlık Hayatımız, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953
ÜNVER, A. Süheyl, Fatih'in Oğlu Bayezid'in Su Yolları Haritası Dolayısıyla 140 Sene Önceki İstanbul, İstanbul Fethinin 500 üncü Yıldönümü Kutlulama Yay., Belediye Basımevi, İstanbul 1945
-------, Fatih, Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı, İstanbul 1946
-------, İlim ve Sanat Bakımından Fatih Devri Notları, Belediye Matbaası, İstanbul 1947
-------, İlim ve Sanat Tarihimizde Fatih Sultan Mehmet, T.C. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1953
-------, Edirne'de Fâtih'in Cihannümâ Kasrı, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953
-------, Fatih Aşhânesi Tevzi'nâmesi, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, Ankara 1953
-------, Fatih Devri İlim ve San'atı ve İçtimaî Tekâmül Hamlelerine Umumî Nazar, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953
-------, İstanbul Fethiyle Kalelerin Manzum ve Mensur Tarih İbareleri, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul 1953
-------, İstanbul'da Sahabe Kabirleri, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, Ankara 1953
-------, Fatih Sultan Mehmed ve Babası İle Oğlu, T.C. İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, İstanbul 1953
-------, Hattat Şeyh Hamdullah ve Fatih İçin İstinsah Ettiği İki Mühim Tıbbi Eser, T.C. İstanbul Üniversitesi Tıb Tarihi Enstitüsü Yayını, İstanbul 1953.
-------, İstanbul'un 500 üncü Yılında Çinili Köşk Tavan Göbeği, İstanbul 1953.
ZORZİ DOLFİN, "1453 Yılında İstanbul'un Muhasara ve Zabtı", (Çev.: Samim Sinanoğlu - Suat Sinanoğlu), Fatih ve İstanbul, I/1 (İstanbul 1953), s. 19-62

İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü etkinliklerinin yanı sıra gerçekleştirilen yayın çalışmaları için yaptığımız gazete ve dergi taraması yanında, M. D. Mercanlıgil ile S. N. Özerdim'in "Fethin 500. Yıldönümü Dolayısiyle Çıkan Eserler" (Belleten, XVII / 67 (1953), s. 413-428) ile Müjgan Cunbur'un "İstanbul'un 500'üncü Fetih Yıldönümü Dolayısiyle Tertiplenen Sergilere, Yapılan Kültür, San'at ve Neşriyat Hareketlerine Dair" (Vakıflar Dergisi, Sayı IV (1958), s. 265-281) başlıklı çalışmalarından yararlanılmıştır.

Meşahirü'ş-Şuara'dan: 'Şair Fatih' (sağda). İstanbul Üniversitesi'ndeki '500. Yıl' kutlamaları, Peyami Safa'nın Abdülhak Hâmid'in "Türbe-i Fatih'i Ziyaret" adlı şiirini okumasıyla başlar (sağ üstte). Süleymani'ye kütüphanesi'nde bulunan Fatih Sultan Mehmed Divanı'ndan bir yaprak (sağda). Kutlamalar çerçevesinde, Beyoğlu Kız Sanat Enstitüsü öğrencileri de bir '500. Yıl' sergisi açarlar (sağ altta).

dülhak Hâmid'in "Türbe-i Fatih'i Ziyaret" adlı şiirini okumasıyla son bulur.

İstanbul'un 500. Fetih Yıldönümü'nde, kentin değişik yerlerinde birçok sergi de açılır: İstanbul Üniversitesi'nin Şehzadebaşı Kuyucu Murad Paşa Medresesi, Profesörler Evi ve Tıp Tarihi Enstitüsü'nde düzenlediği "Fetih Devrine Ait Resim ve Fotoğraf Sergisi", "Fatih Devri Yazma Kitapları Sergisi" ve "Fetih Devri İlim ve San'atına Ait Vesikalar Sergisi" bunlar arasındadır...

Fatih döneminde inşa edilmiş olan 'Çinili Köşk' de yine bu kutlamalar çerçevesinde restore edilir; burada, 29 Mayıs 1953'te bir 'Fatih Müzesi' açılır.

Bu arada, Darüşşafaka Cemiyeti, Yapı Kredi Bankası'nın yardımıyla Fatih'in portresini çoğaltır, Fatih altınları ve hatıra pulları bastırılır...

Fetih gününde, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Konferans Salonu'nda yapılan toplantı da anmaya değer bir etkinliktir: Fakülte Dekanı Prof. Dr. Şinasi Altundağ'ın konuşmasıyla başlayan toplantıda, daha sonra Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, Prof. Dr. Osman Turan ve Prof. Dr. Halil İnalcık birer konuşma yaparlar.

Başta İstanbul Üniversitesi, İstanbul Fethi Derneği, İstanbul Belediyesi, Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Tarih Kurumu olmak üzere, pek çok kamu kurum ve kuruluşlarıyla özel yayınevleri, o günün olanakları çerçevesinde, birçok eser yayımlar...

Bu armağan kitapların yayını, 1945 yılında başlamış ve 1953'te, '500. Yıl' kutlanmaya başlandığında, bu yayınlar önemli bir sayıya ulaşılmıştır...

Bizans Tetkikleri Kongresi

500. Yıl kutlamalarından iki yıl sonra, 1955'in 15 Eylül'ünde İstanbul'da yapılan 10. Uluslararası Bizans Tetkikleri Kongresi (Les Études Byzantines) anısına, o günlerde PPT, bir pul serisi basar. Dört puldan oluşan serinin ilk üçünde İstanbul surları *(en üstte)*, Ayasofya ve Sultanahmet Meydanı gibi, kent görüntüleri, dördüncüsünde ise İstanbul'un 1422'deki durumunu resmeden bir gravür yer alır *(üstte)*.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

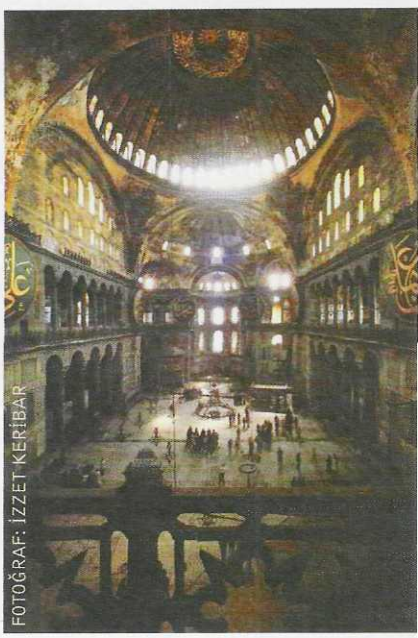
Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

İstanbul'da yaşayan Fatih

Fetih'ten 550 yıl sonra bugün, Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı'nın en parlak devirlerinin bir simgesi olarak yaşamaktadır. Ama bir de İstanbul'da, kentin bir parçası olarak yaşayan Fatih vardır.

FOTOĞRAF: İZZET KERİBAR

BUĞRA TOKATLI

Fatih Sultan Mehmed, Gebze'de 'Hünkâr Çayırı' adı verilen yerde ölür. Nasıl öldüğü hâlâ tartışmalıdır. Ancak yüzyıllar sonra bugün, Fatih arkasında bıraktıklarıyla yaşamaya devam etmektedir. Ayrıca İstanbul'un bugününde de Fatih, kentin bir parçası olarak yaşamaktadır.

Neler bırakmıştır bize? En başta İstanbul'u elbette... Dünya âlem, her şeye ve yüzyılların bütün tahribatına rağmen, bu kentte yaşamanın bir ayrıcalık olduğunu bilir...

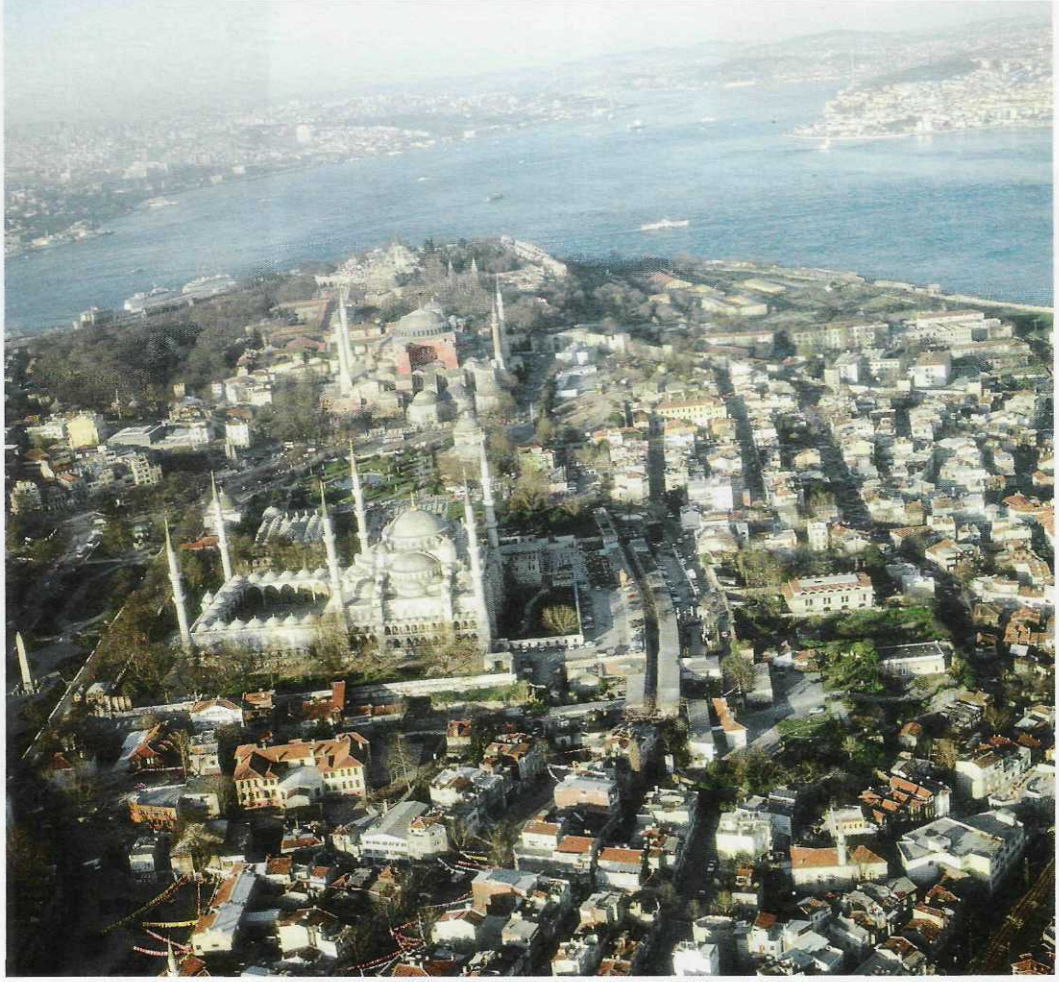
Gerilere dönersek, II. Mehmed, İstanbul'u fethettiğinde, 'Ebulfeth', yani 'Fethin Babası' ve 'Fatih' unvanlarını alır. Özellikle 'Fatih' unvanı, halk arasında hemen benimsenir... Bugün Türkiye'de, erkek çocuklara en çok verilen isimlerden biridir 'Fatih'... Kentin yaşamında da bu ad, İlkinci Boğaz Köprüsü'nden, üniversitesine, birçok kurum ve mekânda hükmünü sürdürür.

İstanbul, 1204'teki Latin istilasından sonra, eski parlaklığını kaybeder. Fetih sırasında, kentin nüfusu 40-50 bin civarındadır. Fatih, İstanbul'u aldığında, imparatorluğuna yakışır bir başkent yapmak için kolları sıvar. Kentten kaçan Rumlar'ı geri çağırır. Ermeni ve Yahudileri, İstanbul'a yerleşmeleri yolunda teşvik eder.

Hepsinden önemlisi, Anadolu'nun farklı yörelerinden Türkleri kente getirterek iskân ettirir. Nüfusu artan İstanbul, imar faaliyetlerini ve ticareti canlandıran girişimler sonucunda, eski parlaklığına kavu-

Fatih Cami ve külliyesi (sağda). Fatih Camii'nin içi (sağ üstte).

FOTOĞRAF: ORHAN DURGUT

Kuşbakışı 'Tarihi Yarımada': Ayasofya ile Sultanahmet camileri karşı karşıya (solda). Fatih'in Bozdoğan Kemeri civarındaki heykeli (altta).

şur. Kent, 16. Yüzyıl'da Avrupa'nın en büyük merkezi haline gelir.

İstanbul'da Türk kimliği, Fatih döneminde oluşur. Sultan II. Mehmed, gerek kendisinin gerekse, yine onun teşvikleriyle, çevresindekilerin yaptırdıkları eserlerle kentin donatılmasını izler.

KENTTE 'TÜRK KİMLİĞİ'

1459 yılında, devletin ileri gelenlerini toplayan Fatih, onlara İstanbul'un herhangi bir yerinde kendi adlarıyla anılacak bir bölge seçmelerini ve orada cami, han, hamam ve pazar yeri inşa etmelerini ister. Onun bu emrinin ardından İstanbul'un her bölgesi bayındır bir hale gelir; yepyeni eserlerle donatılarak bir Türk beldesi için gerekli alt yapı hazırlanır.

Bu dönemde Sur içinde 163, Kasımpaşa'da 5, Galata'da 5, Boğaziçi'nde 6 ve Üsküdar'da 5 cami yapılır. Yine aynı dönemde, medrese sayısı 21'i bulur. Ayrıca 32 hamam, 4 saray, 7 aşhane, 10 han ve kervansaray, 28 çarşı yapılır. Bugün bunların yarıdan fazlası, ayakta değildir...

Fetihten 25 yıl kadar sonra, İstanbul'un nüfusu 60-70 bin civarındadır ve İstanbul yakasıyla Galata kesiminde 18 bin civarında konut ve dükkan vardır. Bunlardan 9 bini Müslümanlara aittir.

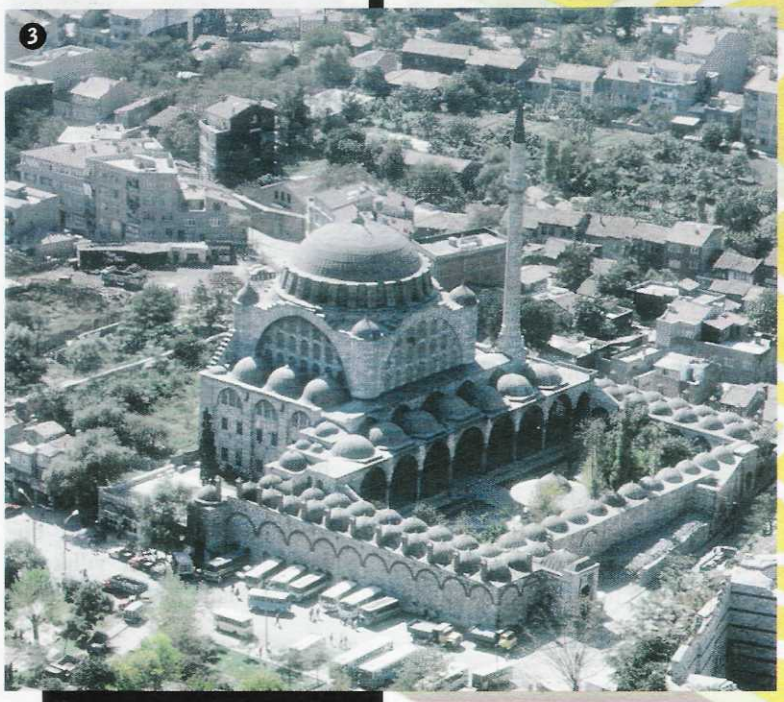
Fethin ardından, bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerde, bir yıllık bir sürede, daha sonra 'Eski Sa-

FOTOĞRAF: VURAL YAZICIOĞLU

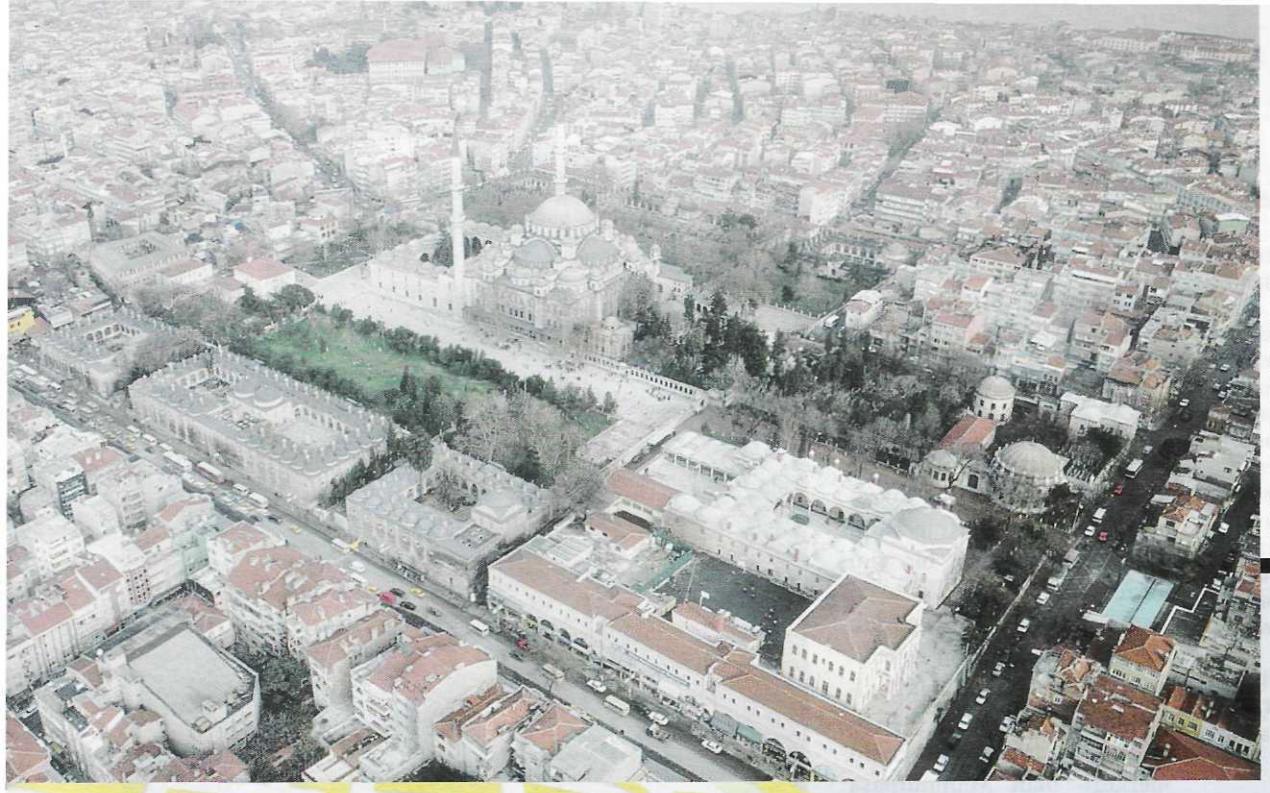

Fatih: Şehir içinde şehir

Yahya Kemal, 'Türk İstanbul' adlı makalelerinden birinde, Fatih Sultan Mehmed dönemini bize aktarırken, Fatih semtinin de o devirde "adeta şehir içinde bir şehir" olduğunu dile getirir. İşte bugünün Fatih'inden görüntüler: 1. Fatih Camii'nden Haliç; 2. Kuşbakışı Fatih Cami ve külliyesi; 3. Mihrimah Sultan Cami ve külliyesi; 4. Kuşbakışı Bozdoğan Kemeri ve Haliç; 5. Fatih İtfaiye Binası; 6. Eyüp Camii'nin girişi; 7. Fatih Belediye binası.

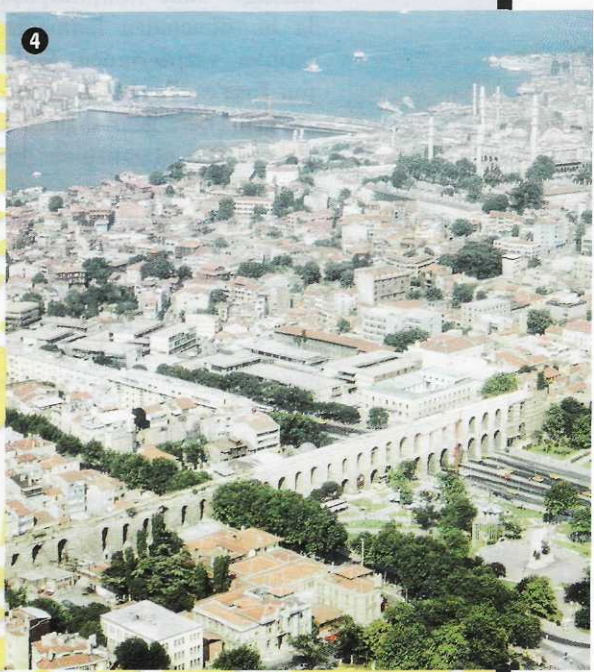
FOTOĞRAFLAR: ORHAN DURGUT

FETHİYE CADDESİ
MANSASIZADE CAD.
KURTAĞA ÇEŞMESİ CAD.
Camiçeşmesi Yokuşu
HASAN FEHMİ PAŞA CAD.
YAVUZ SELİM CADDESİ
HALİÇ CAD.

FATİH SEMTİ

MACAR KARDEŞLER CADDESİ
İSLAMBOL CAD.
BALİPAŞA CADDESİ
AKDENİZ CAD.
MIHÇILAR CADDESİ
HALICILAR CADDESİ
SOFULAR TEKKESİ CADDESİ
İTFAİYE CADDESİ
ATATÜRK BULVARI
C. YENER TOSYALI CAD.

4

6

7

Fatih'in (sağ sayfada) yaptırdığı Rumelihisarı ve "Fatih Sultan Mehmet Köprüsü" diye anılan İstanbul'un ikinci Boğaz köprüsü (sağda). Haliç'e, Boğaz'a ve Marmara Denizi'ne hâkim konumuyla 600 bin metrekarelik alana yayılan Topkapı Sarayı da Fatih'in eseridir (altta). Yine Fatih'in yaptırdığı Çinili Köşk (sağ altta).

ray' diye anılacak olan saray yapılır. Ancak 15 yıl burada yaşayan Fatih, zeytin ağaçlarıyla dolu Sarayburnu'nun güzelliğine dayanamayarak, burada bir saray yapılmasını ister. Uzun süren bir inşaat döneminden sonra, 1478 yılında bu yeni saray tamamlanır.

Bugün, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin karşısında yükselen Çinili Köşk de bir Fatih dönemi eseridir ve bir çini müzesini barındırır.

İstanbul'un hâlâ en parlak alışveriş merkezi olan Kapalıçarşı da bize Fatih'in bir hediyesidir.

Bugün 'ucuz alışverişin merkezi' olan Mahmutpaşa da bu dönemden kalmadır. Fatih'in vezirlerinden Mahmut Paşa'nın bu bölgede yaptırdığı eserlere gelir sağlamak maksadıyla oluşturulan bu çarşı, onun adını taşır.

Fatih'in İstanbul'un fethinden kısa bir süre önce İstanbul Boğazı'nı kontrol etmek için yaptırdığı Rumelihisarı, o dönemden kalma en önemli mekânlardan biri olarak, hem Boğaziçi'ni taçlandırır hem de İstanbul'un simgeleri arasındadır.

FOTOĞRAFLAR: ORHAN DURGUT

İstanbul'da, eski dönemlerin tabiriyle 'sur içinde', zamanın bütün tahribatına rağmen, hâlâ geçmişten bir şeyler taşıyan bir semt vardır: Fatih... Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı cami ve külliye bu semte de adını verir.

İstanbul kuşatması sırasında mezarı bulunan sahabeden (HZ. Muhammed'in meclislerinde ve konuşmalarında bulunan kişilerden) Eyüb el-Ensari adına yaptırılan cami, mukaddes bir yer sayılan bu bölgede, yeni bir semtin oluşumuna yol açar: Eyüp... İstanbul'un bu semti de zamanla, bütün İslâm dünyasında, Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra, kutsal sayılan bir ziyaret yeri olur.

İstanbul'un birçok semti,

Fatih dönemi devlet adamlarının adlarını taşır. Hasköy ise İstanbul'un fethi sırasında padişahın otağını buraya kurmasından dolayı böyle anılır.

Zeyrek, Vefa, Unkapanı, Cankurtaran, Mercan, Simkeşhane, Edirnekapı, Topkapı, Odun Kapı, Yedikule, Bebek, Kumkapı, Ahırkapı, Azapkapı gibi birçok semt ismi de o dönemden anılar taşır.

İstanbul'a Fatih döneminde getirilerek yerleştirilen Türkler, geldikleri bölgelerin isimlerini, iskân edilen bölgelere de vermişlerdir: Aksaray, Çarşamba gibi...

Bütün bunların ötesinde Fatih dönemi, Osmanlı'da devlet yönetiminin, edebiyatın, mimarinin, eğitim kurumlarının olgunlaştığı dönemdir.

Osmanlı İmparatorluğu, gerçek anlamda bir imparatorluk olarak Fatih döneminde kurulmuştur. Bu nedenle, devlet geleneği açısından da Türkiye'ye bu dönemden önemli bir miras kalmıştır. ■

Fatih'e dayanan İstanbul Üniversitesi

Ülkemizin en eski ve en büyük yüksek öğrenim kurumu olan İstanbul Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethiyle birlikte hayat bulur.

FAHAMETTİN BAŞAR

Fatih, İstanbul'u fethettiği zaman, kentin en büyük mabedi olan Ayasofya'yı camiye çevirir ve burada, 1 Haziran 1453 tarihinde kıldığı Cuma namazından sonra, hocaları saydığı bilim adamı ve müderrislere, "Yarın Ayasofya'da derse başlayın" der.

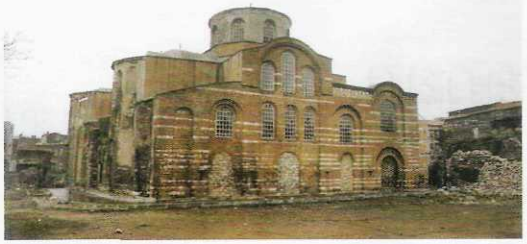
Fatih'in bu arzusu derhal yerine getirilir ve ertesi gün, Ayasofya çevresinde bulunan odalar, dershane haline getirilerek eğitime başlanır.

Fatih, hocası Molla Hüsrev'i bu yüksek okulun ilk müderrisi tayin eder; daha sonra şehrin ilk kadısı olan Molla Hızır Bey Çelebi de Ayasofya Medresesi'nde ders veren ilk müderrisler arasında yer alır. Dolayısıyla, İstanbul Üniversitesi'nin temelinin, İstanbul'un fethiyle birlikte atılmış olduğu söylenebilir...

Kısa bir süre içinde, Zeyrek Medresesi'nin de kurul-

Yıl 1929: Darülfünun öğrencileri bir konferanstan çıkıyorlar (üstte). Fatih, yakın çevresindeki bilim adamlarıyla birlikte (altta).

Pantokrator Manastırı (üstte). 1900'lü yılların başında Fatih Cami (sağda). 1933 başında Darülfünun, 'İstanbul Üniversitesi' oluyor (en sağda). Fatih'in sadrazamı Mahmud Paşa (sağda).

masıyla, İstanbul'da yüksek öğrenim daha da gelişir. Latinlerin istilası sırasında 1204'te, 'karargâh' olarak kullanılmış olan Pantokrator Manastırı'nın altlı üstlü 50 odasına yerleştirilen öğrencilere, Molla Zeyrek Mehmedî müderris tayin edilir; daha sonra Molla Ali Tûsi, Hocazâde, Molla Abdülkerim gibi hocalar da burada ders verirler. Fatih Sultan Mehmed, zaman zaman Sadrazam Mahmud Paşa ile birlikte Ayasofya ve Molla Zeyrek medreselerine gelerek, bizzat kendisinin belirlediği müderrislerin derslerine katılır; huzurunda bilimsel tartışmalar yapılmasını teşvik eder.

Fatih döneminin asıl üniversitesi ise, padişahın İstanbul'un yedi tepesinden biri üzerine yaptırdığı ve sonradan kendi adıyla anılan Fatih Camisi ve Külliyesi içinde yer alan medreselerdir.

Fatih Camisi ve Külliyesi, aynı zamanda büyük bir eğitim merkezi olarak inşa edilir. Zeyrek Medresesi öğrenci ve hocaları, Fatih Külliyesi'ndeki Semâmiye (Sahn-ı Semân) Medresesi'ne nakledilirler. Dönemin önde gelen bilim adamları burada ders vermeye başlarlar ve bu okul, döneminin en yüksek eğitim kurumu haline gelir.

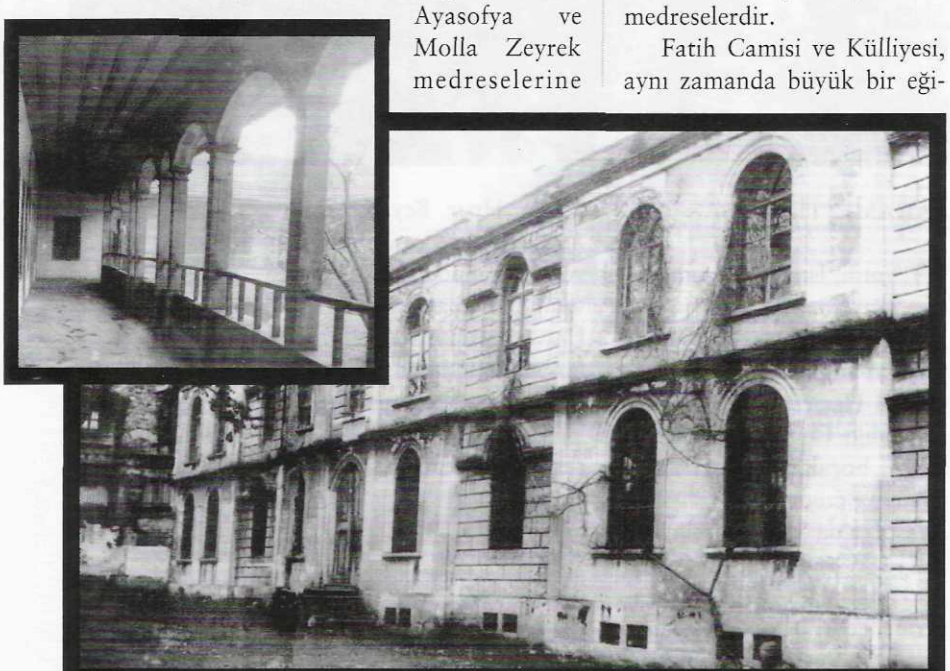

Bu dönemde, Molla Hüsrev fıkıhta, Molla Güranî tefsirde ve Hocazâde de kelamda; bütün İslâm dünyasının tanıyıp saygı duyduğu en büyük bilimadamları olurlar.

Ayasofya, Zeyrek ve Fatih medreselerinde eğitimini sürdüren İstanbul Üniversitesi, *Fatih'den sonraki hükümdarlar* döneminde gelişimini tırmandırır.

Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreselerinde, branşlaşmaya da gidilerek farklı bilim dallarında ihtisaslaşma gerçekleştirilir...

Osmanlı'nın son yıllarında, 'Medrese'den 'Dârülfünun'a, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da Dârülfünun'dan 'Üniversite'ye geçilir.

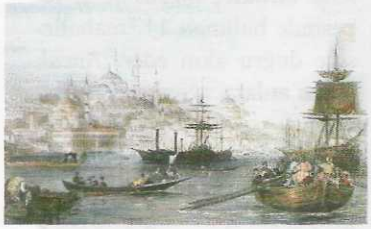
Fatih'in kurdurduğu Ayasofya Medresesi

Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı Ayasofya Medresesi'nin 1930'ların başındaki durumu *(üstte)*. Bu medresede, başta Ali Kuşçu olmak üzere, Molla Hüsrev ve Mehmed Bin Feramürz gibi bilim adamları müderrislik yapıyorlardı. Sultan II. Mahmud döneminde onarılan medrese, 1924 yılına kadar hizmet verdi.

"Şehr-i İstanbul"un internet adresleri

550 yıl önce kapılarını Fatih Sultan Mehmed'e açan yedi tepeli İstanbul'a, bir de sanal dünyadan bakalım...

Eski İstanbul görüntüleri

Aşağıdaki adresler, İstanbul'un *'eski yüzünü'* biraz daha yakından tanımak isteyenler için... 'Abdullah Freres'den 'Sebah & Joaillier'e, 19. Yüzyıl İstanbul'unun önemli fotoğrafçılarının objektiflerinden yansıyan görüntüler, bize, İstanbul'un 'eski yüzlerini' yansıtıyor. Burada, Thomas Artus, Thesaurus, William H. Bartlett gibi sanatçıların 'İstanbul' konulu gravürlerini ve fonunu İstanbul'un süslediği eski kartpostalları da bulabilirsiniz.

http://mitglied.lycos.de/arifoktay/index.htm
www.websektor.com/istanbul/eski.htm
http://millennium.fortunecity.com/rugrats/361/
www.exploreistanbul.com/photogallery.asp?search=oldies
www.lib.uchicago.edu/e/su/mideast/photo/Bogaz.html

Fatih ve Bellini

Fatih Sultan Mehmed'i akıllara kazıyan en önemli etkenlerden biri de onu profilden gösteren tablosudur *(solda)*. Sanat tarihiyle uğraşan bir kişi, bu tablonun ressamı Gentile Bellini'nin *(üstte)* hayatı ve eserlerine yönelik bir çalışma yapmış. Her ne kadar içeriği, Fatih'i ve Osmanlı yaşantısını anlamaktan uzak olsa da, *'www.abcgallery.com/list/2001july16.html'* dışarıdan bakan bir gözden, ressam hakkında ilginç bilgilerin edinilebileceği bir adres... İstanbul'la ve Fatih Sultan Mehmed'le ilgili bilgiler içeren diğer web adresleriyse şöyle sıralanıyor:

www.osmanli700.gen.tr/padisahlar/07index.html
www.theottomans.org/turkce/sultanlar_harem/mehmet2.asp
www.metmuseum.org/toah/ht/08/eusb/ht08eusb.htm
www.bigglook.com/biggistanbul/eskiist/hangi.asp

İstanbul'un efsanevi yaşamı...

Kültür Bakanlığı resmi sitesinin içinde, İstanbul ve Türk Mitolojisi üstüne araştırma yaptığınızda karşınıza birbirinden ilginç sonuçlar çıkıyor. *'www.kultur.gov.tr/portal/tarih_tr.asp?belgeno=6645'* adresinde, İstanbul'un alınmasından önce ve alınmasından sonrasına dair onlarca mitolojik destan, biraz da devletin resmi kaynaklarına (ders kitaplarına) yansıdığı haliyle internet sitesine yansımış. İstanbul'un efsanevi yaşamını yabancı dostlarınıza aktarmak isterseniz bu adresi kesinlikle pas geçmeyin. *'www.kumkapikumkapi.com/cemberlitas.asp'* adresinde de, Çemberlitaş'a ve başka İstanbul mekanlarına dair ilginç efsanelere ulaşabilirsiniz.

Bizans'ın mirası Ayasofya...

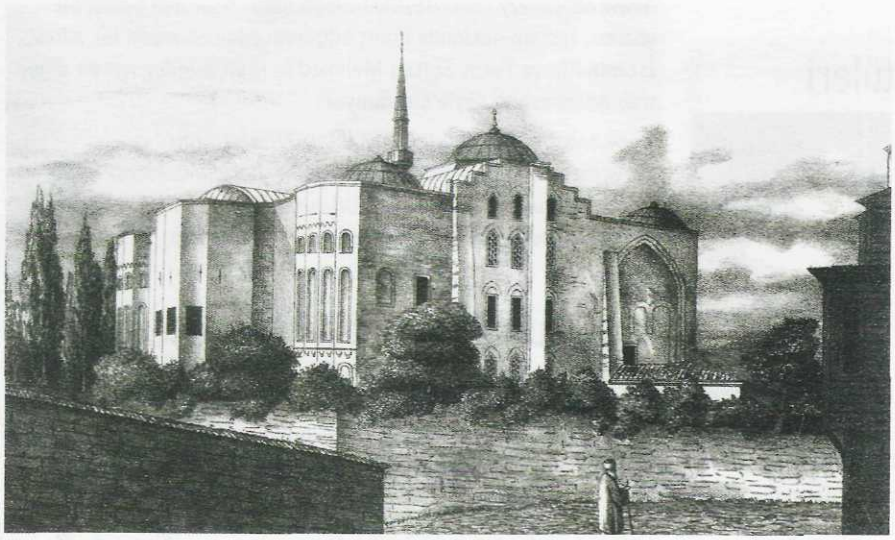
'Dünyanın Yeni 7 Harikası' sıralamasına aday eserler arasında yer alan; 916 yıl kilise, 481 yıl cami olarak kullanılan ve 1935'ten bu yana da müze olarak tarihi işlevini sürdüren Ayasofya (Hagia Sophia), Bizans'ın, İstanbul'a miras bıraktığı en önemli eserlerden biri olarak değerlendiriliyor. İhtişamı, büyüklüğü ve işlevselliği yönünden ilk ve son ünik (bir eşi daha olmayan) uygulama olarak görülen Ayasofya; dünya mimarlık tarihinin günümüze kadar ayakta kalmış en önemli anıtları arasında yer alıyor. Uzun tarihi boyunca pek çok deprem, yangın ve isyan atlatan ve bugünkü yapısına 537 yılında kavuşan Ayasofya'ya, *'www.new7wonders.com/voting.php'* adresini kullanarak oy verebilirsiniz... Aşağıdaki adreslerde de, İstanbul'un kalbinde parlayan bu mimari esere dair pek çok bilgi bulabilirsiniz...

www.gbg.bonet.se/osmanli/kultur/eserler/ayasofya.htm
www.mccullagh.org/theme/ayasofya-istanbul-jan02.html
www.princeton.edu/~asce/const_95/ayasofya.html
www.greatbuildings.com/buildings/Hagia_Sophia.html
http://gbgm-umc.org/umw/bible/procopius.stm
www.focusmm.com/civilization/hagia/welcome.htm
www.byzantines.net/epiphany/hagiasophia.htm

İstanbul'un fetih efsanelerine bir katkı

Azize Teodosia'nın gülleri

Haliç'teki eski bir Bizans kilisesinin 'Gül Cami' adıyla camiye dönüştürülmesinin farklı öyküleri vardır ve bunlardan her biri bize, İstanbul'a ilişkin çok değişik tatlar verebilir.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Efsaneleriyle ünlü bir kent İstanbul. Nasıl olmasın ki, yüzyılları ardında bırakan bir kentte tarih, çoğu kez efsanelerle beslenir. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından alınması sırasında da birçok efsane yaratılmış ve bunlar yüzyıllar boyunca kulaktan kulağa, kitaptan kitaba taşınır olmuş. Bunlardan biri de Gül Camii'nin isimiyle ilgili olanı...

Haliç kıyısındaki Gül Cami efsanelerine geçmeden önce, semtin tarihine bir göz atalım. Unkapanı Köprüsü'nün yanından, Kadir Has Üniversitesi (eski Cibali Tütün Fabrikası) olan görkemli binanın önünden, deniz kıyısından yürümeye başlıyoruz. Haliç surlarının kalıntılarını izleyerek önce Cibali Kapısı'na geliyoruz.

Fatih'in askerlerinden 'Cebe Ali' isimli bir derviş, karşı kıyıdan elindeki postu denize atıp üzerinde yürüyerek yanındaki askerlerle birlikte, Bizans'ın 5. tepesinde bulunan 11. mahallesine doğru akın eder. Ancak bizim anlatacağımız efsane bu değil.

Cibali Kapısı'nı ardımızda bırakarak Yeni Ayakapı'ya geliyoruz. İçeri doğru kıvrılıp Şerefiye Sokağı'na girdiğimizde, büyük Gül Cami ile karşı karşıyayız. Kurulduğu alana oranla, eski Bizans kiliselerinin en görkemlilerinden biri olan bu kilisenin adı ve tarihi hakkında çok farklı bilgiler vardır.

Kilisenin 'Aya Eufemina' isimli bir Azize adına I. Basileios (867-886) döneminde yaptırılmış olduğu ve 13. Yüzyıl sonlarında 'Aya Teodosia' adını almış olduğu savı, en yaygın kabul görenler arasındadır.

İkonoklazma (Tasvirlerin Kırılışı) döneminin başlangıcı

1877 tarihli bir gravürde Gül Cami (üstte). Cibali'deki Gül Camii'nin bugünkü görüntüsü (sağda).

olan 726 yılında, Bizans'ın imparatorluk sarayı olan Büyük Saray'ın yakınındaki Halke kapısı üzerinde bulunan İsa ikonu indirilirken, buna karşı çıktığı için öldürülen Teodosia isimli kadın, azize olarak kabul edilir. Ve cesedi Aya Eufemina Kilisesi'ne konulur.

Bir süre sonra kilise artık Azize Teodosia'nın ismiyle anılmaya başlar. Halk, Azize Teodosia'nın kutsal kalıntılarının ziyaret etmenin şifa verdiğine inanır. Ünü yayılan kilise çarşamba ve cuma günleri hacıların şifa aradıkları mekânlardan biri olur.

Gelelim, Aya Teodosia Kilisesi'nin nasıl olup da Gül Camii'ne dönüştüğü sorusuna... Yine efsaneye başvuracağız:

Fetih günü yani 29 Mayıs 1453, Azize Teodosia'nın isim günüdür. Halk kuşatma altındaki kentin kurtuluşu için dua etmek üzere kiliseyi doldurur. Sabaha kadar mumlar ve günlükler eşliğinde dua edilir. Kilise güllerle donatılmıştır.

Sabahın ilk ışıklarıyla başlayan hücum sonucunda, kente giren Yeniçeriler, yollarından başlayarak güllerle donatılmış bir kiliseyle karşılaşırlar; daha sonraları kilise camiye çevrilince de 'Gül Cami' adını alır.

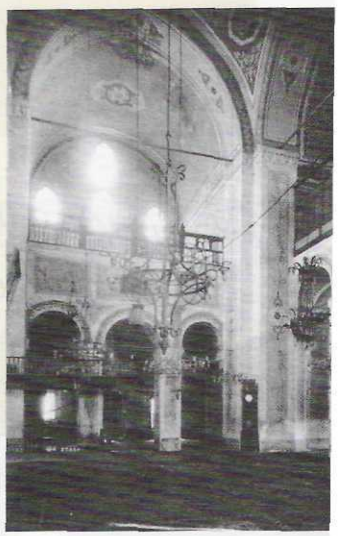
'Gül Baba' isimli bir ermişin camiyi yaptırdığı ve yatırının da caminin içinde olduğu yolunda bir söylence de vardır. Bir başka efsane de caminin içinde son Bizans İmparatoru XI. Konstantinos Dragazes'e ait mezarın bulunduğu yolundadır.

Elbette bütün bunları doğrulayacak hiçbir kanıt yok. Gelelim bir başka kesin olmayan bilgiye, kilisenin camiye çevrildiği tarihe: Genellikle, caminin II. Selim döneminde (1566-1574) yaptırıldığı ileri sürülür. Ancak Bizans ve Osmanlı sanatı tarihçisi Semavi Eyice'ye göre kilise, 1499'da camiye çevrilmiştir. Caminin tarihiyle ilgili 'Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi'nde şu satırları yer verir Semavi Eyice: "... Halbuki, çeşitli vakıf kayıtlarından gayet açık surette öğrenildiğine göre, 5 Cemaziyülâhır 895 / 26 Nisan 1499'da camiye dönüştürme çalışmalarına başlanmış ve işler altı ayda bitirilmiştir. 953 / 1546 tarihli Vakıflar Tahrir Defteri'nde de 'Cami-i Gül' olarak yer aldığına göre, kilisenin II. Selim zamanında cami yapılmış olması inandırıcı değildir." ■

'Gül Cami' adı nereden geliyor?

Kimi tarihçilerin yayınlarında Gül Camii'ne ilişkin ilginç ayrıntılar da vardır. İnciciyan '18. Asırda İstanbul' kitabında camiden söz ederken, kilise iken Aya Theodosia veya Aya Theodora adını taşıdığını belirtir; Latin Dominiken keşişlerinin eline geçerek bakire Rosario'ya izafeten 'Sancta Rosario' olarak adlandırıldığını ve 1629'a kadar Latinlerin elinde kaldığını yazar. Yine bir Ermeni tarihçi, Kömürcüyan da '17. Asırda İstanbul Tarihi' kitabında, 'Gül Cami' adının bakire Rosario'dan geldiğini zaten kilisenin de 'Sainte Marie de Rosaire' adıyla 1629'a kadar, Dominiken papazlarına ait bir Latin kilisesi olduğunu yazar... Ali Saim'in 1933'te yayımlanan 'İstanbul ve Eski Eserleri'nde de, Gül Camii'ne ilişkin bilgilere rastlıyoruz.

Gül Camii'nin bugünkü ve 1900'lerin başından kalma iki ayrı görüntüsü (sol üstte ve solda).

Yahya Kemal'e
Vedâ
Abdülhak Şinasi
Hisar
Hilmi Kitabevi,
1959, İstanbul

Yahya Kemal İçin
H. Vehbi Eralp
Yahya Kemal'i
Sevenler Cemiyeti
Neşriyatı, 1
Doğan Kardeş
Yayınları, 1959,
İstanbul

Yahya Kemal'in
Hâtıraları
N. Sami Banarlı
İstanbul Fetih
Cemiyeti Yahya
Kemal Enstitüsü
Neşriyatı, 2
1960, İstanbul

Bütün Cepheleriyle
Yahya Kemal
Hayatı, Hâtıraları,
Şiirleri
Hilmi Yücebaş
Aka Kitabevi,
1962, İstanbul

Kendi Gök
Kubbemiz
Yahya Kemal
İstanbul Fetih
Cemiyeti Yahya
Kemal Enstitüsü
Neşriyatı, 4
Baha Matbaası,
1963, İstanbul

Yahya Kemal'in okudukları: Şiir ve tarih kitapları

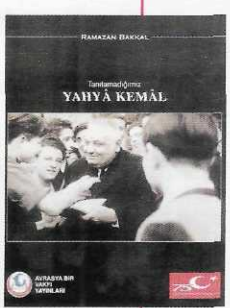
Varşova'da, Madrid'de (1926-1931) diplomat olarak görev yapan şair, Polonya ve İspanya tarihi üzerine 20. Yüzyıl başlarında yayımlanmış belli başlı kitapları okuduğu gibi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya tarihlerine de ilgi gösterir. Osmanlı'nın bu güçlü komşularının geçmişi, dile olduğu kadar, tarihe de önem veren şairi yakından ilgilendirir... Bu arada, André Maurois'nın İngiliz şairi Byron'a ilişkin monografisini ya da hayranı olduğu 19. Yüzyıl Fransız şairlerinden Baudelaire'in 'Elem Çiçekleri'ni okuduğu kadar, Yahya Kemal, çağdaşı Fransız şairlerini, örneğin bir Apollinaire'in şiirlerini de başucundan ayırmaz...

40. ölüm yıldönümü anısına: 'Süleymaniye'de Bayram Sabahı'

Cumhuriyet'in '75. Yıl' kutlamalarının yapıldığı 1998, Yahya Kemal'in de 40. ölüm yıldönümüdür. O yıl şair için, gerçekten bir 'kadirbilirlik' yılı olur. Beşir Ayvazoğlu, "Eve Dönen Adam Yahya Kemal"i; Konur Ertop, "Mektepten Memlekete Yahya Kemal"i; Prof. Dr. Kazım Yetiş, "Yahya Kemal İçin Yazılanlar"ı; Dr. Sait Başer "Yahya Kemal'de Türk Müslümanlığı"nı yayımlarlar. Tuncay Öztürk ise "Süleymaniye'de Bayram Sabahı" adlı dokümanter bir kısa film çalışması gerçekleştirir. Bu arada, Avrasya Bir Vakfı da şairin yapıtlarından seçmeler içeren, ayrıca ilginç fotoğraflara yer veren bir albüm yayımlar.

Tanıtamadığımız Yahyâ Kemâl
Yay. Haz.: Ramazan Bakkal
Avrasya Bir Vakfı Yayınları, 5
1998, İstanbul

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Yahya Kemal kitapları geliyor!

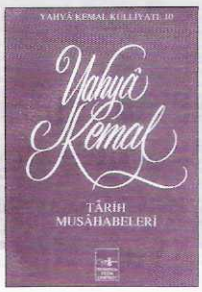
Bu 'Özel Sayı' için, 'Kitap' sayfalarımızda da bir özellik yaratmayı ve Yahya Kemal'e yer vermeyi düşündük. Çünkü 'Fetih' ve 'Fatih' deyince, Yahya Kemal'siz bir adım atmak, olmazdı. Ama Yahya Kemal'in şiir ve makalelerini bir başka sayımıza saklayarak bu ay, Yahya Kemal olayını 'en acılı noktasından' kucaklayalım dedik... Bu nokta, bir 'Yahya Kemal Külliyatı'nın yaygın bir kitaplaşmaya dönüşememiş olmasıydı... Hoş, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin bu alanda, eskiye dayanan çabaları vardı; ama Yahya Kemal'in 'bütün eserleri' türü bir girişim ortada yoktu... İşte bu yüzden, yerimizin yettiği kadarıyla, 'Yahya Kemal kitapları'na sayfa ayıralım dedik. İyi ki de demişiz; güzel rastlantılar, arayış içinde olanları mükafatlandırır... Sayfalarımızı yaparken son anda karşımıza, Yapı Kredi Yayınları'nın projesi çıktı. Biz sayfamızı yaptık; Yahya Kemal'i anmış ve hatırlatmış olduk. Ama bu sayfanın baş köşesine oturan haber de, Yapı Kredi Yayınları'nın 'İstanbul Fetih Cemiyeti' ile birlikte gerçekleştirmeye başladığı proje oldu: Yahya Kemal'in bütün eserleri art arda geliyor! 1903'te gittiği Paris'ten 1912'de yurda dönüp, dünyanın ve Türkiye'nin bu en civcivli günlerinde Türk Ocağı çevresine katılan *(alttaki fotoğrafta, Yahya Kemal en solda, Ali Fuat Paşa, Rauf Bey, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp ile)* şair, ulusçuluk akımına bağlı çağdaşlarıyla birliktedir. Edebiyat konferansları verir; dil ve tarih konularında makaleler yazar. Dönemin yenilikçi edebiyatında, en güçlü şairlerden biri olur... 1950'lerden bu yana, Yahya Kemal'in günümüz beğeni çizgisinin dışında kaldığını düşünenler olmuştur. Bunların bir bölümü, Türkçe'nin geçirmekte olduğu dönüşümlere, bir bölümü de toplumsal dönüşümlere parmak basarak, Yahya Kemal'in 'eskidiğini' vurgulamak isterler. Evet; Türkiye de dünya da değişiyor. Ama Yahya Kemal, yerli yerinde duruyor. Yeter ki biz, neyi nasıl değerlendireceğimizi bilelim!

Aziz İstanbul
Yahya Kemal
1000 Temel Eser Dizisi
MEB Devlet Kitapları, 1969, İstanbul

Yahyâ Kemal
Târih Musâhabeleri
İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, 10
Özal Matbaacılık, İkinci Baskı, 1991, İstanbul

Doğumunun Yüzüncü Yılında
Yahya Kemal Beyatlı
Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 72
Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, Ankara

İki dönem arası bir yaşam öyküsü

Konur Ertop, iki farklı dönemin, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet yıllarının Yahya Kemal'ini, 'mektep' (kuramsal bilgi) ve 'memleket' (yurt gerçekleri) ikilemi çerçevesindeki yaşam öyküsü içinde bize aktarır. Paris'e tutkun, Fransız kültürünün kıvrımlarına girebilmiş bir Yahya Kemal'in, orada gördüklerinin bir taklitçisi olmaktan nasıl kurtulmaya çalıştığını örgüler kitabında... Türkçe'ye, anadiline gösterdiği özen ve tarih bilinci şaire, kitlelerden kopuk seçkinci aydınlardan farklı bir yol gösterir... Yahya Kemal, 'tarih şuuruna' büyük önem verir; medreselerde tarih okutulmamış olmasını tayin edici bir eksiklik olarak yorumlar; toplumdaki seçkinlerin, aydınların yüzlerinin Batı'ya dönük olmasıyla, Batı taklitçiliği arasındaki farkı bilir. O günlerin deyimiyle, 'Büyük Harb'e hazırlanan bir dünyada ve 'Kurtuluş' için savaşacak bir Türkiye'de, bu bakış açılarının büyük önemi vardır. Kendisine bu çerçevede bakıldığında, o günlerin Yahya Kemal'i, bugün de hiç eskimemiştir, denebilir.

Yahya Kemal:
Mektepten Memlekete
Konur Ertop
Sel Yayıncılık, 1998, İstanbul

◆ HAZIRLAYAN: DEVRİM ÇAKIR
devrim.cakir@dunya.com

"İstanbul'un Pierre Loti'si, Pierre Loti'nin İstanbul'u"

Karşınızda, fotoğraf sanatçısı Loti...

'Türk dostu' Pierre Loti'nin İstanbul günleri ve Osmanlı kültürüyle ilişkisi, o dönemin Türk dünyasını yansıtan fotoğraflar eşliğinde, Yapı Kredi Kültür Merkezi, Sermet Çifter Kütüphanesi Salonu'nda...

Pierre Loti, hizmetkarı Hasan'ın getirdiği nargileyi içiyor (sağ üstte).

Yapı Kredi Kültür Merkezi, 'Türk dostu' ünlü Fransız yazar Pierre Loti'yi farklı ve Türkiye'de az bilinen bir yönüyle, 'Fotoğraf sanatçısı Pierre Loti' olarak karşımıza çıkarıyor.

"Pierre Loti'nin İstanbul'u, İstanbul'un Pierre Loti'si" adını taşıyan sergi; 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başı Fransız edebiyatının tanınmış isimlerinden Pierre Loti'nin Osmanlı kültürüyle, İstanbul'la ve Türk insanıyla karşılaşmalarını ve kurduğu ilişkileri; bu kez, onun objektifinden gözler önüne seriyor.

Eyüp mezarlıklarından Boğaz sularına, Galata Köprüsü'nden Nuruosmaniye'ye, kervansaraylardan mahalle kahvelerine kadar, 19. Yüzyıl'ın sonunda ve 20. Yüzyıl'ın başlarında Türkiye'ye sekiz kez gelen ve farklı sürelerle İstanbul'da yaşayan Pierre Loti'nin objektifine takılanlar; 'Aziyade' romanının orijinal baskısı ve tarihi belge niteliğindeki birçok başka eşya, hem tarihçilerin hem edebiyatçıların hem de fotoğraf meraklılarının ilgisine sunuluyor...

10 Mayıs'a kadar gezilebilecek olan sergi, İstanbul'da zaman geçirmekle kalmamış, Türk kültürüne 'bakarak' ve onu 'yazarak' Osmanlı'nın

Loti'nin fotoğrafları...
Nuru Osmaniye Camii'nde aptest alanlar (solda); Haliç tepelerinde bir kahve (sağda: Şimdiki Piyer Loti kahvesi); Fatih Türbesi Sokak, arkada Fatih Camii (sağ, ortada); Galata Köprüsü'nde dilenciler (sağda, en altta).

son dönemine tanıklık etmiş, Doğu'yu özümseyerek yorumlamış bir Türk dostunu ve onun çok yönlü yapıtını yakından tanımak isteyenleri bekliyor.

PIERRE LOTI VE TÜRKLER

Dünyanın en önemli Pierre Loti uzmanlarından biri olan ve Yapı Kredi Yayınları'nca Türkçeye kazandırılan 'Pierre Loti: Gezegen Seyyahı' (2001) kitabını da kaleme alan Alain Quella-Villéger; İstanbul'la ilgili olarak, "Şarkta, İstanbul'un ücra köşelerinden birinde beni mutluluğa benzer bir şeyin beklediğini kim bilebilirdi?" diyen Pierre Loti'yi (Julien Viaund) şöyle anlatıyor:

"İstanbul'u ve Türkiye'yi görmek, geleceğin Pierre Loti'si (1850-1923) için, gerileme sürecindeki Osmanlı medeniyetinin, 1913'te 'La Turquie Agonisante' (Can Çekişen Türkiye) adını vereceği bir medeniyetin son günlerini gözlemleme fırsatıdır aynı zamanda. Eros ve Thanatos; iflah olmaz bir âşık ve sıra dışı bir hazcı, egzotik dünyalara susamış bir ressam, ama aynı zamanda uyanık ve bilinçli bir dünya vatandaşı, her şeyden önce de Türk dostu ünlü bir bahriye subayı olan bu Fransız yazarında, birbirinden ayrılması imkânsız bir biçimde hep iç içe geçer. Kayıtsız şartsız bir Türk dostu olan Loti, hayatının sonuna kadar da öyle kalmıştır. 1876 yılında, İstanbul'da yaşama sevinci bulmuş; 1919'da geri döndüğünde, artık tükenmekte olan enerjisini, yarınları tehdit altında olan bu ülke için kullanmıştır."

Loti'nin Türkiye dostluğunun sık sık, Abdülhamid dönemi Osmanlı devletine beslenen bir hayranlığa indirgenmesini haksız bulan Villéger, "Loti, Dolmabahçe ya da Yıldız saraylarının debdebesini tanımıştır tanımasına, ama yoksul sokakları ve kıraathanelerin önünde oturan yoksul halkı da yakından tanır" der.

Loti'nin, genç Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerine de değinen Villéger, "Nostaljik bir kişiliğe sahip olan Loti, Türkiye'nin modernleşmesi gerektiğini ve ülkeyi selamete çıkaracak yolun Mustafa Kemal Atatürk'ten geçtiğini tam zamanında anlamıştır. Nitekim, genç Ankara Hükümeti, yardımlarından dolayı ona coşkuyla teşekkür edecektir" diye yazar. Villéger'in sözünü ettiği 4 Eylül 1921 tarihli mektupta Mustafa Kemal, "Sihirli kalemiyle tarihinin en karan-

Osmanlı yönetiminin Loti'ye (solda), sunduğu madalyalardan biri (sol üstte).

Bir Türk kahvehanesinin önü (üstte); Kasımpaşa'dan görünen Haliç (sol üstte); Loti bir Türk mezarlığında (solda); Tarabya'da sulara atlayan denizciler (sol altta).

lık günlerinde haklarını savunan mümtaz üstat"ı, Türk halkı adına selamladığını belirtmiştir.

LOTI'NİN OBJEKTİFİNDEN

Fotoğraf ve tarih meraklılarının uğramadan geçemeyecekleri "Pierre Loti'nin İstanbul'u, İstanbul'un Pierre Loti'si" sergisi bize; bugüne değin Türk dostu bir yazar ve ressam olarak tanıdığımız Loti'nin az bilinen bir yönünü, fotoğrafçılığını tanıma olanağı sunuyor.

Loti'nin, İstanbul'u doğal görünümleriyle fotoğraflayarak bir anılar zincirine dolayıp götürmek istediğini belirten fotoğraf tarihçisi Engin Özendes; sanatçının fotoğraflarında, bu kente olan tutkusunu en içten biçimde sergilediğini vurguluyor. Özendes, Loti'nin fotoğraflarıyla ilgili olarak, şunları söylüyor:

"Kayıkçıları, Galata Köprüsü'nde semerli atı çeken adamı, Köprü üzerindeki dilencileri, Yeni Cami önündeki pazarcıları, çarşaflı kadınları ve fesli adamları, Pierre Loti'nin fotoğraflarından daha kusursuz, daha samimi hangi 19. Yüzyıl fotoğrafçısının çalışmalarında görmek mümkündür? Tüm bu fotoğrafların çekimi sırasında kompozisyon yerli yerindedir. Nuruosmaniye Camii'nde aptes alanlar, bu adamı yadırgamazlar, Loti de onlardan biridir artık."

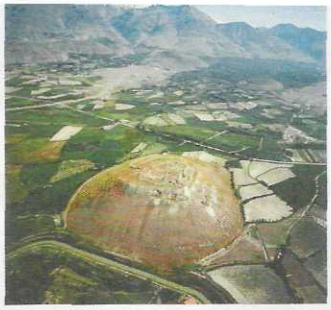
Pierre Loti'nin 20. Yüzyıl'ın başlangıcından gelen fotoğraflarının, İstanbul'la ilgili en önyargısız ve en gerçek görüntüler olduğunu vurgulayan Özendes, "Loti'nin fotoğraflarında, kaba taşlarla döşenmiş yokuştan inen ya da çıkanlar dönemin 'turistik olmayan' yörelerinin gerçek görüntüleridir. Her mahallede bulunan, çeşitli eğlencelerin, sohbetlerin yapıldığı açık ya da kapalı kahvehaneler, Osmanlı sosyal yaşamının geleneksel bir parçasıdır. Loti'nin fotoğraflarında yer alan bu kahvehanelerde de yine 'turistik olmayan' bir yapıyı görmek olasıdır" diyor.

Loti'nin, 'Le Monde Illustré'deki çizgileriyle 'İstanbul'da ay tutulması' (sağ üstte).

Gökyüzünden Anadolu'ya bakış...

Denizli Laodikia ören yeri (en solda); Erzincan Altıntepe Höyüğü (solda); Kayseri Kültepe Höyüğü (solda).

Profesyonel hava fotoğrafçılığının Türkiye'deki önemli isimlerinden Orhan-Fatma Durgut çiftinin 'Havadan Antik Anadolu' adlı diapozitif gösterisi, 7 Haziran Cumartesi günü,Yapı Kredi Kültür Merkezi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde gerçekleştirilecek.

Bu gösteride, 1978 yılından itibaren serbest 'endüstri fotoğrafçısı' olarak çalışmaya başlayan Orhan Durgut, eşi Fatma Durgut'la birlikte, 15 yıllık çalışmalarının ürünleri olan hava fotoğraflarını meraklılarıyla buluşturacak.

1986'dan bu yana, profesyonel olarak hava fotoğrafçılığıyla uğraşan ve başlangıçta, endüstri, alt yapı, turizm sektörlerini helikopterden görüntülemiş.

1990 yılından itibaren, Anadolu'daki arkeolojik alanların havadan görüntülenmesi konusunda çalışmaya başlayan çift; Almanya, Avusturya ve Türkiye'de, 'Havadan Antik Anadolu' konulu toplam 12 sergi açtı.

Çift, hava fotoğraflarını meraklılarıyla buluşturmaya; Ankara, Viyana, Müster, Köln, Stuttgard'dan sonra Antalya ve İstanbul'da devam ediyor.

Daha önce gerçekleştirdikleri 12 fotoğraf sergisini zenginleştiren Durgut çifti, çeşitli fotoğraf kulüplerinde ve okullarda, çalışmalarını tarih ve fotoğraf severlerle paylaşıyor.

Durgut çiftinin, önümüzdeki dönemde yaşama geçirmeyi düşündüğü bir başka proje de Japonya'da hayat bulacak. 2003'ün 'Türk Yılı' ilan edildiği Japonya'da düzenlenecek sergilerde, çiftin Türkiye'ye 'havadan bakan' fotoğrafları gösterilecek.

Durgut çiftinin Özgen Acar ile birlikte hazırladığı iki ciltlik 'Anadolu Antik Tiyatroları' adlı kitap da, bu yaz piyasada olacak.

Sermet Çifter Kütüphanesi, (0 212) 252 47 00

50 bin fotoğraflık 'Antik Anadolu' arşivi...

Orhan-Fatma Durgut çiftiyle birlikte 'Anadolu Antik Tiyatroları' adlı bir kitap hazırlayan ve çifti, 'arkeolojide, hava fotoğrafçılığının öncüleri' diye anlatan araştırmacı gazeteci Özgen Acar; çiftin bu profesyonel uğraşını şöyle değerlendiriyor: "Durgut çifti, hava fotoğrafları konusunda arkeologlara, 'Aradığını elinle koymuş gibi bul, zaman yitirme' diyor. Kuşkusuz bu söz, höyüklerdeki bilimsel kazılar için geçerli olup toprak altında kalan mimari kalıntılar açısından önem taşıyor. Çift, fotoğrafın çekiliş yüksekliğine göre, kazı alanının planından haritasına kadar uzanan değişik değerler kavramını, 15 yıldır bilim ve sanat dünyasına sunuyor. Durgut'lar, 1990'da Aphrodisias Kazı Heyeti Başkanı Prof. Dr. Kenan Erim'in teşvikiyle, özellikle arkeolojik alanda, havadan fotoğraf çekimine yöneldiler. Çift, bir başka benzeri olmayan Anadolu arkeolojisiyle ilgili, 50 bin fotoğraflık dev bir arşivin sahibi. Bir başka deyimle, Anadolu'nun tarihsel, kültürel, dinsel mirasını, 'havadan' dünyada herkesten daha iyi tanıyan ve tanıtan Durgut çifti, bu gösterilerinde izleyicilere de aynı uçuş ortamındaki görselliği sağlayacak."

Osmanlı Bankası Müzesi'nde 'Mimarlık'

Garanti Bankası tarafından kurulan Osmanlı Bankası Müzesi'nde düzenlenen Voyvoda Caddesi Toplantıları, müzede sergilenen belgelerin farklı disiplinlerle bağlantısını etkinliklere taşıyor. Mayıs ayında başlayacak 'Voyvoda Caddesi Mimarlık Sohbetleri' kapsamında, bu yıl 'Galata ve Pera 1900-2000' konusu işlenecek.

Voyvoda Caddesi Mimarlık Sohbetleri'nin ilki, Prof. Dr. Afife Batur'un katılımıyla, 7 Mayıs Çarşamba günü, saat 18.30'da gerçekleştirilecek.

İTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Batur, "İstanbul'da Art Nouveau" konulu bir sunum yapacak. Afife Batur sunumunda, İstanbul'da kentsel değişiminin hızlandığı 1890-1915 yıllarında, özellikle mimaride, Art Nouveau akımının kentin yeni gelişen ve zenginleşen bölgelerine getirdiği yenilikleri ele alacak. Bankalar Caddesi'nden başlayıp 'Grande Rue de Péra'ya uzanan aksta, Art Nouveau'nun yansımalarını inceleyecek.

Osmanlı Bankası Müzesi'nin mimari tasarımını gerçekleştiren Prof. Dr. İhsan Bilgin, Voyvoda Caddesi Mimarlık Sohbetleri'yle ilgili olarak şunları söylüyor:

Prof. Dr. Afife Batur

"Mimarlık Konuşmaları başlığı altında, Galata ve Pera'nın iki parıldama dönemini konuşacağız: 2000'lerin fragmanlarını, doğrudan mimarların kendilerinden dinleyeceğiz. 1900'lerin binalarını ve fiziki yapısını ise, o dönemi çalışan araştırmacılardan; tasarlayanları, yapanları artık hayatta olmadıkları için... Sonra da konuşanları ve dinleyenleriyle bir 'kent ve mimarlık atölyesi' kuracağız. Etkinlikler, 1900'lerin bölgedeki en görkemli ve iddialı yapısında gerçekleşecek; Alexandre Vallaury'nin Osmanlı Bankası binasında. Artık Osmanlı Bankası Müzesi ile Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin bulunduğu yerde..."

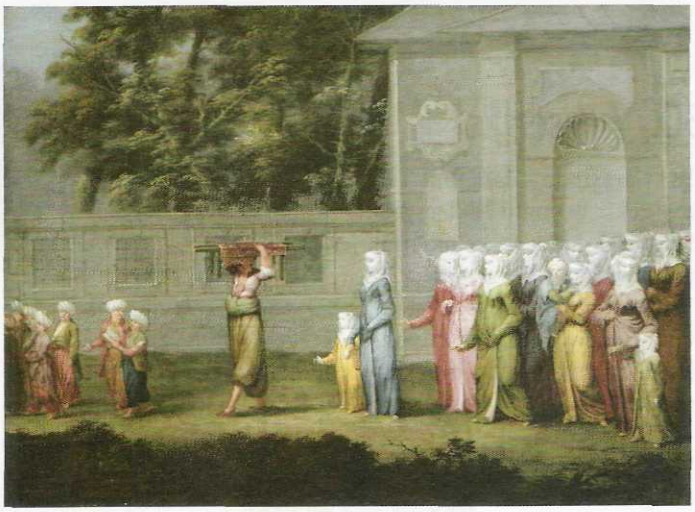

İslâmiyesi'nin en önemli girişimi olan 'Birinci Kadın İşçi Taburu'nu inceleyecek. Toplantılar hakkında, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin (0 212) 292 76 05 numaralı telefonundan bilgi alınabiliyor.

'Osmanlı'da kadın askerler' tartışılacak

Voyvoda Caddesi Toplantıları'nın Mayıs ayındaki konuğu, Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Yavuz Selim Karakışla *(altta)*... Karakışla'nın 'Osmanlı Ordusunda Kadın Askerler: Birinci Kadın İşçi Taburu (1917-1919)' konulu bir sunum yapacağı toplantı, 14 Mayıs Çarşamba günü, saat 18.30'da gerçekleştirilecek. Osmanlı ordusu, I. Dünya Savaşı'na 3 milyon askerle katılınca, İmparatorluk'taki kadınlar erkeklerini kaybetmiş ve açlıkla karşı karşıya kalmıştı. Karakışla sunumunda, bu dönemde, Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın başkanlığında kurulan 'Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i

Van Mour, 'Lale Devri'ni getiriyor...

Erken dönem oryantalist sanatçıların en önemlilerinden biri olarak değerlendirilen ve Lale Devri'nin Osmanlı kültürünü, insanlarını tuvallerine yansıtan Fransız kökenli ressam Jean Baptiste Van Mour'un restore edilen 50 tablosu, 8 Mayıs-31 Ağustos tarihleri arasında, Amsterdam'daki Rijksmuseum'da sergilenecek.

Koçbank ve Koçbank Hollanda N.V.'nin sponsorluğunda hayata geçirilen projenin organizasyonunu da, Koç Kültür Sanat Tanıtım üstleniyor.

'The Ambassador, The Sultan and the Artist / An Audience in İstanbul' (Elçi, Sultan ve Sanatçı / İstanbul'da Bir Kabul) adını taşıyan sergi; Ekim 2003'te İstanbul'a getirilecek ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde ziyarete sunulacak.

1699'da Fransa elçisi De Ferriol tarafından İstanbul'a getirilen ve geleneksel giysileri içindeki Osmanlı tiplerini çizmekle görevlendirilen Van Mour'un çalışmaları, dönemin Avrupa'sında büyük yankı uyandırmıştı.

Elçilerin, sultanı ya da sadrazamı ziyaretlerini, görkemli geçit törenlerini ve Boğaziçi'nin çeşitli mekânlarını konu alan resimleriyle, Osmanlı ülkesinde de büyük beğeni toplayan Van Mour; Lale Devri'ni sona erdiren Patrona Halil İsyanı'na da tanık olmuş, bu ayaklanmayı tuvaline yansıtmıştır.

Rijksmuseum'da bulunan bu eser bugün, 18. Yüzyıl Osmanlı tarihinin en önemli belgelerinden biri olarak değerlendiriliyor.

Ekim ayında İstanbullularla buluşacak olan sergiyle ilgili olarak, *'www.Rijkmuseum.com/pressroom'* adresinden bilgi alınabilir.

Hoca Ali Rıza'nın 'karakalemleri'

Eczacıbaşı Sanal Müzesi, Mayıs ayında, doğumunun 145. yılında Hoca Ali Rıza'nın 'karakalem' çizimlerine ev sahipliği yapıyor. Yapıtlarında, doğup büyüdüğü Üsküdar'ı, İstanbul ve yöresinin sessiz köşelerini, kıyı kahvelerini, deniz kıyılarını ve güneşli kayalıklarını aktaran ünlü manzara ressamı Hoca Ali Rıza; kurşunkalem çalışmalarında, dünya çapında bir yere sahip...

'www.sanalmuze.org' adresinde bulunan sergide, sanatçının 19. Yüzyıl sonu ile 20. Yüzyıl başında gerçekleştirdiği 60 karakalem çalışması; o yılların yaşantısını her yönüyle kayda geçiren eşsiz bir görsel bellek olarak da düşünülebilir.

550. Yıl için 'kırkpare' minyatür

500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, İstanbul'un fethinin 550. yılını anma programı çerçevesinde, 'Osmanlı-Türk Minyatürleri Patchwork-Kırkpare Sergisi'ni düzenliyor. 26 Mayıs-29 Haziran tarihleri arasında, Schneidertempel Sanat Merkezi Salonu'nda izlenebilecek olan sergide; 1998'den beri, diğer Türk motiflerinin yanı sıra, Osmanlı minyatürlerine de eğilen Eti Koen'in 'patchwork' alanındaki çalışmaları izlenebilecek. Serginin 26 Mayıs 2003 Pazartesi günkü açılışında bir de dinleti sunulacak. Renan Koen (piyano) ve Şebnem Ünal'ın (şan) sunacağı dinletinin programında, Sefarad şarkıları ve Lale Devri'ne ait Osmanlı saray şarkıları yer alacak.

Koleksiyoncuların '550. Yıl' sergisi

Collection Araştırma Kültür ve Yayın Kulübü, İstanbul'un fethinin 550. yıldönümü dolayısıyla 'İstanbul, İstanbul Olalı' adlı bir sergi düzenliyor.

29 Mayıs-2 Haziran tarihleri arasında, İstanbul-Tünel'deki Beyoğlu Belediyesi Sergi Salonu'nda konuklarını ağırlayacak olan sergide; 30 'Collection Club' üyesi, İstanbul'la ilgili çeşitli koleksiyonlarını meraklılarıyla buluşturacak.

Türkiye'nin ilk 'koleksiyonerler kulübü' olan ve ilk sergisini, geçtiğimiz Ocak ayında 'Geçmişe Davetlisiniz Efendim' adıyla açan kulübün bu sergisini 14 bin kişi ziyaret etmişti.

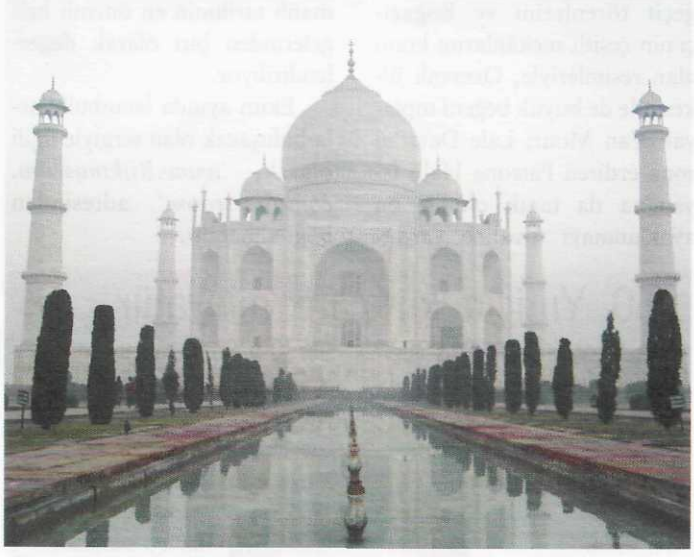
'İstanbul, İstanbul Olalı' sergisinde yer alacak koleksiyonlardan bazıları şunlar:

Alaaddin Durmuş, 'İstanbul otelleri'; Bülent Bankacı, 'İstanbul'da seyyar satıcılar, meslekler'; Erdener Koyutürk, 'Plaklarda İstanbul; Gülderen Bölük, 'Sabah Joaillier fotoğrafları'; Mert Sandalcı, 'İstanbul'da biralı yaşam': Seyhun Binzet, 'Eski kartpostallarda Bizans eserleri'; Uğurlu Tunalı, 'Surlar ve Kapılar'...

Ayrıntılı bilgi için
Tel: 0 212 256 92 58

'Mughallar' ve 'Saray' kültürü...

Moğol hükümdarı Şah Cihan'ı gösteren bir minyatür (sağ üstte).

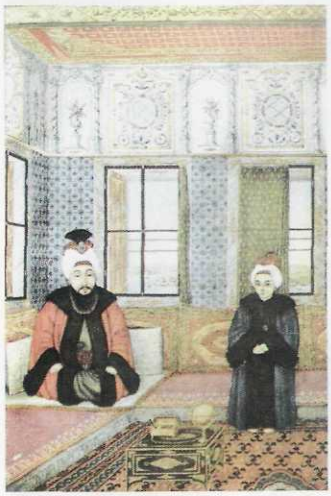
Sabancı Üniversitesi, Tarih Lisanüstü Programı kapsamında, 'Saray Kültürü ve Siyasal Alan' konulu bir konferans dizisi düzenledi. Bu ay son konuğunu ağırlayacak olan konferanslar, Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nin Tuzla Kampüsü'nde gerçekleştiriliyor.

'Saray; Payitaht ve Törenleri' dersi kapsamında gerçekleşen konferans dizisinin son konuğu, Viyana Üniversitesi'nden Ebba Koch.

Koch'un 12 Mayıs'ta vereceği konferansta; saray törenlerini, görkemli mimariyi, ihtişamı, gösterişi ve sanatı hükümdarlığın vazgeçilmez bir aracı olarak gören 'Mughallar' ele alınacak. Konferansta özellikle, hanedanın beşinci hükümdarı olan ve Tac Mahal'i yaptıran Cihan Şah zamanında doruğa ulaşan, törensel uygulamaların ve bunu çevreleyen mimarinin giderek daha sistematik ve programlı bir hal alan kullanımı üzerinde durulacak.

Uluslararası tarihçiliğin önde gelen isimlerinin katıldığı konferans dizisinde, farklı dönem ve coğrafyalardan; bir dizi büyük sarayın kültürüne ve bu kültürün hakim olduğu siyasal alana toplu bir bakış amaçlanıyor.

III. Mustafa'nın bilinmeyen mektubu

Artı Mezat, 'Dünyada Barış' anlamına gelen, Latince 'Pax İn Terris' adını verdiği müzayedesini; 20 Nisan 2003 Pazar günü, Hotel Ceylan Inter Continental'de gerçekleştirdi.

Müzayedede, Süleyman Seyyit'in bir 'natürmort'u, Hikmet Onat'ın "Çengelköy'deki Yüzyıllar Görmüş Çınar" adlı tablosu ile Sami Yetik, İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Hoca Ali Rıza gibi, Türk resminin klasik ve çağdaş dönemlerine damgasını vurmuş değerli ressamların en özgün örnekleri yer aldı.

Ayrıca Yesarizade Mustafa İzzed'den müzelik bir Hilye-i Şerif, Türk Hat Sanatı'nın en ünlü isimlerinden Şeyh Hamdullah, Sami Efendi, Mahmud Celaleddin, Kamil Akdik, Derviş Ali'den levhalar ve fermanlar da satışa sunuldu.

Müzayededeki en ilginç eser ise, Osmanlı padişahı III. Mustafa (1757-1774) tarafından, bir imparatoriçeye; Kutsal Roma-Germen İmparatoriçesi ve Marie Antoinette'in annesi Maria Theresa'ya ithafen yazılan fakat gönderilmeyen, 76 x 52 cm boyutlarında bir mektuptu...

Müzayededede 4 milyar liraya alıcı bulan, 'Hicri 1176' (Miladi, 1763) tarihli mektupta, özet olarak şöyle deniliyordu: "(...) Dostumuz Maria Theresa Hanım, elçimiz vasıtasıyla gönderdiğiniz mektubu, Vezir-i azam Ragıp Mehmet Paşa tercüme ettirip bana teslim etti.

İki devlet arasındaki sulh gereği ticaret, asayiş konularında kusur gösterilmeyeceğini belirtmişsiniz. Sulh esasları gereği mektubunuzdaki hususlarda tarafınızdan riayetinde kusur gösterilmeye! Selam, hidayete tabi olanların üzerine olsun."

Osman Gazi Türbesi restore edildi

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Osman Gazi'nin Bursa'da bulunan türbesinin restorasyonu, yaklaşık 2 yıl süren titiz çalışma sonunda tamamlandı. Anıtlar ve Roleve Müdürlüğü gözetiminde yapılan çalışmalarla kalem işleri ve sedef korkuluğu yeniden elden geçirilen, sim sırımlı puşidesi (işlemelerle süslenmiş sanduka örtüsü) onarılan türbe, 6 Nisan'da, yeniden ziyarete açıldı. Türkiye'deki sedef eserlerin en büyüklerinden biri olan "Osman Gazi Türbesi Sedef Kaplamalı Korkuluğu"nun röleve çalışmasında, yaklaşık 9 bin 200 parça sedefin dökülmüş olduğu belirlendi.

Usta Zafer Karazeybek'in deneyimli bir ekiple gerçekleştirdiği çalışma ile öncelikle ileri derecede çarpılmış, kırıklar ve çatlaklar bulunan ahşap kısmın onarımı yapıldı. Zemini temizleyerek sedef uygulamasına hazır hale getiren ekip, daha sonra 7 metrekarelik alana tekabül eden 9 bin 200 parça sedefi keserek yerlerine alıştırdı ve yapıştırdı.

Türbe, restorasyon çalışmaları nedeniyle 2001 yılından beri kapalı tutuluyordu.

İddialı bir belgeselle...

'Hititler' vizyonda

Hititler belgeselindeki 'canlandırma' bölümlerinden biri (üstte). Belgesel için yapılan bir iç çekim (sağda).

Hitit uygarlığını, insan öykülerinden yola çıkarak 'canlandırma' sahneleriyle aktaran belgeselin yönetmeni Tolga Örnek, "Krallık arşivlerinden takılara, her ayrıntıyı vermeye çalıştık" diyor.

KANSU ŞARMAN

Anadolu topraklarının zengin tarihinden önemli bir kesiti aktaran 'Hititler' belgeseli tamamlandı. Bu ay Türkiye'de gösterime girecek olan filmi, ünlü oyuncu Jeremy Irons seslendiriyor.

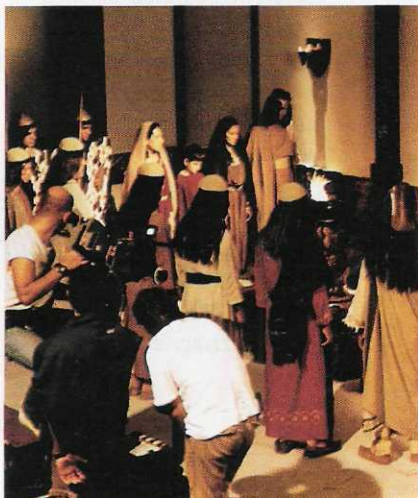
Belgeselin drama bölümlerinde, pek çok ünlü tiyatro sanatçısı da rol aldı. 'Yurtdışında vizyona girecek ilk Türk belgeseli' olma özelliğini de taşıyan 'Hititler'in yönetmeni Tolga Örnek ile konuştuk...

➤ *Hititler belgeseli çalışmasına ne zaman başladınız? Kimlerle temas kurdunuz?*

Belgesel için araştırmaya, üç yıl önce başladık. 'Tanrıların Tahtı: Nemrut Dağı' belgeselini yaparken buna karar verdik. Çekimlere başlamadan önce, Hititlerle ilgili makale ve kitaplarla zengin bir dokümantasyon oluşturduk.

Bu dönem, bir buçuk yıl sürdü. Kitaplar, makaleler okundu. Mekânlar gezildi.

İlk çalışmaları arkadaşımız Feza Toker ile birlikte yaptık. Bilgi seviyemiz biraz artınca, konunun dünyadaki ve Türkiye'deki uzmanlarıyla temasa geçtik. 15-16 kişilik bir tür akademik danışma kurulu oluşturduk: Jurgen Seeher, Ayşe Seeher, Ali Dinçol, Belkıs Dinçol, Trevor Bryce, David Hawkins, Tahsin Özgüç, Gernot Wilhelm, Gary Beckman, Jean Collins, Oğuz Soysal, Harry Hoffner, Gaballa Ali Gaballa gibi isimlerle... Bilgile-

FOTOĞRAF: VURAL YAZICIOĞLU

rinizi belli bir düzeye getirip, akademik kurulu oluşturduktan sonra, her şey çorap söküğü gibi gitti...

➤ *Kafanızda, nasıl bir belgesel şablonu vardı?*

İnsanların öykülerinden yola çıkarak, panoramik bir öykü anlattık. Hitit krallıklarının tarihini, dönemin sosyolojik ve kültürel yapısını, hepsini bir arada aktarmaya çalıştık. Ama temel aldığımız, takip ettiğimiz unsur, insandı. Hitit tarihine yön vermiş belli başlı altı kral ile iki kraliçe üzerinde durduk.

450 yıllık bir imparatorluk söz konusu; yaklaşık 24 kral gelip geçmiş, hepsini bir belgesele sığdırmak olanaksız. Örneğin belgeselde yer alan ilk kral, haliyle, krallığı kuran, sağlamlaştıran I. Hattuşili; sonra da ondan devraldığı krallığı genişleten, tarihte "Babil'i yıkan kral" olarak geçen I. Murşili...

Krallığı bir imparatorluk haline getiren Şuppiluliuma, hayatı acılarla dolu bir adam. Dünya tarihine, II. Ramses ile Kadeş savaşından sonra barış anlaşmasını imzalattıran kişi olarak geçen III. Hattuşil... Bunların hepsi Hitit tarihine yön vermiş kişiler. Onları çektik...

➤ *Pekiyi, filmi dramalarla zenginleştirme fikri nasıl ortaya çıktı?*

Hititlerin yazılı mirası çok fazla. 25 bin tane tableti var. Elimizdeki yazılı kaynak, Hititlerin sözleri. Ama Hitit sanatı, görsel sanat, heykel ve kabartmalar, Roma, Yunan ya da Mısır kadar veya Asur kadar iyi değil. Çok betimleyici değil. O yüzden görsel malzeme az.

Biz de Hititlerin tabletlerindeki insani duyguları, çok güçlü metinleri görselleştirmek istedik. Onu pekiştirmek istedik. Bu durumda tek unsur kalıyordu elimizde, o da drama.

'Hititler' belgeselinin diğer dramatik belgesellerden, özellikle tarihî dramatik belgesellerden farkı şu: Canlandırmalarımız kendi içlerinde bir kısa film olsun istedik. Mümkün olduğu kadar detaya girdik.

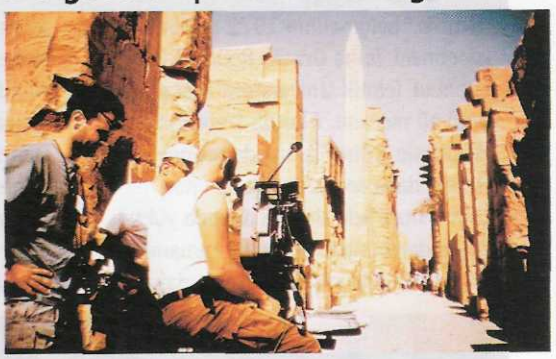
➤ *Kostüm ve takı gibi unsurların ortaya çıkarılması nasıl oldu?*

Kabartmalardan, arkeolojik buluntulardan hareketle eskizler çizilip, çizimler yapıldı.

Bu çizimler, hem uzman arkeologlara hem de Hitit metni uzman-

Belgesele sponsor desteği

Mayıs'ın ilk haftası Lütfi Kırdar Kongre Merkezi'nde Türkiye galası yapılacak olan belgesel, aynı günlerde hem Türkiye'de hem de Los Angeles ve Boston sinemalarında gösterime girecek. Ana sponsorluğunu İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ile Çalık Holding'in yüklendiği belgeselin diğer sponsorları, Türk Hava Yolları, İstikbal, ABT, Koç Allianz ve Erdemir...

Hititler belgeselinin yönetmeni Tolga Örnek (sol üstte). Boğazköy'de Kral Sarayı kazılarında bulunan farklı tören kapları (sol üstte ve altta). Jeremy Irons, seslendirmede (solda).

Tolga Örnek kimdir?

'Hititler' belgeselinin 1972 doğumlu yönetmeni Tolga Örnek, Robert Lisesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Metalurji Bölümü mezunu. Florida Üniversitesi'nde 'Malzeme Bilimi' alanında master yapan Örnek, daha sonra da Washington Üniversitesi'nde sinema dalında yüksek lisans derecesinde eğitimini tamamlıyor. İki yıl ABD'de yaşayan Örnek, daha sonra Türkiye'ye dönerek 'Ekip Film' bünyesinde çalışmalarına başlıyor. 1998 yılında çektiği 'Atatürk' belgeseliyle tanınan genç yönetmen, 2000 yılında 'Tanrıların Tahtı: Nemrut Dağı' belgeseliyle, Chicago'da düzenlenen International Film Video Festivali'nde tarih dalında birincilik ödülü kazanıyor. 'Kuruluştan Kurtuluşa Fenerbahçe', 'Topkapı Sarayı' ve 'Çeliğin Kalbi Ereğli' belgesellerıyle de dikkati çeken Tolga Örnek *(solda)*, şimdi 'Hititler' belgeseliyle uluslararası arenada adından söz ettirmeye hazırlanıyor.

'Hititler' belgeseli, dönemin ünlü kral ve kraliçelerinin yaşamından hareketle, panoramik bir öykü sunuyor (sağ üstte). Hitit duvar kabartmalarından iki örnek: Bir Hitit askeri (altta) ve iki tüccar pazarlıkta (sağda).

ların onaylatıldı. Onların tavsiyeleri sonucunda, eskizler bir daha elden geçirilip kesin çizimler elde edildi. Oradan da üretime geçildi.

Mekân olarak, 34 ayrı yörede çekim yaptık. Yani, Hititlerin gelip yerleştiği her yerde çekimler gerçekleştirildi.

➤ *Ünlü tiyatrocular rol aldı belgeselde. Jeremy Irons da filmi seslendirdi. Onlar projeye nasıl baktılar?*

Geniş bir bakış açısına sahip insanlarla çalışmak önemliydi. Çünkü onlar için de bir 'ilk' oldu bu belgesel. Yani ne tam drama ne de tam belgesel. İki unsuru da kucaklayan bir film... Örneğin oyuncuların oyunculuğunu tamamlayan bir 'anlatıcı' var, dış ses olarak... Bu yüzden filmde çok fazla diyalog yok. Oyuncular aksiyonla, fiziksel olarak anlatmak zorundalar kendilerini. Bence en zor oyunculuk türü de budur. Örneğin, Hitit Kralı Şuppiluliuma'yı oynayan Burak Sergen de onun kraliçesini canlandıran Sanem Çelik de rollerini çok benimsedi; kendileri için ilginç bir deneyim olduğunu anlattılar.

Jeremy Irons'a gelince; belgeselin, anlatıcılı bir belgeselin kahramanı o... İzleyicinin bağ kurduğu asıl unsur; çünkü filmin başından sonuna kadar, izleyiciye bilgi ve duyguyu aktaran 'anlatıcı'... Jeremy Irons, bizim için büyük bir şanstı. Uzun zamandır onunla çalışmak istiyordum. Seslendirdiği bazı belgeselleri izlediğim andan itibaren, ne yapıp edip onunla çalışmamız gerektiğini anlamıştım. Çünkü bir kere, inanılmaz bir ses tonu, sesine bir duygu katışı var. Oyunu da son derece yetkin. Üstelik bir prestiji var ve projeye de bir saygınlık getirdi. Türkçesini Cüneyt Türel seslendiriyor. İngiltere için Je-

Yazılıkaya kabartmaları
Hattuşa (Boğazköy) yakınlarındaki Yazılıkaya Tapınağı'nda, Tanrı Şaşnuma'nın koruduğu Kral Tuthalya *(sol üstte)* ve Fransız arkeolog-mimar Charles Texier'in, 1839'da Yazılıkaya kabartmalarından hareketle yaptığı çizimlerden biri *(üstte)*.

remy Irons neyse, Türkiye için de Cüneyt Türel, o... İnanılmaz bir ses hakimiyeti var ve çok yüksek bir deneyime sahip...

➤ *Kaç kişilik bir ekiple çalıştınız?*

Bizim teknik ekip yaklaşık 50 kişi; oyuncuları, simülasyonları da sayarsak, filmde doğrudan 450 kişi çalışmış; Amerika ve Frankfurt da dahil...

Tam 3 yıl süren, büyük bir projeydi. Bu belgesel bir açıdan daha "Türkiye'de bir ilk"e imza attı: Bugüne kadar ülkemizde çekilmiş 'en fazla

efekt planına sahip film'... İçeriğe hizmet etmesi amacıyla, dijital efekt kullandık.

Örneğin Hattuşa'nın o çağlardaki halinin 42 metrekarelik bir maketini yaptık; tapınakları, sarayları, gemileri ve bitki örtüsüyle. Kamerayla çekimi yapılan bu maket görüntülerinin üstüne, sonradan dijital olarak diğer sahnelerin çekimlerini oturttuk. Yani Hattuşa kentine, dijital efektlerle yeniden hayat verdik...

➤ *Filmin ilk galası neden Amerika'da yapıldı?*

Biz iki yılda bir, dünya piyasası için film yapıyoruz; ama dünya piyasasına satacak bir filmimiz olsun diye değil... Öyle bir film yapalım ki, bütün dünyaya hitap etsin diye düşünüyoruz.

Filmin galasının Amerika'da yapılması, bizim 'yurtdışını fethetmek' düşüncemizden kaynaklanıyor.

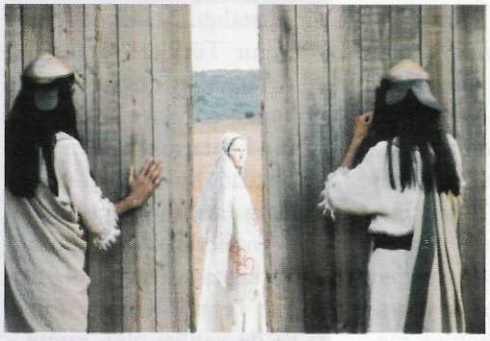
Filmin amacı da kesinlikle herkesi A'dan Z'ye bilgilendirmek değil. Bir sanatçı, bir sinemacı olarak akademik tartışmaları biz çözümleyemeyiz. Ama biz, farklı tarafların fikirlerini, bu fikirlerin dayandığı bilgileri sunup, konuyu tartışmaya açabiliriz. Konuya yönelik bir merak uyandırabiliriz.

Bu filmle, izleyiciyi Hititleri daha fazla merak edip sahiplenmeye yöneltebilirsek, bence başarılı olmuşuz demektir. ■

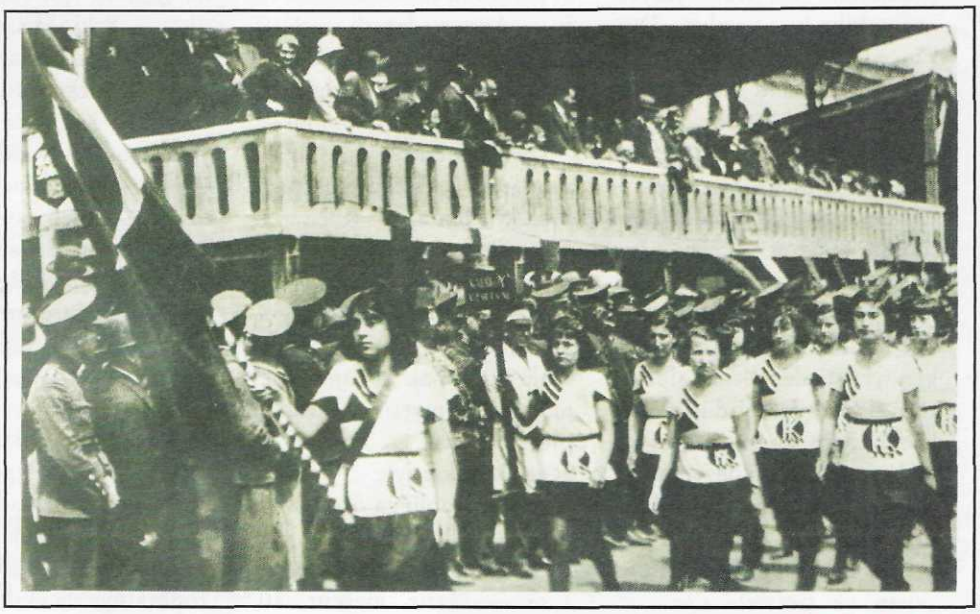
Tiyatronun ünlüleri Hititler'de

'Hititler' belgeselinde *(altta)*, Haluk Bilginer'in yanı sıra Sanem Çelik, Fikret Kuşkan, Burak Sergen, Cüneyt Türel, Yeşim Alıç, Atilla Eroğlu, Yaman Tüzcet, Gülhan Elmalıoğlu ve Çağdaş Poyraz, Hitit kral ve kraliçelerini canlandırıyorlar. Yönetmenliğini Tolga Örnek'in üstlendiği belgeselin önemli bir özelliği de, diyaloglarda Hitit dilinin yer alması... Çekimleri, üç ayrı ülkede 141 günde yapılan belgeselin prodüktörleri, Sevda Kaygısız ve Ali Kaygısız çifti; görüntü yönetmeni Ferhan Akgün, ses yönetmeni İsmail Karadaş, sanat yönetmeni ise Erhan Akgün. Belgeselin müzikleri, Prag Senfoni Orkestrası tarafından seslendirildi.

'Hititler' belgeselinden bir savaş sahnesi (en üstte). Uzun örgülü saçlarıyla bir Hitit tanrıçası heykeli (üstte). Kadeş Barış Antlaşması'nın özgün metni (sol üstte).

Jimnastik Şenlikleri'nden 19 Mayıs'lara doğru

Yıl 1931: 'Gençlik ve Spor Bayramı' öncesindeki Jimnastik Şenlikleri'nden birinde, Kadıköy Kız Orta Mektebi öğrencileri, Taksim Stadyumu'nda, geçit töreninde.

19 Mayıs, 'Gençlik ve Spor Bayramı' olarak ilk kez, 1939'da kutlandı. Bu bayramın temeli, 1928'den beri, Mayıs ayının üçüncü Cuma günü gerçekleştirilen 'Jimnastik Şenlikleri'ne dayanıyordu. '19 Mayıs', Atatürk döneminde kabul edilen milli bayramların sonuncusu olarak, 20 Haziran 1938'de Ulusal Bayram ve Tatiller Hakkında Kanun'un ikinci maddesine yapılan ekle, resmen 'Gençlik ve Spor Bayramı' ilan edildi.

İlk kez 1928'de düzenlenen 'Jimnastik Şenlikleri'nin, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'na nasıl dönüştüğü, '20. Asır' Mecmuası'nda şöyle anlatılıyor: "Selim Sırrı Bey'in 1928 senesinde, ilk defa İstanbul'da yaptırmağa muvaffak olduğu 'Jimnastik Şenlikleri', bir nevi mektepler bayramı halinde idi. Kızlar, erkekler ayrı ayrı sahaya çıkarlar, gösteri yaparlardı. 1936'da, 10. jimnastik şenlikleri 19 Mayıs'a tehir suretiyle 'millete mal edilerek' gençlik bayramı mahiyetini aldı ve Ankara gibi birçok şehirlerde de yapıldı."

Gençlik ve Spor Bayramı, 'resmen' bayram ilan edilmesinin ardından, tüm yurtta görkemli törenlerle kutlanmaya başlandı. Resmi zevatın katıldığı, ortaokul ve lise öğrencilerinin çeşitli kostümlerle renkli gösteriler sergiledikleri törenlerin yanı sıra; ilerleyen yıllarda, 'günün anlam ve önemine' bağlı olarak, değişik etkinlikler de törenlere dahil edildi. 593 km'lik '19 Mayıs Koşusu' da bunlardan biri oldu. Samsun'dan yola çıkan atletler, buradan aldıkları toprağı, 19 Mayıs günü, Ankara'daki törenler sırasında Cumhurbaşkanı'na sundular.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum